

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Andra kammaren.

Nr 6.

Lördagen den 17 januari, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov, samt nr 2, om tilläggsstat till riksstaten för år 1920, nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

*Vid remiss av
statsrevis-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr Somelius, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag anhåller vördsamt om ursäkt för, att jag liksom de flesta av talarna i dag underlåter att hålla mig till sak och liksom de övriga kommer att tala om litet av varje utan att taga hänsyn till statsverkspropositionen.

Jag skall också ägna mig några minuter åt en fråga, som här blivit av skilda talare behandlad, nämligen frågan om nationernas förbund. Jag skall i detta sammanhang uttala min stora tacksamhet till hans excellens statsministern för hans välvilliga löften att taga i övervägande allt, som kan tala för eller emot bildandet av detta förbund. Självt har jag icke så synnerligen stort förtroende för det resultat, som därav kan uppkomma för Europas folk och alla folk. Jag fruktar för vårt fosterlands skull alla faror, som helt säkert döljas bakom detta förslag. Längre har det bebådats, att världskriget med nödvändighet skulle giva upphov till ett enigt förbund mellan jordens folk, och att därefter krig och därav kommande elände skulle hava blivit förvisat från jorden.

Även vårt lilla folk skall inrangeras inom detta förbund liksom de övriga neutrala staterna. Vi, som visat vår starka fredsvilja liksom Danmark, Norge, Holland och Spanien, och som, trots den allt annat än milda behandling, vi av de krigförande fått röna, tåligt buri och bära vår beskärda del av världens tragedi, vi skola nu insnöras i band, som komma att fjättra vår handlingsfrihet; vi som aldrig känt främmande ok på våra skuldror, och som alltid levat ett oberoende liv, vi skola också tillhöra en staternas sammanlutning, inom vilken vi nästan helt och hållet komma att sakna in-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.) flytande och torde få ställa oss till efterrättelse främmande viljor och inflytande.

En belgisk diplomat har under tiden omedelbart före 1914 sänt sitt eget land en del diplomatiska aktstycken, varur man funnit en i vissa avseende riktig och klar uppfattning om vårt utrikespolitiska läge vid tiden före krigsutbrottet, och med anledning av den dåvarande försvarsvänliga opinionen uttalade samma diplomat, att han ansåge Sveriges självständighet bero ej så mycket av försvarets styrka som på samtliga makters intresse av att skydda oss mot ryska utvidgningsförsök. Möjligen är denne diplomat nu i tillfälle att bättre värdesätta förmånen att vara beroende av andra stater. ty Belgien hade en dylik garanterad neutralitet, som rekommenderades oss, och sannolikt hade vi med denna garanti fått dela Belgiens öde.

Nu hujudes oss något liknande. — Om vi begränsa vårt försvar till det minsta möjliga, skall det medgivas oss att leva i fred under skydd av nationernas förbund, som låter oss i detta ingå med så ringa medgiven rösträtt, att man praktiskt taget kan säga, att vi där bliva rättslösa. Och redan nu regeras större delen av Europa av Högsta rådet, till vilket man även i våra angelägenheter vädjar t. ex. beträffande Åland. Men då vi ingått i nationernas förbund, blir det Brittiska riket, Frankrike, Italien och Japan, Belgien, Brasilien, Spanien och Grekland, som bliva våra herrar, och vilka stater redan synas vara utsedda att vara ombud i verkställande rådet. Visserligen innehåller förslaget till förbundsakt, att parternas verksamhet utövas genom konferenser av delegerade, som representera parterna, men det synes dock, som om det redan utsedda verkställande rådet skulle komma att förfoga över makten.

Jag skall be att vid detta tillfälle få föredraga ett par punkter av det märkliga aktstycke, som heter »Översättning av förslag till överenskommelse rörande ett nationernas förbund», och det är utarbetat av utrikesdepartementet. Här står det i artikel 7: »Ingen stat skall beviljas inträde i förbundet med mindre den kan lämna betryggande garantier för sin allvarliga föresats att iakttaga sina internationella förpliktelser och med mindre den ställer sig till efterrättelse de grundsatsar, som må komma att av förbundet uppställas beträffande dess militära styrkor och rustningar till lands och sjöss.» Det är således icke Sverige för framtiden, som alls kommer att befattna sig med våra rustningar, huru starka de skola vara, om vi skola ha något försvar eller intet. Detta allt skall Nationernas förbund bestyra.

I artikel 8 står rörande fredens bevarande, att den erfordrar »de nationella rustningarnas begränsning till lägsta grad.» »Verkställande rådet skall utarbota plan till en dylik begränsnings genomförande. Rådet skall även bestämma samt för vidare åtgärd meddela de särskilda staterna graden av den beväpning och övrig militär utrustning, som är billig och rättvis i förhållande till den proposition beträffande rustningarna, som fastställts i avrustningsprogrammet; de gränser, som sålunda en gång må ha blivit antagna.

få ej överskridas utan tillstånd av verkställande rådet.» Här ha vi ånyo detta verkställande råd, under vilket vi för framtiden ha att sortera.

Jag har ännu ett par punkter att föredraga. Jag skulle kunna föredra alla, och herrarna skulle då finna, att nästan varenda punkt innehåller så betänkliga saker, att det är endast med yttersta tvekan man kan våga sig in på ett nationernas förbund med sådana bestämmelser. I artikel 9 heter det: »En ständig kommission skall inrättas för att tillhandagå förbundet med råd beträffande utförandet av bestämmelserna i artikel 8 samt beträffande militära och marina frågor i allmänhet».

Och skall jag be att slutligen få läsa upp en del av artikel 19, där det heter: »Beträffande de kolonier och territorier, vilka till följd av världskriget upphört att stå under de staters överhöghet, som tidigare styrde dem, och vilka bebos av folk, som ännu ej äro i stånd att under de i den moderna världen rådande svåra förhållandena själva tillvarata sina intressen, bör tillämpas den grundsats, att dessa folks välbefinnande och utveckling utgöra en helig uppgift för civilisationen; garantier för denna uppgifts fullgörande bära intagas i förbundsakten. Det bästa sättet för omsättande av denna grundsats i praktiken är, att förmynderskap för sådana folk anförtros åt framåtskridna nationer, vilka genom sina tillgångar, sin erfarenhet eller sitt geografiska läge bäst äro i stånd att åtaga sig ansvar av denna art, och att ifrågavarande nationer å förbundets vägnar och såsom dess befullmäktigade utöva detta förmynderskap».

Ja, det är väl icke många av Er, mina herrar, som icke ofta varit i tillfälle att tveka, huruvida vi de senaste fyra åren levat i ett civiliserat samhälle, i en civiliserad värld. Jag är övertygad, att det finnes folk, till och med av svarta och kulörta raser, som icke längre anse Europa vara ens en civiliserad världsdel.

Så mycket bör vid detta tillfälle sägas och understrykas, att ööverskådliga faror upptorna sig bakom frågan om nationernas förbund. Vår frihet, vår urgamla självständighet kan och kommer att sättas på spel.

Vi längtade efter freden, vi hoppades, att, när den äntligen kom, skulle allt i vår världsdel omedelbart återtaga sitt tidigare utseende, att samfärdseln skulle återställas, att levnadsvillkoren skulle bli desamma som före 1914, att våra i främmande länder lagrade handelsvaror finge hemföras m. m. Hur hava vi icke gäckats! Så fort man skrider över egen tröskel, märker man, att den kultur, varöfver Europa varit så stolt, är på retur, och att Amerika är framtidslandet, som slagit det söndrade Europa i ekonomiska bojor. Och vad har det blivit av det stolta Europa: det är söndrat och sönderslitet, och överallt är dess befolkning i saknad av det nödvändigaste — man svälter ända till döden. Amerikas förenta stater leva i endräkt och äro starka, vi i tvedräkt och äro svaga.

Nu är det stora kriget avslutat, men överallt föres krig mot yttre och inre fiender och hos oss och andra fredliga nationer råder oreda i ekonomiska förhållanden, en våldsäm ökning av sta-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

tens och kommunernas skuldbördor, en prisstegring i levnadsvillkoren, mot vilken vi icke kunna finna bot, och knappast någonstädes är dyrtiden så kännbar som hos oss.

Kommunikationerna kräva år för att återställas i sitt forna skick. Ett brev till Frankrike tager dubbelt så lång tid som fordom och ett telegram två dagar. Ännu prydas våra närmaste farvatten av de barbariska minorna, och de kölar äro ännu icke sträckta, som kunna tillföra oss vårt nödvändiga bränsle, och med bunkerholen kan man tämja vilken handelsflotta som helst.

Detta mångåriga krig har kostat vår världsdel miljoner av vår ungdom och en stor del av vår övriga välfärd. Tänk, vilket härligt land Europa skulle varit, om ej människorna funnits.

Det finnes väl knappast något land, som ej gärna skulle hälsa ett nationernas förbund välkommet — dock ett förbund inom vilket det icke finnes plats för hat och hämnd — ett förbund, som gäve lika rätt åt alla och proportionsvis samma rustningsrätt och skyldighet för alla och kanske störst inflytande åt de nationer, som kämpat för och lyckats bibehålla sin neutralitet. Hur skola vi annars komma ur den häxdans, som pågår i en stor del av vår världsdel? Jag hoppas, att regeringen ägnar frågan en sådan uppmärksamhet, som undanröjer farorna.

Med dessa ord har jag velat fästa uppmärksamheten på nödvändigheten att i de frågor, som förestå till behandling med anledning av nationernas förbund, hävda vår frihet och vårt oberoende. att icke ingå i avtal med andra makter, stora eller små, utan visshet om, att vår rätt och ära i samma grad som andras tillgodoses. att faran för rustningar hos vissa makter må undanröjas till fredens bevarande.

I anslutning till denna utrikespolitiska fråga fäster jag uppmärksamheten på en mycket intressant artikel i Svenska Dagbladet under rubriken »Ljus över Europa», vari författaren tar till orda mot den okunnighet om våra nordiska förhållanden, som i så många länder gör sig gällande om geografiska och dithörande frågor för att ej nämna okunnigheten i politiska ting. Jag har velat påpeka detta i förhoppning om att vederbörande skola kunna åtminstone i någon mån undanröja de betänkliga följderna av att felaktiga uppgifter från utlandets sida om våra nordiska förhållanden fått kvarstå obemöta. Hur ofta händer det t. ex. icke, att man sammanblandar nordens huvudstäder även på sådana håll, där man skulle anse det för obildning att icke veta, att Cetinje är huvudstaden i Montenegro? Men jag anhåller att få citera följande och påpekar, att frågan rör en etnografisk karta över Europa:

»Ett gott exempel härför utgör en etnografisk karta över Europa i stort format, som i flera upplagor utsänts av »Union des nationalités», hr J. Gabrys, vars verk tillägnats presidenten Wilson. »den övertygade förkämpan för folkens rätt och skaparen av ett nytt Europa på grundvalen av tillfredsställda nationaliteter». Hr Gabrys anger sin karta vara en frukt av långa och djupgående stu-

dier. Den tjänar endast ett syfte: den fulla sanningen, opartiskt framställd. Men denna fulla sanning skall i sin tur tjäna den europeiska mänsklighetens »remembrement», dess uppdelning efter naturliga nationella grunder. Nationalistiska tendenser försäkras ha hållits fjärran; den neutrala litteraturen har i främsta rummet rådfrågats. Särskilda tacksägelser riktar hr Gabrys till en tjeckisk och sydslavisk professor, som presterat den värdefulla tjänsten att fullkomligt opartiskt klarlägga Rysslands och Balkans etnografiska problem. Till kartan hör slutligen en bibliografi på drygt tolv tättryckta sidor i dubbelspalt.

Det saknar tilläventyrs icke helt intresse att studera den under så anspråksfulla former framträdande kartan ur synpunkten av riktigheten hos dess nordiska partier. Resultaten av en sådan granskning blir ganska förbluffande.

Sverige bebos enligt kartan av fyra stammar, nämligen skandinaver, finnar, lappar och »quoenes» (kväner). Av dessa ha kvänerna anspråk på största intresset. De bebo i kompakt massa området mellan Piteå(!) älv och svensk-finska gränsen samt Bodö och Altenfjord. Det övriga svenska Lappland (med undantag av Tärna och Fattomacks lappbygder!) och Jämtland ner till Frösön innehas av lapparna. Slutligen sträcker sig från östgränsen av Bohuslän upp till Lima i Dalarna ett brett och oblandat bälte »finnois». De finsk-ugriska gula färgerna ha följaktligen fått mycket gott utrymme på svenska kartan! Men låter man blicken glida över till Finland spanar man förgäves efter minsta antydning om att där skulle finnas ens spår av svensk befolkning, än mindre stora slutna befolkningsområden!

Vad nu detta beror på, icke beror det på utrymmesbrist. Ty på Balkan och annorstädes finner man på ytor, motsvarande bråkdelar av norrländska kyrksocknar, de mest konstfulla distinktioner genomförda; huruvida de åter äro pålitliga är en fråga, som försiktigheten bjuder oss att låta vara obesvarad. Utan att någon oförsiktighet begås kan däremot för Nordens vidkommande hr Gabrys storståtliga karta förvisas till de rena fantasiernas område. Och som hävstång för någon nationell »remembrement» av det slag sekreteraren i nationernas union räknar med torde den sakna värde också för den nordfinska agitatorskommitté, som arbetat på att skapa irredentastämning bland våra s. k. kväner.»

Efter detta tillåter jag mig endast spörja: är det manne ej en mycket viktig utrikespolitisk angelägenhet att med alla till buds stående medel söka få dylika felaktigheter rättade, och att man jämväl söker inför det statsöverhuvud, president Wilson, till vilken verket ägnats väl som en ledning för den pågående storpolitiska uppdelningen av världens olika folkslag, påvisa de för vårt lands upplysta befolkning nedsättande och osannfärdiga etnografiska uppgifterna att det skulle vara ett av finnar och kväner och dylika raser befolkat land? Jag ber kammaren att icke uppfatta detta såsom ett löst skämt utan på renaste allvar att man hemställer

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. till dem det vederbör att ägna denna fråga en allvarlig uppmärksamhet.

Jag yrkar bifall om remiss av statsverkspropositionen

(Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Hamrin: Herr talman! Då jag i förmiddags begärde ordet, hade jag endast för avsikt att beröra en enda punkt, som står i direkt samband med den kungl. propositionen, vi ha att efter avslutad diskussion remittera till vederbörande utskott. Då emellertid under debatten uppkommit eller berörts åtskilliga frågor, som väckt allmänt uppseende under den sista tiden, kan jag icke underlåta att beröra jämväl ett par av dessa. Jag gör det så mycket hellre, som jag under loppet av förra årets riksdagar hade tillfälle att ett par gånger beröra just en av dessa frågor, som nu upptagits till behandling av den förste ärade talaren och jämväl av andra och som även berörts av hans excellens statsministern i det svar på de framställda anmärkningarna, som han för en stund sedan lämnade i kammaren. Herrarna förstå då med detsamma, att jag härmed åsyftar de krav på en grundlig undersökning av kommissionsaffärerna, som här ha bragts på tal i dag. Jag ber att få bringa i erinran det uttalande i detta avseende, som jag tog mig friheten göra vid lagtima riksdagen 1919. Sedan dess har detta krav framställts gång efter annan. Det har framförts av enskilda personer, det har framställts i en hel del tidningar av olika politisk färg och nu senast för några få dagar sedan har inlämnats till Kungl. Maj:t en framställning från representanter för handel och industri. Dessutom ha i riksdagens båda kamrar väckts motioner, vari man begärt att en sådan undersökningskommission måtte komma till stånd. Nu har herr statsministern i det anförande han höll givit klart och tydligt besked därom att regeringen icke har för avsikt att tillsätta någon annan kommission för undersökning av dessa affärer än de överrevisorer, som under de sista åren varit sysselsatta därmed.

Så vitt jag kunde fatta de uttalanden, som hans excellens herr statsministern gjort, har regeringens beslut i det avseendet gått ut därpå, att det åtminstone skulle finnas någon saklig grund för de beskyllningar och insinuationer, som gång efter gång riktats mot vissa personer, vilka varit sysselsatta inom kommissionerna. Enligt min uppfattning måste undersökningskommissionens arbete gå ut på att erhålla fullständig kännedom om vad som möjligen kan vara dunkelt och sålunda fastställa verkliga fakta. Det har också från regeringsbanken framhållits, att den pågående undersökningen från överrevisorernas sida var fullt tillfredsställande. Det skulle icke falla mig in att vid detta tillfälle lika litet som vid föregående, då jag bragt denna fråga på tal, i ringaste mån diskvalificera de personer, som äro sysselsatta med revisionsarbetet. Men jag ber att få understryka, att dessa personers arbete

åtminstone under den första tiden till stor del avsett en siffergranskning eller en granskning av räkenskaperna. Det är sant, att den revisionsberättelse, som är avgiven och som ligger på kamrarnas pulpeter, upptagit till behandling vissa andra frågor, och det förefaller, som om anledningen därtill skulle stå i samband med debatterna under förra året. Jag ber att få erinra därom, att de anmärkningar, som av överrevisorerna blivit framställda gent emot vissa avdelningar inom folkhushållningskommissionen, fullkomligt underkänts av denna kommission och dess ledande män, och det synes mig åtminstone, som om man härutinnan använt mycket starka ordalag för att tillbakavisa de påståenden, som blivit gjorda. Man betecknar överrevisorernas framställning som en hopblandning av ofullständiga och delvis oriktiga uppgifter. Är det regeringens avsikt att fälla en slutgiltig dom om vilken det är av dessa stridande parter, som har rätten på sin sida, om det är överrevisorerna eller folkhushållningskommissionens män?

För övrigt, herr talman, skulle jag beträffande denna sak vilja säga, att åtminstone mina tankar gått i den riktningen, att en sådan undersökning icke kan, såsom överrevisorernas arbete förutsätter, avse en viss tidsperiod, utan att man måste taga ärendena i full kontinuitet, sådana de fortlöpt under kristiden. I det fallet tror jag, att man behöver gå tillbaka ända till de regeringars tid, vilka tillsatt kommissionerna. Särskilt gäller detta en fråga, som mycket tidigt varit uppe till debatt i tidningarna — jag minns icke om den varit före i dag. För att få klarhet i densamma måste man gå tillbaka till den tid, då herr Wallenberg och herr Lindman bekläde utrikesministerportföljen. Jag syftar på ett svenskt bolags ställning till vissa importaffärer, där man står undrande och spörjande, hur det hänger ihop med saken. Det träffades år 1917 avtal mellan den svenska och den engelska regeringen, vilket omnämnes i den berättelse, som överrevisorerna avlämnat. Detta avtal gick ut på importerande till Sverige av en betydande mängd kaffe. I kompensation härför förband sig vederbörande att lämna till den svenska konsumtionen precis hälften av det parti, som det var fråga om, men det upplystes icke det ringaste om frågans närmare detaljer. Följden blev, att, såsom överrevisorerna framhöllo i sin berättelse, allmänheten fick betala ett pris, som enligt min mening var fullkomligt oskäligt i förhållande till det, som betaltes av de svenska importörerna. Denna sak berör icke den nuvarande regeringen, fastän jag måste säga, att det förefaller något egendomligt, då man finner, att en framställning riktades till regeringen den 18 februari 1918, vilken icke besvarades förrän i slutet av maj s. å. Hade fullständiga upplysningar i denna sak lämnats tidigare, skulle det icke varit möjligt för bolaget, som i själva verket i utlandet inköpte varor av svenska varuägare och sedan sålde varorna till den svenska folkhushållningskommissionen, att förfara såsom nu skett.

Hans excellens herr statsministern förklarade också, att man

Vid remiss till
statens riks-
propositioner
m. m.
(Forts.)

En remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

icke får uttala någon förkastelsedom över de personer, som varit sysselsatta i de olika kommissionerna. Nej, naturligtvis icke. För att konstatera, att förkastelsedomen icke är berättigad, borde verkligen också en sådan undersökning komma till stånd, som toge hand om denna sak från början till slut. Att svenska affärsmän och industriidkare verkligen kräva en sådan undersökning, bör icke vara egendomligt eller besynnerligt, då under kristiden emot dem riktats en hel mängd beskyllningar, att just dessa medborgare framför allt gjort sig skyldiga till gärningar eller handlingar av mer eller mindre upprörande art. Det är de, som fått taga emot dessa beskyllningar från många håll, och sådana ha framförts jämväl i denna kammare. Att man verkligen vill fastslå vad som i detta avseende kan vara sant eller icke, bör ej förvåna någon.

Hans excellens herr statsministern har också beträffande en annan fråga gjort ett uttalande, som väckt åtminstone min glädje, nämligen då han omnämnde de utslag, som avkunnats av arbetsrådet i vissa fall. Jag kan icke underlåta att besvära kammaren med att redogöra för ett sådant fall, som väckt allmänt uppseende och intresserar mig så mycket mera, som det berör några stycken arbetare, vilka ha sin sysselsättning förlagd inom den valkrets jag representerar. Vid en liten järnvägsstation i Jönköpings län ha några arbetare startat en mindre verkstad. Enligt en undersökning, som blivit verkställd på anmodan av arbetsrådet, framgår, att dessa ingenting haft att satsa i detta företag mera än sin arbetskraft. Deras verkstad är, enligt vad jag kunnat konstatera, mycket anspråkslös även i övriga avseenden. Dessa delägare ha sålunda tillgodogjort sig en avlöning, som under första hälften av förra året utgjorde endast 60 öre per timme och man och under sista hälften 70 öre. De ha haft en sådan samhörighetskänsla, att de växlat om att arbeta vid de små maskinerna eller arbetsborden, så att arbetet blivit fullkomligt lika fördelat. Någon vinst har icke uppstått, utan det lilla som blivit över, sedan veckoavlöningen utbetalats, har gått åt för att gälda gemensamma skulder. Arbetsrådet konstaterar i sitt utslag, att bolagsmännen äga lika mycket vardera i bolaget och arbeta lika mycket var och en och att de därför kunna anse sig som sina egna arbetsgivare. Men icke dess mindre innebär utslaget, att de måste ställa sig arbetstidslagen till efterrättelse och att de följaktligen icke få använda sin arbetskraft för sin egen tjänst på sätt de vilja. Det är tydligt, att en dylik folkning av lagen, om den än är riktig, verkar ganska upprörande på många, som hålla på arbetets frihet, när det gäller att arbeta för egen räkning utan beroende av andra. Jag skall icke närmare ingå på frågan, men jag vill säga, att den smidighet, som vi hörde talas om, då lagen antogs av riksdagen, det tillmötesgående, som skulle visas från arbetsrådets sida, att de förhoppningar, som man hyste i det avseendet, icke synas ha gått i uppfyllelse. Och det kan icke fördöljas eller förnekas, att stor misstämning gör sig gällande icke endast bland arbetsgivarna utan även bland olika arbetargrupper, då man går att uttala sin mening om den saken.

Sedan jag sagt dessa ord, skall jag be att slutligen få komma till den fråga, vilken, som jag antydde, var den egentliga anledningen till mitt uppträdande i dag. Under de gångna åren har ju det svenska folket blivit nödsakat att spara på förnödenheter av olika slag. Vi ha blivit vana att reda oss med ganska litet. De förråd, som funnos inne vid världskrigets början, sinade ut, och svårigheterna att få in till landet nya varor visade sig större, allt efter som tiden skred fram. Nu är emellertid nödtiden förbi och den synes glömd av hela folket samt jämväl av regeringen. Massor av varor importeras. Lyx och överflöd komma till synes såsom måhända aldrig tillförene. Statsverkspropositionen räknar med en sådan utveckling även för kommande år. Att importen icke beräknas nedgå, förstår man därav, att finansministern upptagit de härav inflytande statsinkomsterna till 95 miljoner kronor eller åtminstone 20 miljoner mera, om jag icke missminner mig alltför mycket, än vad hithörande inkomster pppgingo till före världskriget. Men även under en annan inkomsttitel räknar finansministern med en ökad konsumtion, som synes mig vara mycket betänklig. Det gäller nämligen rusdrycksförsäljningen i landet. För 1919 beräknades 5 $\frac{1}{2}$ miljoner som inkomst av brännvinsförsäljningsskatten, för 1921 beräknas den till 15 miljoner. Rusdrycksförsäljningsmedlen upptogos 1919 till 6 miljoner, för 1921 beräknar finansministern dem till 20 miljoner. Malt-skatten beräknas 1919 inbringa 2.8 miljoner, år 1921 6 miljoner. Punschskatten var förstnämnda år upptagen till 1 miljon, men beräknas för 1921 till 1 $\frac{1}{2}$ miljon. Sammanlagt utgöra dessa inkomster för 1921 42 $\frac{1}{2}$ miljoner eller, efter avsättning till rusdrycksfonden, ett belopp av 20 $\frac{1}{2}$ miljoner, som skola användas för vanliga utgifter. Och tyvärr måste jag säga, att regeringen också visat, att den räknar med en ökad konsumtion av brännvin särskilt under nästkommande år och fattat beslut i den riktningen, att denna vara icke skall saknas, om konsumtionen kräver det. Här föreligger ett beslut, som väckt djup misstämning inom vida grupper av vårt lands befolkning och som jag därför nödgas något beröra. I oktober begärde Svenska bränneriätkareföreningen rätt att bränna 18 miljoner liter brännvin. Regeringen gav sitt medgivande till tillverkning av 10 miljoner liter. I slutet av november kom en framställning från samma håll, vilken avsåg tillverkningsrätt för ytterligare 10 miljoner, så att den sammanlagda kvantiteten skulle uppgå till 20 miljoner liter. Denna framställning avstyrktes i synnerligen kraftiga ordalag av kontrollstyrelsen, som hänvisade bl. a. till, att det fanns 8 å 10 miljoner liter sulfitbrännvin, för vilket man icke kunde finna användning, utan som måste exporteras. Kontrollstyrelsen framhöll vidare, att eventuellt potatisöverskott i en viss del av landet kunde användas till bättre ändamål, exempelvis till kreatursföda, samt framhöll också för sin del, att tillräcklig tillgång på brännvin fanns. Slutligen erinrade styrelsen om den hungersnöd och det elände, som råder inom vissa stater i vår världsdel, och hurusom man lider nöd till det yttersta till och med i våra grannländer. Men här sörjer man för, att tillgången på brännvin skall vara tillräckligt stor, så att

*Följande är
statsverks-
propositionen
m. m.
Forts.*

En remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

man skall nå upp till maximum eller 4 liter per månad. Kontrollstyrelsen framställde också som önskemål, att en undersökning borde äga rum, om det icke vore möjligt, att man med det potatisöverskott, som eventuellt förefunnnes i Sverige, skulle kunna bispringa de svältande och lidande människorna i andra länder. Samtidigt som denna framställning behandlades av vederbörande myndigheter, riktade man sig i ett uttalande, undertecknat av en av våra prinsar, till landets jordbrukare, att dessa skulle avstå något av sina produkter till nödlidande i de åsyftade länderna. En framstående jordbrukssakkunnig, professor Juhlin-Dannfelt, uttalade sig också emot framställningen i fråga, som han fann vara onödig. Och slutligen ber jag att få erinra därom, att det avgivits massor av protestresolutioner från norr och söder. Jag förmodar, att även en del blivit inlämnade till regeringen. I slutet av förra året gav regeringen tillstånd att tillverka brännvin, visserligen icke i den fulla utsträckning, som bränneriidkarna begärt, men dock i vad avsåg 2 1/2 miljoner liter. Såsom jag redan erinrat, togo de förråd, vi hade av förnödenheter, hastigt slut under kriget. Av brännvin fanns det betydliga kvantiteter, jag vill minnas 30 miljoner liter. Det ser nu ut, som om man ville vidtaga alla åtgärder för att dessa förråd skulle fyllas igen, ty på annat sätt kan jag icke tolka den iver, som kommit till synes från brännvinsbrännarnas sida att tillverka så stora kvantiteter som möjligt.

Denna situation i Sverige med en regering, som nykterhetsfolket i landet ställde synnerligen höga och stora förhoppningar till, förefaller mig mycket beklaglig. Samtidigt som nykterhetsfrågan är aktuell mera än någonsin i en del andra länder, samtidigt som vi se en av världens största stater på det mest radikala sätt lösa denna fråga, samtidigt som vi se våra grannländer vidtaga åtgärder i samma riktning, möta vi upp till denna riksdag, där vi ställas inför en regering, som — ehuru, såsom jag nyss antydde nykterhetsfolket ställt stora förhoppningar till densamma — icke har ett ord att säga om den frågan. Jag slutar med att — icke utan en bitter känsla — citera några ord, som jag för några få dagar sedan läste i en tidning: »Det är bra att ha en folklig regering, men det vore bättre att ha en regering, som mera toge hänsyn till folkets önskningsar än några brännvinsbrännarens och stora potatisodlars intresse av vinst.»

Herr M o l i n i D o m b ä c k s m a r k: Herr talman! Då jag nu för sista gången har möjlighet att yttra mig i en remissdebatt och efter min anmälan om utträde ur liberala samlingspartiet står fri och obunden, utbeder jag mig kammarens öra för vad jag har att andraga.

Trontalet, som är en reflex av det program till samverkan vänsterpartierna emellan, vilket fastställts under senare delen av år 1919, är såsom sådant icke synnerligen anmärkningsvärt. Det vare mig långt ifrån att vilja urgöra satsen, att programmet och trontalet äro för långt gående. Tvärtom vill jag uttala min besvikelse över, att programmet ifråga är så utomordentligt maåert, ändå att detsamma ej framkommit utan stor vanda. Något storstilat och ägnat att väcka entusiasm vilar icke över programmet. Det är måhända ett misstag

av mig, men alltid hade jag föreställt mig, att demokratierna skulle vila på grundsatsen att regeringen går i spetsen för landets kulturutveckling och framåtskridande och icke släpas efter, som fallet nu tyvärr tyckes vara. Missnöjet ute i landet är allmänt. Ingen samhällsklass tycks kunna trivas längre i gamla Sverige. Arbetarna äro missnöjda, lantmännen äro missnöjda, industriens mälsmän likaså, för att ej tala om den hårt pressade medelklassen, och vill man vara rättvis, bör det oförbehållsamt erkännas, att respektive kategorier missnöjda ha starka och befogade skäl för sitt missnöje. Det vill synas, som om missnöjet i Sveriges land ökas i proportion till det sociala lappskrädderi, som här i landet bedrivits senaste tiden. Jag tillhör icke den åskådningen, som därav drager slutsatsen, att införandet av demokratisk samfundsordning och sociala reformer är skulden till missnöjet. Tvärtom vågar jag säga, att alla de på sista tiden genomförda halvmesyrerna, kompromisserna och förbiseendena äro de, som skapat det missnöje, vilket nu utgör den stabilaste nationella samlingen i vårt land. En parodi på demokrati sådan som jag gått och tänkt mig den, är trontalets omnämnade av förslagen om rätt för kamrarna att själva utse talmän och att förbättringar i det propositionella valsättet skola genomföras. Må det genast sägas ifrån, att jag icke är motståndare till dessa föreslagna reformer. Men inte lära reformerna ifråga få betraktas såsom något anmärkningsvärt demokratiskt, så länge allfort de fläckarna på Sveriges demokratiska banér kvarstå, som heta bostadsbandets bibehållande och kvarvarandet av förmögenhets- och penningstreck för valbarhet till första kammaren. Det är utan vidare en skam för Sveriges nya demokrati att tolerera dessa saker. Ansvaret härför vilar hos de partiledningar, som ej sett upp, då det gällde.

Demokratiens viktigaste uppgift är att skydda och bevara landets dyrbaraste människomaterial. Det genomgående allmänna missnöjet här i landet torde vara en given följd av stadsåtgärder, som grundat sig på ingen eller otillfredsställande, ja, kanske totalt felaktig statistik och utredning om sakförhållandena. Här ha vi famlat och famla fortfarande i nära nog egyptiskt mörker, då det gäller de befolkningslager, som vi med vår lagstiftning önskat komma till hjälp.

För två år sedan skrev riksdagen till Kungl. Maj:t och anhöll om utredning och förslag angående inrättandet av en professur i statistik och folkhushållningslära vid tekniska högskolan. Jag efterlyser nu, vart denna särdeles betydelsefulla fråga tagit vägen. Frågan har måhända ansetts vara av mindre betydelse, men, vågar jag uttryckligen säga, lösningen av frågan om rationell statistik är grunden och förutsättningen för allt socialt arbete i detta land nu och i framtiden. Bristen på rationellt förd statistik torde i många fall varit och i framtiden bliva orsaken till samhällsskadliga arbetsinställelser, vare sig de grunda sig på arbetsgivares eller arbetares åtgärder. All praktisk erfarenhets vittnesbörd visar, att partiband, hemmagjorda idéer och hypoteser spricka inför fakta och siffror i de fall dessa fakta och siffror svära mot idéerna och hypoteserna. Ett genomgripande ordnande av statistikfrågan här i landet skulle också

Vid remiss af
statsverks-
propositionen
nr 70.
(Forts.)

Vad remiss av statsverkspropositionen u. m. (Forts.)

måhända onödigöra en hel del kungl. kommittéer, som under nuvarande statistiska kaos nödvändigtvis måste växa upp som svampar ut jorden.

Ett enda års erfarenhet som fattigvårdsstyrelsens ordförande i en liten landskommun har gett mig anledning till dessa reflexioner. Här måste ett energiskt arbete i urskogen påbörjas. I den mån riksdagens ledamöter äro måna om att landets invånare skola se upp till dem och hoppas på dem, lärer det vara oavvisligen nödvändigt, att riksdagsmännen ha i sina händer den statistik om människomaterialet, som tarvas för de sociala frågornas värdiga och sakkunniga behandlande.

I sammanhang härmed kan jag ej underlåta att påtala den något underliga ordning i fråga om statistik, som kungl. socialstyrelsen infört, nämligen de s. k. indextalen, varpå vi nu i flera år, i brist på annat, nödgats bygga våra dyrtidsanslag till befattningshavare i statens tjänst. Jag medgiver gärna, att den enkla metod socialstyrelsen använt redan i och för sig är särdeles besvärlig i praktiken att framställa, men jag håller före, att ingen index alls är bättre än felaktig eller missvisande sådan. Här är icke platsen att ge mig in på detaljer i detta stycke, jag har endast velat fästa uppmärksamheten på att det icke är bra som det är. Av vad jag nyss anfört torde ha framgått, att jag satt det statistiska vetandet i högsätet och att detta är oundgängligt för den sociala reformationens genomförande.

Trontalet innehåller, att nu äntligen något skall göras för bostadsfrågans ordnande. Redan långt tidigare borde den frågan på allvar tagits upp; dock bättre sent än aldrig. Tillåt mig dock säga, att jag icke hyser ringaste hopp om att denna för folkaterialet i detta land djupt betydelsefulla fråga skall bli löst på det sätt, det nationella samlingsmissnöjet förväntat. Det talas bl. a. om en blivande s. k. hyresstegringskatt. Det framär därav, att vederbörande fortfarande äro inne på de förkastliga metoder, som gjort den saligen avsmnade F. H. K. ökad genom försöken att trotsa alla eljest som axiom betraktade ekonomiska lagar. Då staten under kristiden genom en massa okloka åtgärder till synes gjort allt för att undergräva sin prestige och överhöghet, och de enskilda, höga som låga, bibragts den uppfattningen såsom axiom, att allt vad staten och samhället företager sig är av ondo och ledande till ekonomisk ruin och konkurs, och, så vitt jag kunnat se — och det med största erkännande — finansministern äntligen först nu börjat reagera inför vederbörandes sätt att sköta statens affärsdrivande verk, är det med häpnad jag sett, huru staten tänker gripa in för bostadsfrågans ordnande. Som gest inför den otåligen hopen missnöjda inom alla läger. kan förslaget om hyresstegringskatt förklarar och kanske t. o. m. ursäktas, men som praktisk åtgärd måste den befinnas oerhört olämplig. Kristiden borde ha lärt alla och en var, att det sannerligen ej är nog med att skriva en lag på papperet för att få folket att efterleva den. Hyresstegringskatten liksom alla andra lagar och förordningar, som skrivits till de fattigas förmån under kristiden, torde

praktiken komma att allra värst drabba dem, till vars förmån lagarna stiftats. Jag tror, att grändernas barn, samhällets utstötta individer, de bostadshungriga, betacka sig för välgärningen: hyresstegringskatten.

I ett av skämttidningarnas julnummer uppmärksammade jag en bild av utomordentligt stort intresse, kanske större än tecknaren nägonsin föreställt sig. Bilden föreställde en arbetare, som stod i trampkvarn. På det fotsteg han trampade, stod »löneförhöjning», övanför den trampades huvud stod å hjulets trampsteg »varufördyring». Finessen i bilden, lämpad och avsedd för viss publik, var just ordningsföljden: löneförhöjning, varufördyring. Därmed var förmodligen enligt tecknarens och läsekretsens mening problemet angående dyrtiden löst. Arbetarnas ohemula lönekrav, deras ohejdade njutningsbegär samt anspråk på lyx och komfort äro skulden till varufördyringen. Dock vill jag säga, att intet s. k. skämt gripit mig djupare än denna vrågbild av det faktiska läget, då sunda förnuftet sagt mig, att varufördyringen icke är en följd av löneförhöjningarna utan av varubristen, den minskade produktionen, den obeckliga, i alla politiska idéer och program i tidens alla skiften blankt struntande lagen, att priserna stå i förhållande till tillgång och efterfrågan. Löneuppskrivningen är sedan en följd av varufördyringen. Bilden satte hela situationen på huvudet och må det förlåtas mig att ha upptagit tiden en stund med att vända om skämttidningsbilden i fråga. Resultatet av hyresstegringslagen blir naturligtvis i praktiken den, att hyresgästerna få betala inte allenast hyran utan därjämte även hyresstegringskatten, och o j nog härmed, ett effektivt stopp för all enskild bostadsproduktion är framskapat. Tackar hövligast för att notifikationen om detta ämnade fortsatta traskande i F. H. K:s fotspår förelagts i så god tid, att människorna, vars väl och ve det här gäller, i god tid fått kunskap om vad som är i görningen.

Det förslag, som förebådats, nämligen den allmänna sjukförsäkringen, torde mera än allting annat vid denna riksdag vara ägnat att djupt intressera. I saknad av nödigt statistiskt material måste sunda förnuftet säga mig, att sjukförsäkringen — i och för sig nyttig och samhällsgagnelig och avsedd att bota en av de reor, som finnas i den sociala omvårdnaden om människor — blott är en ny lapp på den sociala försäkringens och solidaritetens kläde, som infördes genom den s. k. allmänna, högst otillfredsställande folkpensioneringen. Ingenting tycks kunna göras ordentligt med en gång i detta land. I Schleswig-Holstein vet jag, att socialförsäkringen på sin tid åstadkommit, att kommunerna fått lov att realisera och försälja sina fattighus. Här i Sverige krångla vi och lappa på socialförsäkringen bit efter bit på det sättet, att vi allt fortfarande måste betrakta den offentliga fattigvården såsom en för all framtid permanent institution.

Av någon anledning tillkallad såsom sakkunnig för uppgörande av normalritningar för ålderdomshem m. m. har jag varit i tillfälle göra mina reflexioner om det olyckliga i systemet att icke

*Vid romans om
statverks
propositioner
m. m.
(Paris)*

Vad remiss an
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ta steget en gång för alla fullt ut och avskaffa fattigvården genom en för alla och för alla situationer lämpad, verkligen allmän socialförsäkring, i stället för att belasta landets kommuner med uppbygandet av alla dessa ålderdomshem — fattighus — till pris kanske överstigande vad en rationell socialförsäkring kunnat komma att kosta. Det nya Sverige kommer icke ifrån denna sak. Vi få lov att först som sist tänka på att sammanslå pensionsstyrelsen, riks försäkringsanstalten och andra nu existerande eller föreslagna ämbetsverk till ett enda, som får taga hand om socialförsäkringen och allt vad därtill hör. Det dröjer måhända avsevärd tid, till dess den dagen randas, att vi här i Sverige få en fullt tidsenlig och modern socialförsäkring. Under tiden till dess underverket skett må det tillåtas mig fästa uppmärksamheten vid åtskilliga förhållanden inom den privata försäkringen. Redan i fjol fästes min uppmärksamhet vid ett visst försäkringsbolag, som rent ut sagt — enligt vanliga rättsbegrepp — begick stöld gent emot sina försäkringstagare. Jag var djärv nog att om saken uppvakta dåvarande civilministern Schotte med anhållan, att han ville på lämpligt sätt tillhålla den s. k. försäkringsinspektionen att ingripa. Ingenting har, så vitt jag vet, blivit följden av min erinran. Jag uttalar förhoppningen om att herr Schottes efterträdare å taburetten måtte med den kraft och energi, som saken förtjänar, ingripa och se till att försäkringsinspektionen gör sin solklara plikt.

Här har nu på sista tiden demokratiserats — till namnet — våldeliga. Svenska folket har enligt löfte satts till herre i eget hus. Den 40-gradiga röstskalan har raserats och varje man och kvinna har fått en röst, oberoende av förmögenhet. Ändå stiger missnöjet inom landet oupphörligt. Vad är anledningen, manne? Jo, enligt mitt förmenande har jämsides med demokratiseringen riksdagen och regeringsmakten sett mellan fingrarna med den samhällshydra, som heter ämbetsmannaväldet och byråkratien. Trots all demokratisering leva ämbetsmannaväldet och byråkratien i detta nu herrans glada dagar som aldrig tillförene. Under den gamla, på gungfly existerande högerregimen höllo sig Sveriges ämbetsmän någorlunda på mattan, varnade av en viss Jösse Erikssons i Dalarna exempel. Men nu sedan ämbetsmännen studerat de demokratiska verkningarna av vissa kapitel och paragrafer i strafflagen och som jag förmodar tagit del av M. O:s och J. O:s berättelser år efter år, och funnit att rättsuppfattningen och med den rättskipningen sjunkit och sjunkit djupt ner, så att ämbetsfel numera i allra värsta fall bestraffas med på sin höjd böter, motsvarande en ordinär dagsinkomst, ha ämbetsmännen all anledning att glädjas över att av demokratin ha satts på solsidan av livet. Därmed äro vi skam till sägandes inne på det gamla fogdeväldets tid i moderniserad upplaga. Jag rekommenderar herrarna att noga studera M. O:s och J. O:s ämbetsberättelser för året. De äro utomordentligt lärorika.

Med djup tillfredsställelse har jag läst herr finansministerns reflexioner i statsverkspropositionerna om statens affärsdrivande

verk. Den enda kritik jag för tillfället kan giva emot vad som anförts är att reflexionerna ej kommit ett par år tidigare. Med den samhällsaskådning varav herr finansministern besjålas, är jag övertygad om att han — nu eller framdeles — skall giva mig rätt däruti, att förutsättningen över huvud för ett verkligen till grunden socialiserat samhälle är att statens verk och inrättningar, statens tillgångar i domäner, skogar, vattenfall m. m. skötas på ett sätt, som ej allenast motsvarar utan t. o. m. överträffar enskild verksamhet. Socialismens idé såsom politisk realitet hänger i luften intill dess detta skett.

Vid fjolårets remissdebatt tog jag mig friheten påtala det sätt på vilket statens affärsdrivande verk behandlades av regeringen och förutspådde att det praktiserade insnålningssystemet och verkens ställande på nära nog indragningsstat till sist måste leda till katastrof. Den förevarande statsverkspropositionen synes mig ej skilja sig så mycket från fjolårets. De rena fattigvårdssynpunkterna och ej de storstilade affärsdito karakterisera allt fortfarande statsregleringsarbetet just på de affärsdrivande verkens område.

Det finnes dock i förevarande statsverksproposition åtskilligt för vilket jag från denna plats har behov av att uttrycka min djupa tacksamhet till regeringen. Jag har nämligen uppmärksammat, att Kungl. Maj:t allt fortfarande äskar medel till anläggning av enklare vägar, ödebygdsvägar och statsunderstödda utfartsvägar i Norrland bl. a. även inom Västernorrlands län, allt ehuru länsstyrelsen i sistnämnda län ej vålat sig om att förbruka de medel, som riksdagen godhetsfullt beviljat för ändamålet i två år i rad. Jag begagnar tillfället att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet göra den vördsamma hemställan, att han ville utfinna lämpliga medel att radikalt nedbryta det motstånd till de nya vägtyperna, som länsstyrelsen i Härnösand synes ha rest. I kören av de missnöjda inom landet ljuder kanske allra starkast de väglösa bygdernas befolkning inom Västernorrlands län, vars hela befolkning av olika slag såväl vid industricentra som i ödesmarkerna rasar över den parodi på demokrati, som för närvarande presteras av regering, riksdag, kommissioner, länsstyrelse, ämbetsmän och kommunalpampar.

Jag har ansett lämpligt att uttala dessa ord såsom fullödigt uttryck för uppfattningen bland mina valmän och opinionen för övrigt inom det område jag representerar, i trots av att hemortens valbossar dömt mig till den politiska död, som jag självmant och med glädje numera anammar.

Innan jag avlägsnar mig från denna plats må det förlåtas mig, att jag i förbigående tager mig friheten kritisera den nykterhetspolitik, som under kristiden tolererats här i landet.

Ingen torde göra sig besväret att undervisa mig om alkoholismens fördärv för individ och samhälle. Därför har jag varit för länge med såväl inom som utom nykterhetslägret. Ingen skall heller försöka urgera fram, att jag mindre eller sämre än andra

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

»män i ledet» studerat den för individ och samhälle djupt ingripande nykterhetsfrågan. Att jag efter vad som under kristiden passerat liksom råtten lämnat det sjunkande skeppet, må förklaras därav, att jag funnit kristidens nykterhetspolitik folkpsykologiskt oriktig och nedbrytande den stolta plan, som nykterhetskommittén på sin tid framställt i syfte att successivt, omärkligt men målmedvetet avalkoholisera landet. Den plan, som kristiden med nykterhetssakens ovisa gåpåare i spetsen nu totalt fördärvat, var ju bl. a. att till en början varsamt och försiktigt operera bort alkoholens alla sugrötter i ekonomiskt hänseende i samhällets så att säga primära institutioner: städerna, kommunerna, landstingen och hushållningssällskapen. Under operationstiden skulle en rusdrycksfond skapas fram, varigenom staten skulle få medel i sin hand att börja ekonomiskt avveckla i toppen av samhället. Den ekonomiska frigörelsen av primärkommunerna lagfästes. En alkoholistlag skapades och vi fingo en modern försäljningslagstiftning, baserad på principen: individuell kontroll och alla spritdryckers samlande under en hatt, spritbolagen, som ställdes under statens omedelbara uppsikt.

Såvitt jag kunnat förstå fanns väl ingen organiserad nykterhetsvän före kristiden, som trodde på eller ivrade för ett rusdrycksförbud, som *genast* skulle träda i kraft. Man var ense därom, främst med kännedom om planen för det hela och de ekonomiska konsekvenserna — ja även de folkpsykologiska — att en avvänjningsperiod av minst tjugu år vore av nöden, om man ville se förbudsfrågan definitivt i hamn.

Men så kom kristiden, dess allmänna moraliska förfall och spritknappheten. Nykterhetsvännerna ropade på provisoriskt förbud utan att ägna en tanke åt den stolta och mödosamt hopkomna planen. Man kastade radikalt överbord allt föregående arbete. Regeringarna föllo till föga, en kompromiss, den olyckligaste troligtvis i Sveriges historia, såg dagen: tilldelningen av två liter per kvartal och motbok.

Så började svenska folket återigen lära sig bränna brännvin och anamma surrogat med påföljd att superiet aldrig i nyare tid tagit sig så vidriga uttryck som under senare delen av år 1919. Men nu kommer det märkligaste. I stället för att erkänna de folkpsykologiska missgrepp, som lett till nuvarande superiolagligheter och hembränning och medan tid ännu varit återgå till normala tider och till den plan för nykterhetens befrämjande, som tidigare fastställts, har kravet på förbud »nu omedelbart och i ett sammanhang» framställts allt vid högljudda rop på politisk avrättning för dem, som ej kunnat följa tankegången.

Envar borde dock ha förstått, att ville man giva ett dråpslag åt nykterhetsrörelsen, skulle man förfara på det sättet att från nära nog obegränsad tilldelning per motbok med ens inskränka tilldelningen till två liter i kvartalet.

Jag kan ej underlåta att likna den nuvarande förbudspro-

pagandan, — som tillsynes ingenting alls har att göra med propagandan i samma ämne före kristiden — och dess koryföer vid det sällskap, som i en båt ute på öppna havet upptäcker, att båten är läck på två ställen, varigenom vattnet oroväckande forsar in, en mindre läcka, varigenom vattnet kommer i fina strålar, och en stor läcka, varigenom vattnet formligen forsar in. Vad skulle man säga om förståndet och förmågan att fatta situationens krav hos passagerarna, därest de energiskt började med att täppa till den mindre läckan och försökte inbilla sig själva och åskådarna att bara den mindre läckan ordentligt täpptes till, skulle den större täppas av sig självt. Liksom dessa underliga passagerare ha de extrema förbudsivrarna gjort. De ha inbillat sig kunna komma till rätta med den underjordiska okontrollerade och okontrollerbara spritfloden medelst att bombardera spritbolagen och få spritläckan därifrån täppt. Förutsättningen för att något dylikt verkligen skulle kunna tänkas lyckas är anställandet av minst hundratusen stycken nya statens ämbets- och tjänstemän, kontrollörer, spioner och offentliga »beluktare» samt ett i system satt hemfridsstörande natt och dag. Jag tror, att svenska folket ännu så länge betackar sig för slik ordning, och därför har jag ansett och anser allt fortfarande, att vi böra återgå till det lugna, sansade och vederhäftiga grepp på nykterhetsfrågan, som prydde Sveriges nykterhetsvänner före kristiden. Det torde ej behöva sägas, att jag avskytt den spritaccis, som på regeringens förslag prackades på svenska folket i nådens år 1919. Min nejöst till detta attentat mot folknykterheten grundade sig mindre på det argument, som här i kammaren företrädesvis användes, nämligen att spritaccisen vore ett avsteg från statens strävanden att frigöra sig från det ekonomiska beroendet av rusdryckshandlingen än på spritaccisens ännu farligare verkan, nämligen att direkt befodra och uppmuntra den tidigare tillräckligt inrotade hembränningen. Avsteget från principen att beskatta spriten hade riksdagen i sin hand att reparera, däremot lär det vilja till mycket, innan hembränningsinfektionen ordentligt botats.

Genom förslaget att använda rusdrycksfondens medel till bostadsnödens avhjälpande, ett ändamål, för vilket rusdrycksfonden åtminstone tidigare ansetts främmande, har ett betänkligt avsteg gjorts från den nykterhetspolitik av upplagan före kristiden, som jag allt fortfarande anser vara att föredraga framför den nu gällande.

Herr Lithander: Herr talman, mina herrar! I statsverkspropositionen sida 5 under rubriken »Inkomster» yttrar herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, att det perspektiv, som nu öppnar sig för den närmaste framtiden är ur flera synpunkter ganska bekymmersamt. Jag tror, att herr statsrådet kan söka anledningen till detta läge i den skattepolitik, som regeringen under en följd av år har drivit, nämligen att icke taga tillbörlig hänsyn till kapitalbild-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ningen inom landet. Man har gått så hänsynslöst och hårt fram över näringarna, att dessa för framtiden icke kunna betraktas vara eller äro den trygga inkomstkälla för riket, som hade varit önskligt. Det är alldeles tydligt och klart att så måste det gå, när man inte tager hänsyn till och tänker på morgondagen. Man har endast skaffat stora utgiftsposter och sørjt för att de skola täckas för ögonblicket, men man har icke tänkt på att det kommer en dag även framdeles, då riket kan ha krav på skattebärande och givande näringar. Jag tror att man är inne på en oriktig väg härvidlag.

Man har ställt i utsikt, att krigskonjunkturskatten skall försvinna, och regeringen har utlovat en proposition i denna riktning. Det hade dock varit riktigare, om regeringen gått den väg, som förut angivits, nämligen att före fjolårets utgång utfärda en förordning i detta avseende. Det är inte fullt detsamma, å ena sidan att enligt regeringens eget ord låta denna skatt helt upphöra, å andra sidan att i alla fall låta den bli föremål för debatt, att framlägga frågan i en proposition, vars öde i riksdagen man med hänsyn till dess nuvarande sammansättning måste anse ganska oviss.

Jag tror, att den väg, som berördes i förmiddags, nämligen att minska på utgifterna i många av statens verk, att alltså se till att ha nödiga arbetskrafter men icke därutöver, är en av de vägar, som man bör gå, när det gäller att minska penningbehovet. Det är hög tid, att man sätter en hämsko på den utveckling, som statens verk ha tagit. Jag vill erinra om en sak, och det är, att när år 1912 socialstyrelsen inrättades, framhöll dåvarande kammarledamoten d:r Hildebrand, att vi ha denna utgiftspost oss förelagd nu, men det torde icke dröja länge, innan den sväller ut till avsevärda dimensioner. Det har blivit så, och så tenderar det att bli nästan överallt. Jag tror vi göra klokt i att låta den saken bli föremål för prövning, ty, mina herrar, det går icke i längden att hålla den takten, som nu sker. Det går icke att lasta över alla omsorger för dessa utgifter på näringslivet, ty det är en given följd, att vi för en avsevärd tid framåt ha att räkna med den dyrtid, som nu råder. Ty utgifter äro i alla fall omkostnader, som drabba näringslivet och som drabba den produktion och den drift, som råda; de ha sin begränsning, och det bör vara ett givakt att icke hur mycket som helst gå fram på den vägen.

Jag vill ge det erkännandet åt den nuvarande statsverkspropositionen, att den är ovanligt redigt och klart uppställd. Det är en tydlig strävan att få den översiktlig, och det har varit intresse för den saken. Man kan också spåra i någon mån ett försök att göra besparingar på vissa håll. Men vad man måste konstatera, är, att regeringen icke har den känsla, den borde ha, för att inkomsterna av statens affärsdrivande verk, enkannerligen järnvägarna, icke äro sådana, som de borde vara, och det lider intet tvivel, att, om den saken följts i ett tidigare skede med den unpmärksamhet, som nu, sent omsidor, måhända kan ägnas åt den, vi då icke behövt, stå där med en förlustsiffra, som rör sig om 60 miljoner och däröver på ett enda år och där man då ändå icke räknat med kapitalvärde till fullo.

Här har ju talats mycket om kristidskommissionerna, och där

ha i alla fall medel fått gå ut, som icke varit föremål för den noggranna prövning och det försiktiga handhavande, som man har rätt att fordra, då det gäller statens medel.

Herr Vennerström talade i förmiddags om de väldiga vinster, som kapitalet under den gångna tiden inhöstat, men han räknar icke med och nämner icke ett ord om att de till synes mycket stora siffror, som understundom finnas, beskåras med ända intill 70—75 % genom skatter. Tre fjärdedelar går tillbaka till staten i vissa fall, och det är på dessa stora återbäranden, som regeringen kunnat hålla en sådan oerhörd stat i gång, som vi haft, men denna beskattning har på samma gång tagit bort kapitalbildning i mer än önskvärd grad. Här talas ofta om att det är ett kapital, som skapas av dessa stora inkomster. Ja, men vart går detta kapital, när det icke går till skatter? Det söker sig antingen direkt eller genom bankerna ut i den produktiva verksamheten igen, och blir till nya skatteköllor. Det är väl den väg, man bör gå, och det är väl så långt ifrån att vara något klandervärt, att det väl i stället är villkoret för att vi skola kunna utveckla näringslivet inom vårt eget land. Detsamma gäller, då vi skola tävla med andra länder. Vill man icke följa denna förståndiga ekonomiska politik, stanna vi i stöpet, och det är icke bara frånvaron av kapital, som kommer att öka svårigheterna för oss i framtiden, utan även den bristande förståelsen ifrån arbetarehåll för solidariteten inom hela näringslivet. De tyckas icke ha fått klart för sig, att man icke utan vidare kan våldföra sig på denna utan följer även för dem, som där anse sig kunna göra ungefär vad de vilja.

Här talades i förmiddags om att veteimporten var så oerhörd stor, och det är ju ett känt förhållande. Samtidigt exportera vi råg. Där finnes ett sätt, som jag tror kunde vara att rekommendera, för att öka våra inkomster. Det kan nämligen hända, att regeringen kommer i det läget, att den nödgas tillgripa såsom en finanstill en ökning av kaffetullen. Då skulle man kunna använda sig av en metod, som inom landet användes under kristiden, då svenska folket använde råg som surrogat för kaffe, och jag tror, att det vore ur många synpunkter önskvärt, om man ginge den vägen i stället för att exportera vår råg. Jag vet, att det i stor utsträckning sker på landsbygden redan nu, men jag tror, att man ur statsfinansiell och hälsosynpunkt skulle kunna vinna icke så litet, om det bleve mera allmänt fallet, än hittills.

Herr Engberg nämnde i förmiddags, att högerns sätt att behandla staten var, »att slänga glåpord till givaren». För mig står det såsom en förvånande okunnighet om det svenska näringslivet, om industrien, jordbruket och om handeln och sjöfarten, så som de samhällsbevarande vilja se allt detta växa fram, och jag vill i varje fall icke, att detta hans yttrande skall stå oemotsagt i riksdagens protokoll. Emot allt jobberi reageras, och detta med rätta, men det kan icke sättas likhetstecken mellan regelrätt bedriven kommersiell och industriell verksamhet och de kristidsföreteelser, som vi tyvärr fått bevittna.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Herr Engberg nämnde något om bankernas placeringar. Även där förrådde han en förvånande okunnighet i ekonomiska frågor, då han ville göra gällande, att dessa tillgodohavanden voro bankernas egendom. Det är ju tydligt, att det, som står på ena sidan såsom tillgångar, har sin motsvarighet på den andra såsom skulder, och vare sig denna tillgång ligger i obligationer, fastigheter eller någon-ting annat, så är därmed icke sagt, att det är bankens egendom. Bankerna ägas f. ö. av delägarna, och det är i så fall dessas anparter, som skulle komma ifråga. Herr Engberg anförde vidare, ett brev från en utländsk bank, som skulle ställt ett bolag i det läget, att, därest det icke ville falla till föga, skulle inom 30 dagar krediten dragas in. Jag tror, herr Engberg gjorde rätt i att gå till utlandet, för att hämta detta exempel, ty åtminstone mig veterligen tillämpas icke de metoderna inom Sveriges bankvärld.

Herr Engberg talade vidare om att det system, som högern velat hålla om ryggen, vore ett fallfärdigt system. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att det icke varit högerns ekonomiska system, som föll, utan det var herr Engbergs statsdrift, som föll genast och från början, genom alla kristidskommissionernas sätt att handhava den saken.

Vidare talade herr Engberg om äganderätten. Han ville ha en expropriationslag, som till samhället överför produktionsmedlen, och vi känna igen detta ifrån det socialdemokratiska partiets program. Det kan ju vara av intresse, bl. a. för de lantmän, som möjligen ute i bygderna tendera att ge det socialdemokratiska partiet sina röster, att ha ögonen på herr Engbergs programpunkt i detta avseende.

Hans excellens herr statsministern frågade: »Vilken politik vill man ha?» Jo, man vill ha en politik, som visar mer förståelse för näringslivets betydelse, det må gälla vilken som helst av dess produktiva grenar, industrien, jordbruket, handeln eller sjöfarten, än som nu sker. Det är den politik, man vill ha fram, och man vill ha en politik, som icke står med det ena benet i socialdemokratiska lägret, ty då blir den låghalt. Det går icke, att stå på en dylik plattform. Förr eller senare bli konsekvenserna fullkomligt ohållbara, och det torde nog den nuvarande regeringschefen komma att erfara.

Vidare ville herr statsministern göra ett nummer av att det skulle finnas en samverkan mellan yttersta högern och yttersta vänstern, och man har redan sett, att dagspressen börjat utnyttja detta påstående. Jag vill göra gällande, att grundskillnaden mellan dessa två partier är så stor, att ingen, som har tankarna med sig någorlunda, kan löpa fara att misstaga sig om någon samverkan i det fallet, men i alla händelser bör i denna kammare sägas ut klart och tydligt, att på den vägen kommer icke herr statsministern att kunna förvilla någon ute i landet.

På sidan 7 i statsverkspropositionen äro statens järnvägars af-färer berörda, och jag har redan ägnat några ord åt den saken. Men jag vill dock nu säga, att det helt enkelt måste ordnas så, att det blir

en annan avkastning, än det hittills varit. Det duger icke, att en miljard kronor icke lämnar någon avkastning alls, icke ens till en liten bråkdel av statslånen på det, utan att vi upprepade gånger skola träda emellan med skattemedel, där god skötsel och ekonomi hade varit den enda lösningen. Jag tillät mig säga i föl till dåvarande civilministern, att man borde avvakta den utredning om statens järnvägars drift, som då var igångsatt, innan man gav förnyat förordnande, och jag beklagar, att så icke skett, därför att man borde i alla fall först gått till botten med frågorna. Detta är allt för viktigt för oss, för att vi skulle låta den ekonomiska skötseln stå efter, även om skötseln i övrigt är bra. Det hade nog varit bättre, om man den gången hade väntat litet.

Jag vill också efterlysa den utredningen, ty i vanliga utredningar betyder det kanske allid så mycket, hur fort det går, men här är varje dag dyrbar, och jag tror, att man icke gått på i det tempo, som varit önskvärt för att bringa utgifterna i överensstämmelse med vad de bort vara.

Det gjordes nyss ett yrkande ifrån en person i Stockholm om att järnvägsrådet skulle utökas, så att det kunde bereda ökad representation för trafikanterna och så att jordbruket där skulle bli mera representerat, hemmansägarna, den mindre industrien och medelklassen, och jag måste säga, att jag för min del vill helt och fullt ansluta mig till den tanken. På samma gång vill jag ock ge uttryck åt den förhoppningen, att detta järnvägsråd, efter en lång dvala hädanefter måtte få sammanträda så ofta, att det blir ett verkligt organ och icke en död bokstav utan en tentakel för järnvägsstyrelsen ut till det levande livet, till dem, som stå i kontakt med allmänheten och äro vana vid ekonomisk verksamhet.

För övrigt, om där förekommer kritik på saker och ting så är det endast önskvärt; och jag tror för min del, att statens järnvägar på sätt jag antytt skulle tillföras en god fond av praktiska kunskaper inhämtade på så gott som alla områden av handels- och näringslivet. Jag vill även uttrycka den förhoppningen, att de som skola utföra den revision av trafikstadgan, vilken är bebådad men ännu icke påbörjad, må på detta vis genom trafikrådet stå i livlig kontakt med allmänheten och med näringslivet ute i landet.

Jag vill vidare fäs'a uppmärksamheten på, att den delegation, som får detta arbete om hand, måste träffa några anordningar för att allmänheten må lättare än hittills skett komma till rätta vid reglering av förluster eller stölder, som äga rum vid järnvägarna. Det är visserligen glädjande, att dessa brott nu äro färre än under kristiden, men de äro dock tillräckligt många för att vara av en avsevärd betydighet, och framförallt är det synnerligen svårt och dyrbart för allmänheten att komma till rätta med dem, varför enklare former måste införas i detta avseende.

Jag vill uttrycka min glädje över att frågan om järnvägarnas elektrifiering nu kommit något närmare sin lösning och att vi i denna fråga ha att emotse ett förslag. Men jag vill också säga, att den förlust, som vi under de gångna åren gjort på statens järnvägar, är en ringa bråkdel av den förlust, som uppkommit genom att vi så

*Vid remiss av
statsrers-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

länge uppskjutit införandet av elektrisk drift vid statens järnvägar. Det hade betydtt något mina herrar, om vi som vi borde ha gjort, stått oberoende i detta avseende vid kristidens början.

Då en stockholmstidning relaterade den del av statsverkspropositionen, som rörde statens järnvägar, gjorde tidningen gällande, att därest den dåvarande finansministern herr Vennersten, ingripit skarpare, så hade det nuvarande läget kunnat undvikas. Jag tror man där gjort honom orätt, ty om också statens järnvägars finanser, då han var finansminister, icke voro så goda, så var där dock en avkastning på järnvägarna och minus började efteråt, liksom den stora utökningen av personalen företogs efter hans tid. Jag tror, att en granskning av kostnaderna för de olika åren skall ge detta vid handen.

På sidan 9 i statsverkspropositionen står det talat om den enskilda bostadsproduktionens stagnation. Jag får då lov att säga, att denna stagnation har sin naturliga förklaring i den gällande hyreslagen, som till denna grad hindrat den enskilda att förfoga över sin egendom, att det måste ha hindrat bostadsproduktionen. När man därtill lägger de strejker, som varit rådande t. ex. då Stockholms stad skulle bygga för egen del, så finna vi här ytterligare en orsak till svårigheterna i bostadsfrågan. Trots dessa strejker, som jag nämnde, gör man dock upp nya kontrakt. När sådant tolereras, och det inom byggnadsverksamheten råder ett medeltida skräväsen, där det vid risk av frakasserier är förbjudet för andra att arbeta till bostadsbristens avhjälpande, när, säger jag, sådant opåtalat får äga rum, är det sanneligen mycket förklarligt, om dåliga förhållanden bli rådande. Jag för min del anser, att när nu ett sådant oerhört behov av bostäder föreligger och staten gör ansträngningar på alla vis för att få bostäder till stånd och vi skola använda skattemedel och annat för att lösa denna fråga, så borde det väl vara ganska sträng påföljd för dem som på ovannämnt sätt vilja hindra denna för hela folket nödvändiga produktion. Där borde sådant icke tolereras, som vi här dagligen bevittna. Det är ett oriktigt system, som tillämpas, och det måste bli dyrt, när arbetarnas hela politik går ut på att det är medelmåttorna som skola premieras, att allting skall jämstrykas, så att den, som arbetar mer, icke skall ha bättre än en annan som arbetar mindre. Det måste bli dyrt för svenska folket att under sådana förhållanden lösa bostadsfrågan. Och detta träffar icke minst arbetarna själva. Det är en oklok politik, som de kanske mer än andra känna, men det skadar icke att i detta sammanhang beröra även den saken en smula.

I talet på rikssalen angavs det som en utväg att lösa bostadsfrågan att man skulle försöka använda rusdrycksmedlen för detta ändamål. Jag vill då göra gällande, att med de höga produktionskostnaderna på byggnader, som för närvarande råda, är det en ganska klen placering att nedlägga dessa pengar i dylika bostäder, ty bostäderna skulle ju samtidigt hyras ut billigt och följaktligen kan icke någon nämnvärd ränta beräknas på dessa medel. Jag undrar, om det icke vore klokt att taga i övervägande att för ändamålet an-

vända de pengar, som eljest i alla fall gå till utlandet i form av spel på utländska lotterier, d. v. s. att man sökte lösa dessa frågor om statslotteri och bostadsproduktion i ett sammanhang. Jag tror, att det skulle ganska väl låta sig förenas till nytta för alla parter.

På tal om lotterier skulle jag vilja hemställa till den av regeringens ledamöter, som har med den saken att göra, att när det gäller varulotterier inrycka en bestämmelse i lotterikoncessionerna att vid anskaffande av vinster den svenska industrien i första rummet bör tillgodoses. Det är nämligen ett önskemål, att svenska varor företrädesvis begagnas till vinster, men så har hittills icke alltid varit fallet.

På sidan 4 i statsverkspropositionen talas om redovisning och annat. Jag skulle i det sammanhanget vilja efterlysa den redovisning rörande kristidskommissionernas verksamhet, som jag tillät mig begära redan för ett och ett halvt år sedan. Denna framställning upprepade jag förra året i januari månad, och av statsministerns anförande i dag vill det förefalla, som om en dylik redovisning skulle vara att emotse. Jag fann dock icke i hans anförande den värme för saken, som man gärna skulle vilja spåra. Jag ville erinra om att redan förra vintern, i februari månad, yttrade hans excellens: »För att bringa kristidskommissionernas förvaltning under riksdagens prövning äro, såvitt jag kan se, inga särskilda anstalter behöfliga. Prövningen kommer att ske efter de allmänna regler, som enligt grundlagarna gälla för all kontroll från riksdagens sida över hela statsförvaltningen. Denna kontroll utövas direkt genom konstitutionsutskottets och statsutskottets granskning.»

Det var vad hans excellens den gången ställde i utsikt. Han sade emellertid, att promemorer voro under utarbetande och dem skulle vi få taga del av. Men intresset för redovisningen för kommissionsväsendet var dock icke varmare än att man tvenne gånger under riksdagens lopp fick efterlysa denna publikation utan resultat, och det var först vid ett sammanträde vid urtima riksdagen, när så gott som alla riksdagens ledamöter rest hem, som man kunde läsa ett litet anslag om att de av riksdagens ledamöter, som ville taga del av denna redogörelse kunde avhämta exemplar härav hos — riksdagens vaktmästare! Detta regeringens sätt att hålla riksdagens ledamöter au niveau med en så viktig sak som kommissionernas avveckling anser jag icke vara riktig. Jag hoppas, att när den slutredovisning föreligger, som vi väl i alla fall ha att snart emotse, densamma kommer att i överskådlig form och utan dröjsmål tillställas varje riksdagens ledamot, så att man kan bilda sig ett omdöme i saken.

I förmiddags lämnade herr statsrådet och chefen för finansdepartementet på tal om bränslekommissionens ved det meddelandet, att den klokaste nationalhushållning man nu kunde föra, vore att spara på veden. Jag minnes, att när vi sutto i ett utskott för ett år sedan, fingo vi uppgifter, som visade, att redan då funnos avsevärda kvantiteter ved, som icke kunde förbrukas, emedan den redan ruttnat ned. Jag tror det kan vara en oklok politik att vänta med veden så

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

länge, att den hinner förstöras, och jag tror, att man gör klokt i att icke alltför länge uppskjuta den realisering av bränslekommissionens ved, som kan företagas. Ty, mina herrar, det är en stor skillnad på handhavandet av den egendom, som ligger under enskild vård på olika håll hos personer, för vilka det har ekonomisk påföljd, huruvida veden förfäres eller icke, än om den, som nu är fallet, finnes lagrad i skogarna vida omkring i vårt land.

Herr finansministern sade vidare, att krafterna nu vore fria och frågade oss, om det vore ett jota bättre än det varit förut. Ja, herr statsråd, det kan väl icke råda någon ovisshet om att det icke är bättre nu än det var förut, och jag vill fråga, om det finnes någon enda ledamot i denna kammare eller eljest någon människa i hela landet, som vill ha tillbaka folkbushållningskommissionen, industrikommissionen eller beklädnadskorten.

Jag tror, att de krav, som framställts på att revisionen av kristidskommissionerna skall utvidgas så, att den omfattar litet mera, så att den tränger djupare ut i landet och kommer i litet intimare kontakt med den, som kanske lidit mest av kristidskommissionernas framfart, jag tror, att det är önskvärt, att dessa krav beaktas. Jag tror, att en utredning, som kanske är mindre parlamentarisk än den nuvarande, men som i alla fall ger de olika korporationerna inom handel, industri, sjöfart och jordbruk tillfälle att ha några specialrepresentanter med, till vilka allmänheten kan göra meddelanden, vore i hög grad av behovet påkallad. Sådana förhållandena nu äro, komma icke dylika meddelanden fram till denna överrevision, men de skulle göra det, om näringarnas män hade litet flera av sina egna bland revisorerna än vad som nu är fallet.

Jag kan ju mycket väl förstå, att detta icke är någon rolig sak för regeringen att taga upp och att riktigt driva fram, men det är i alla fall nödvändigt. Jag föreställer mig, att med de stora krav, som regeringen ställer på riksdagen i fråga om beviljande av medel till olika ändamål, bör det inte vara ur vägen att få fram en fullständig redovisning för hur det förhåller sig med dessa betydande summor, som förryckt den allmänna och enskilda ekonomien.

På tal om hur man skall kunna finansiera saker och ting tror jag, att herr statsrådet skulle gjort klokt i att ägna litet mer uppmärksamhet åt tullarna. Där finns nog åtskilligt att göra, som inte skadar utan endast främjar det stora hela. Vi få dock tänka på att genom penningvärdets fall till en tredjedel av det förutvarande har tullskyddet i mångt och mycket bortelimerats, och där kunde nog åtskilligt tagas in. För min del är jag bestämd anhängare av att allt, som kan betraktas såsom lyxvaror mycket väl kan åsättas en ganska skarp beskattning. Då jag är inne på tullväsendet skulle jag också vilja fråga, om det icke kan vara möjligt att så tillgodose expedieringen, att något sådant icke behöver äga rum som skett på hösten nere i Göteborg, där det legat bortåt 12,000 paket, som inte kunnat förtullas inom rimlig tid.

Det står på sid. 22 på telegrafverkets beräkning en inkomst på

1 1/2 miljon. Jag vill då säga, att jag tror, att det är ett ganska allmänt önskemål inom hela köpmannavärlden och inom en mycket stor del av allmänheten i övrigt, att man skall komma ifrån detta, jag kan säga, oeffter rättighetssystem. att varje samtal, som begäres utöver landet, det går inte att få under dagen annat än såsom ilsamtal i regel. Det vill säga, att den taxa, som beräknats skola drabba svenska folket den fördubblas, ja, jag tror tredubblas utan vidare, icke såsom undantag utan såsom regel. Jag vill säga, att det är ju något bättre nu, än det varit förut, ty sedan kristidskommissionerna i huvudsak kommit bort, ha också linjerna blivit ledigare. Men det är dock ännu långt ifrån vad det borde vara. Nu när metaller och annat är tillgängligt, så tror jag, att det vore riktigt att försöka göra en utökning av detta organ, så att det verkligen bleve den hjälp i det dagliga livet, som är önskvärdt. Jag tror också att med den ökade drift, som torde kunna ernås, även det önskemålet skall kunna uppfyllas, att taxorna icke skola behöva höjas i orimlig grad utan tvärt om sänkas.

I avseende på statens järnvägar var det en sak, som jag inte kom att nämna, nämligen att det är fullkomligt oeffter rättligt, att här skola uppges siffror såsom beräknade inkomster för det kommande året, vilka gång på gång i avsevärd mån avvika från de verkliga. Herr finansministern har ju i år själv inte kunnat godtaga en beräkning på 34 miljoner, tror jag, utan satt ner den siffran betydligt.

Litet längre fram på sid. 13 i tabellen rörande vissa statens inkomster ha vi tobaksmonopolets inkomster berörda. Jag vill ge uttryck åt en ganska allmän uppfattning om att frånvaron av konkurrens på detta område har haft till följd, att den svenska allmänheten — långt ifrån att, såsom det var ställt i utsikt, när detta drevs igenom, nämligen att det skulle bli goda varor till billiga priser — fått hålla till godo med varor, som icke haft den standard, som skulle kunnat erhållas, därest det funnits en medtävlare på området. Jag har varit emot monopolet och är det fortfarande. Nu är det emellertid monopol. Men jag tror, att det skulle vara önskvärdt, om det på något vis — även om det sker inom den nu givna ramen, så att det går till staten — skulle kunna etableras någon tävlan, så att det icke skulle vara en enda att vända sig till, utan det som sagt vore litet grand tävlan i fråga om råvaruinköp, tillverkning o. s. v. Först då kan man få något ställ på det. Det skulle vara mycket intressant att veta — och kanhända herr statsrådet vid något tillfälle kan ge upplysning därom — hur mycket humle som av svenska tobaksmonopolet importerats och kommit den svenska allmänheten till godo såsom tobak. Det är ju föregående och ledsamt för tobaksmonopolet, när det blir eldsvåda i ett råvarulager och det i tidningarna publiceras, att det var humlen som tog eld. Det var fallet nere i Göteborg, vid ett tillfälle, då brandkåren alarmerades för att det var eld i tobaksmonopolets råvarulager; det var humlen som brann. Enligt uppgifter, som jag fått, skulle humlen varit föremål för en ganska avsevärd import, men jag har icke haft tillfälle att kollationera dessa siffror. Det är emellertid icke utan sitt intresse både för den svenska riksdagen och för allmän-

Vid remiss av
statsmerke-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

heten att få veta, i vad mån dessa surrogat ingå i den tillverkning, som tillhandahålles allmänheten under namn av tobak. Jag har här i min pulpet ett exemplar att visa på vad den svenska allmänheten får lov att hålla till godo med, och för de intresserade skall jag visa det sedan. För bedömande av många saker skulle det vara av värde att litet grand få inblick i dessa förhållanden. Det är enligt min mening ett absolut missgrepp att ordna en sak, som skall skänka staten en sådan inkomst, så att det icke finns någon som helst tävlan.

Här står en skatt på sid. 4 i statskontorets skrivelse, vilken är benämnd B-skatt. Den beräknas där till 6 1/2 miljoner, och jag vill minnas, att herr statsrådet har för sin del beräknat, att den skall ge 5 miljoner. Jag vill uttrycka vid detta tillfälle den bestämda meningen, att det inte är klokt och riktigt att, såsom där sker, sedan skatten i övrigt först är tagen, ytterligare beskatta det som innebär en besparing och som skall trygga utvecklingen fram över. Jag tror, att den nuvarande tidpunkten över huvud är den olyckligaste man kan välja att på så vis särbeskatta besparingarna. Detta sker samtidigt, som industrien och näringslivet är ställt inför den påfrestning och de svårigheter, som följa med införandet av åtta-timmarsdagen. Hans excellens sade i dag på förmiddagen, att han hade aldrig trott, att åtta-timmarsdagen skulle skapa något idealtillstånd. Nej, det är sant. Men den dåvarande civilministern yttrade, att beslutet härom var nödvändigt för att trygga arbetsfreden. Hur den arbetsfreden ser ut det kunna vi blicka omkring oss och se inte minst i dag, och alltsedan i går middag, och vi få väl tillfälle att se och pröva, hur den av dåvarande civilministern bebådade arbetsfreden kommer att te sig i verkligheten. Hans excellens sade också, att Sverige behöver inte taga hänsyn till Amerikas ställning till åtta-timmarsdagen. Gent emot detta vill jag göra gällande, att så kan man i allmänhet inte betrakta och behandla den skarpaste konkurrent man har. Utan den måste man helt enkelt taga hänsyn till. Ty han tar ingen hänsyn. Om man inte ordnar sig så, att man blir jämställd i konkurrensen, så blir följden, att den starkare träder in och tar marknaden och då få vi se, huruvida det hjälper för oss med några ändringar i arbetstidsbestämmelserna. Det är lätt att förlora en marknad, mina herrar, men det är icke lika lätt att vinna den tillbaka. Amerika har för närvarande den fördelen, att man där under hela denna kristid genom sin ekonomiska verksamhet vunnit en ryggrad, som intet annat land kan mäta sig med, och man står där beredd att bedriva en energisk agitation i hela världen och inte minst i vårt eget land. Är då inte tidpunkten inne att taga hänsyn till amerikanerna? Jag vill därför på det bestämdaste varna för handlingar, som stå i överensstämmelse med de ord, hans excellens därvid lag yttrade. Vidare sade hans excellens, att om vi icke hade löst frågan om åtta-timmarsdagen, så hade vi fått uppleva oroligheter. Jag vill hemställa till herrarna: lagen trädde i kraft den 1 januari; hade det varit någonting att tveka för, när riksdagen sammanträder den 10 januari — om frågan hade varit så oerhört viktig

— att vi hade dröjt några veckor och prövat saken med de vunna erfarenheterna, som den mellanliggande tiden givit, framför allt med hänsyn till vilket resultat man skulle komma till vid förhandlingarna i Washington, som skulle vara av så avgörande betydelse. Det är sant att där rådde enighet till förmån för åtta-timmarsdagen bland dem som voro med, men man får icke glömma att skarpt framhålla, att bland dem som icke voro med var den mäktigaste konkurrenten. Amerika var icke med i sitt eget land. Han excellens sade också,

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr Vennerström vände sig på tal om åtta-timmarsdagen till på nytt upptaga den stora principdebatten. Ja, det må så vara. Men det är den hårda verklighetens bekräftelse av de farhågor, som oppositionen framhöll mot antagandet, som vi nu i alla fall — vi må debattera eller icke därom — stå inför och få göra erfarenhet av.

Herr Vennerström vände sig på tal om åttatimmarsdagen till vårt partis ärade ordförande och sade: Vill herr Lindman 10 timmars tvangsarbete åt de parasiter, som räkna frändskap med herr Lindman närstående? — Jag vill till den talaren säga, att han riktar sig till fel adress. De personer han här talat om respekteras icke av någon, ty ännu är det dess bättre så, att det är arbete och idoghet som ger aktning. Uttalandet är så mycket mera feladreserat som jag vet mig kunna påstå, att det väl ej inom något annat parti finnes någon man, som ligger mera i arbetssele eller som vet mera personligen av arbete än vårt partis ordförande.

Det yttrades vidare, att det skulle visa sig, att en parlamentarisk reform skulle kunna omintetgöras av en utomstående kapitalistisk sammanslutning. Det är icke fråga om, att en utomstående kapitalistisk sammanslutning omintetgör det av riksdagen fattade beslutet, men man vill varna för följderna av ett beslut, som är fattat mot bestämd protest, mot tidigt gjorda invändningar. Det går icke att komma fram på annan väg än på ökad arbetsintensitet och med arbetsfred, något som vi nu, alla ministertal till trots, sakna.

Det är rent abderitiska förhållanden, som skapas på olika arbetsplatser inom vårt land. Det är folk som vill arbeta; de få icke arbeta. Denna lag är sådan att den t. ex. tillåter arbete de åtta timmarna överskridande tid, blott det arbetas under olika arbetsgivare. Om alltså någon är skicklig i ett yrke, kan han icke få fortsätta med det efter de åtta timmarnas slut, men han får fortsätta arbeta i ett annat yrke. Detta frammanar direkt fusk i arbetet. Det är intet som hindrar — och det praktiseras, mina herrar — att arbetsgivarna byta arbetare. Arbetarna vilja icke gå lediga de vilja ha den förtjänst, som de kunna få på övertidsarbete. En person kan ett yrke är t. ex. måleriarbetare. En sådan arbetare kan icke finna denna lag praktisk: han vill på den lusa årstiden arbeta längre, han far ut på landet många gånger, arbetar där och får extraförtjänst på övertidsarbete. Tro ni, mina herrar, att det är någon möjlighet där att kunna hålla på tillämpning av lagen sådan som den är? För min del tror jag det icke. Jag hörde relateras, hur det ställer sig på skärgårdsbåtarna. Enligt lagen är rorgångaren förbjuden att arbeta över de åtta timmarna. Arbetsgivaren får plikta

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

vid överträdelse. Vad är då att göra? Jo, kaptenen får stå och föra rodet i stället för rorgångaren, och för att denne icke skall falla i frestelse att arbeta, da han är på däck, så får man lov att låsa in honom i skansen. Man kan gå i från fall till fall, och man skall finna, att detta är den mest vanvettiga sak herrarna lagställt om. Jag tror, att herrarna inte ha en aning därom själva.

Jag träffade i England en näringsidkare, som talade om för mig, att det där inom en industri blev arbetsinställelse på grund av tvist om avlöningsförhållanden. Strejken pågick en tid, varefter man enades om att avlöningen skulle bli sådan, som arbetarna fordrade. Det gick en tid, och så blev det strejk igen inom det yrket med åttatimmarsdagskravet som anledning. De ha nämligen icke åttatimmarsdagen införd i England. Efter ett visst uppehåll enades man om att taga åttatimmarsdagen. En tid gick igen, så utbröt strejk ånyo, och den pågick, när jag talade med mannen ifråga. Strejk-anledningen var da att arbetsgivarna vägrat gå med på avtal om garanterat övertidsarbete, sedan man då fått sin åttatimmarsdag.

Jag vill för att återkomma till tobaken säga, att den statistik, som återfinnes på sidan 24, visar att, alla monopolsträvanden till trots, man icke helt kunnat avkoppla den enskilda driften.

Det är också en sak som jag skall be att här litet få beröra, nämligen rusdrycksförordningen. Det är så att vi i dihörande frågor leva i, efter min mening, laglöshet. Trots finansministerns förklaring i fjol, att vid import från utlandet endast tre procent skulle tagas av den svenska allmänheten, så är det ett faktum, att systembolagen avfordra tjugufem procent. Jag vill göra gällande, att detta avfordrande av tjugufem procent står i strid mot förordningen, ty där står det, att det skall vara en skälig avgift. Den avgift av tre procent till Aktiebolaget Vin- och spritcentralen enligt vad finansministern angav, saknar varje stöd i lagen, för så vitt jag kan finna. När jag icke fick rätt av herr finansministern i fjol, jag hänskjutit angelägenheten till justitieombudsmannen, hos vilken den ligger till prövning. Vi få väl se, vem som får rätt, herr statsrådet eller de som göra anmärkning på detta.

Jag vill hemställa, att den ännu olösta ersättning-frågan för partihandel, minuthandel, affärsanställda, resande och agenter må få en så rättvis behandling, att den svenska staten kan känna sig tillfreds med densamma, så att icke den monopolisering, som har skett utan riksdagens medgivande och mot förordningen, blir sådan, att den går fram över enskilda personers väl och ve och bringar dem, som i så många fall inträffat, i ekonomisk misär. Jag skall tillåta mig att sedan till herr finansministern överlämna en del papper i denna sak.

Efter alla dessa anmärkningar är det en liten anhållan, som jag skall be att få ställa till regeringen nämligen att den, när den kommer till behandling av frågan om sjömanshusen på västkusten, icke skall taga bort det sjömanshus, som till hela traktens nytta för närvarande finnes i Falkenberg. Det har stor betydelse för den mindre sjöfarten särskilt, men den har också sin betydelse för de

livräddningsstationer, som finnas längs den halländska kusten. Halland är det första landskap i riket, som på tillfällighetens väg till fullo tillgodosett utan någon statens mellankomst livräddningsväsendet. Det är ett önskemål, att det sjömanshus, som där finnes, måtte bevaras. Jag vill hoppas, att regeringen icke skall lämna detta obeaktat.

Jag vill sedan uttrycka min ledsnad över att sjöförsvarsbudgeten pressats ned med en och en halv miljon kronor. Jag vill säga, att jag lyckönskar herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet att han i gava av tvenne italienska officerare låst ett par flygmaskiner, ty någon annan utvidgning av sjöförsvarsväsendet, utöver de gamla besluten, har jag ej kunnat spara. Jag är leusen att det är på det sättet vi skola behöva sköta utvecklingen av vår svenska flotta.

Vidare vill jag till såväl herr krigsministern som sjöministern uttala en förhoppning att de svenska officerarnas löner skola sättas i paritet med övriga statsanställdas och icke längre må få stå i det sällräde, i vilket de för närvarande befinna sig.

Jag vill till regeringen uttala min uppfattning i en annan fråga, nämligen rörande sillisket nere på västkusten. Jag tror, att det hade varit regeringen möjligt att kraftigare och effektivare ingripa i den än vad som varit fallet. Nu har frågan framförts i en riksdagsmotion. Det gälde en garanti på några få miljoner. Den vågade regeringen sig icke på, men man har icke vägt miljonerna, när det gällde kommissionsväsendet. Här hade vi haft ett tillfälle att effektivt och genast få den saken i gång, men enligt vad jag kan se har den blivit försummad.

Innan jag slutar mitt anförande, skall jag beröra en fråga, som var uppe i förmiddags, nämligen frågan om kommittéväsendet. Jag vill till vad som där är sagt om önskvärdheten av besparingar föga den önskan och den förhoppningen, att det för framtiden skall vara, vilken regering det än vara månne som sitter, angeläget, att dessa uppdrag skola konsekvent tilldelas icke parlamentariska krafter, som sålunda ryckas ifrån riksdagsarbetet, utan i största möjliga utsträckning krafter med sakkunskap från olika grenar av Sveriges näringsliv, utom riksdagen, och att det skall vara med alldeles särskild motivering som någon riksdagsman insättes i kommitté, när sakkunskap på annat håll icke förefinnes. Detta gäller alla partier. Jag tror, att detta vore en ur många synpunkter nyttig reform. Det bör icke få gå som det för närvarande gör. Det är rent beklagligt att så stora poster skola få gå till kommittéväsendet, och att kommittéledamöterna genom sina många uppdrag üro förhindrade att fullfölja ett givet uppdrag på rimlig tid, så att ofta nog, när ett kommittébetänkande framkommer, frågan icke är lika aktuell som när kommittén tillsattes. Jag tror, att på detta område vi ha all anledning att eftersträva reformer i rätt riktning.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Thorsson**:
Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av den siste tala-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. n.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

rens yttrande, men jag tror, att kammaren håller mig räkning för, om jag icke följer hans långa tal i kronologisk ordning, utan inskränker till att bemöta några punkter av detsamma.

Han började med den allmänna litanian över, huru förfärligt näringarna äro tryckta, och ville göra gällande, att den där företeelsen har egentligen kommit till nu på den allra sista tiden, speciellt sedan jag fick det mycket vanskliga uppdraget att avvåga bördorna mellan de olika samhällsmedborgarna. Men han aktade sig visligen för att giva någon närmare anvisning på, varifrån man skulle taga medlen till att täcka de under denna kristid alltmer och mer stegrade anspråken på statskassan. Han anslöt sig i vissa stycken till den allmänna refrängen, att här skall det sparas, och i andra stycken till det mycket använda talesättet, att allmänheten icke blir riktigt betjänad av de nuvarande statsorganen av ena eller andra slaget. Herr Lithander vill inte vänta när han skall ha någonting förtullat i Göteborg, han anhåller likaledes att icke behöva vänta mer än nödigt, när han vill telefonera från Göteborg. Detta karakteriserar det allmänna läget, vari vi befinna oss, nämligen att samhällskrafterna arbeta under en sådan intensitet, att man icke med normalt tillgänglig personal längre kan tillfredsställa de olika anspråken och de olika behoven. Det är ju naturligt, att om regeringen har att avvåga dessa många stridiga intressen, så kan man icke tillfredsställa alla.

Herr Lithander gjorde vidare anmärkning emot, att Kungl. Maj:t icke före nyåret utfärdat kungörelse, angående krigskonjunkturskattens upphörande. Som kanske herr Lithander uppmärksammat, tog icke regeringen ställning till den frågan förrän så gott som sista konseljen före vår, just med hänsyn till, att vi väntade ratifikation av freden. Det är nämligen så, att den författning, som reglerar bestämmelserna om krigskonjunkturskatten, reglerar även en del andra förhållanden, som man icke utan vidare kunde upphäva, även om man aldrig så gärna ville upphäva krigskonjunkturskattebestämmelserna. Jag trodde för min del, att när Kungl. Maj:t ingav en proposition i detta ärende, så skulle sakfrågan vara vederbörligen klarerad. Jag är i det fallet övertygad om, att de partier, på vilka regeringen stöder sig, skola respektera regeringens uppfattning om behovet av frågans ordnande. Det har icke varit någon regeringens avsikt, att vare sig på det ena eller andra sättet undandraga sig infriandet av vad den utlovat.

Vidare hade herr Lithander en replik till herr Vennerström, som jag ju egentligen icke i och för sig har behov av att lägga mig i, men han anförde under denna replik en uppgift, som jag icke kan låta stå oemotsagd i riksdagens protokoll. Visserligen är det sant, att skattetrycket speciellt under detta senare år varit sådant, att det i vissa fall kunnat uppgå till uppemot 70 procent. Men herr Lithander tillät sig säga, att *statsska'ten* som sådan uppgick i vissa fall till 70 à 75 procent. Jag vill då erinra, att jag

vid ett tillfälle låtit räkna ut, huru stort trycket skulle bli, om riksdagen obeskuret antog ett förslag som förelagts riksdagen, och vi kommo då till det resultatet, att en person, som hade att bära en kommunalskatt av 8 eller 10 kronor per bevillningskrona jämte landstings- och statsskatter skulle komma upp till ett skattetryck av — om jag icke missminner mig — 69 procent. Bevillningsutskottets förslag, som riksdagen godkände, sänker detta till 63 procent. Men jag vill betona, att detta gällde sådana inkomsttagare, som hade 150 procents utdelning på aktiekapitalet. Således är det oriktigt och missvisande, att utan vidare anföra detta som en generell företeelse eller som ett typiskt utslag för det skattetryck, som vilar på näringarna.

Därmed vill jag ingalunda ha sagt, att icke skattetrycket i närvarande stund är ganska tryckande; med hänsyn till näringslivets ytterligare utveckling och förkovran är det därför nödigt att gå varsamt fram på detta område. Det är i det stora hela riktigt, att om man beskattar industrien eller vilken annan näring som helst över en viss gräns, så blir det ingen möjlighet att öka kapitalbildningen. Men jag vill icke underskriva, att allt det kapital, som icke tages ut i skatter, går till kapitalbildning. Tyvärr är det stora belopp av det kapital, som lämnas kvar sedan beskattningen verkställts, som går rakt åt skogen i stället för att användas till kapitalbildning. Och det är därför, att människorna många gånger leva långt, långt över vad som kan anses vara anständigt och som en människa har rätt att konsumera för sig själv och sin familj.

Sedan anförde herr Lithander, att här skulle kunna åstadkommas åtskilligt, om man upphörde att exportera råg. Bl. a. skulle man öka tillgången på *kaffesurrogat*, och genom den anordningen skulle det ske någonting storslaget. Men mina herrar, vi ha hittills icke exporterat råg av någon betydelse. Det har då och då inkommit framställning om att få skicka några ton till nödlidande människor på andra sidan havet. Detta kan icke karakteriseras som en export, vilken i och för sig inverkar på vår folkhushållning. Om vi allmänt skulle återgå till att dricka rågkaffe, hur blir det då med herr Lithanders utomordentligt älskade kaffetull? Då komme den ju överhuvud taget icke att giva det, som herr Lithander beräknar få in för att slippa ökning av den direkta skatten.

I samband med det'a vill jag säga något med hänsyn till alluderingsarna från visst håll på ökat tullskydd. Från åtskilliga håll har den uppfattningen framförts, att den finansplan, som nu föreligger, icke beaktat den inkomstkälla, som ligger i ökade tullar. Ja mina herrar, matematiskt kan man ju räkna ut, att man kan lyfta över från direkta skatter till indirekta sådana en viss del av den tunga, som påvilar skattdragarna. Men det är väl ändå på det sättet, att en ökning av de tullarna, som direkt återverka på konsumtionsartiklarna, återspeglar sig påföljande kvartal i prisindexen,

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

och jag vet egentligen icke, om det är så klokt att gå den vägen. Jag är fullt på det klara med, att omständigheterna kunna bli sådana, att vi måste vidtaga vissa åtgärder för att hävda vara inressen. Och jag kan ju nämna, att för omkring ett år sedan, var jag betänkt på att påkalla en regering av importen av särskilt lyxartiklar. Jag överlade med en hel del framstående män på olika näringsområden, och jag fick det bestämda intrycket efter den överläggningen, att man där icke önskade, att några åtgärder i den av mig antydda riktningen skulle vidtagas. Det kan ju hända, att situationen något förändrats sedan den tiden och i anledning därav den allmänna uppfattningen. Men min bestämda övertygelse är, att om vi vilja reglera våra förhållanden till utlandet, är det icke tillräckligt eller helt enkelt icke tjänligt att marschera *tullvägen*. Med de valutaförhållanden som nu existera bringas icke reda i ett förvirrat läge genom att öka tullarna, utan man får nog då tillgripa mera kraftiga åtgärder, d. v. s. samtidigt reglera import och export. Men herr Lithander, gör korstecknet! Den dagen detta sker, då komma alla de där regleringsapparaterna tillbaka.

Sedan anförde herr Lithander, att regeringen icke ägnat nödig uppmärksamhet åt affärsverkens drift och speciellt järnvägarnas. Jag vill säga det, att i en sådan omfattande rörelse, som bedrivs av våra järnvägar, vår telegraf och andra affärsföretag, kan icke en regering utan vidare bara dekretera, att så och så skall det ske. Och framför allt är detta vanskligt under tider, när icke de allra skickligaste ledarna för de enskilda företagen det ena halvåret kunna säga, huru det skall bli nästa halvår. Det är tacksamt att kasta sin anmärkning mot dessa statsorgan, men jag är säker på, att om varje enskilt företag skulle synas i sömmarna på samma sätt som sta.sorganen, så skulle det nog vara en hel del av vårt lands affärsledare, som i dag skulle få mycket, mycket dåligt betyg på att de icke varit vuxna sin uppgift. Det är således intet bevis för att dessa företag äro ledda dåligt, utan det är ett bevis för att vi ha genomkämpat en tid, som på de olika ledande männen ställt krav så omfattande att få av dem kunnat motsvara de kraven.

Beträffande järnvägarna anförde herr Lithander, att det var särskilt under denna regerings tid — om jag icke missminner mig 1917 och 1918 — som ökningen av personalen vid statens järnvägar gjort sig gällande. Jag vill därtill erinra om, att år 1916 ökades driften så ofantligt, att man då icke kunde skaffa tillräckligt antal befattningshavare. Genom den omorganisation av statens järnvägars ledning som riksdagen medverkade till, infördes en omfattande decentralisation i ledningen. Man gjorde vissa distrikt inom statens järnvägars förvaltning, vilka förvaltningar erhöles en ganska vidsträckt rätt att ordna trafiken inom respektive distrikt. Först sedan distriktsledningens rappor'er inkommit, var det möjligt för järnvägsstyrelsen att bedöma den ökning av personalen som försiggått under viss del av krisen. Om detta är fallet, synes det mig oriktigt att rikta någon anmärkning mot regeringen, därför att personal-

styrkan ökats under första året av denna regerings tillvaro. Det har under 1919 företagits ganska avsevärda inskränkningar av personalstyrkan.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

I fråga om det ekonomiska utbytet av järnvägarna vill jag erinra om att Kungl. Maj:t på framställning av järnvägsstyrelsen den 10 maj 1915 bestämde ett visst fast tillägg till taxorna. Den 1 februari 1917 bestämdes ett visst procentuellt tillägg. Sedan har det under min tid varit framställningar från järnvägarnas styrelse om ökning av taxorna. Av det material, som framlagts de tillfällen, då jag haft anledning syssla med dessa anordningar, har jag kommit till den bestämda uppfattningen, att statsjärnvägarnas styrelse icke fått begagna taxeökningen i samma utsträckning som de enskilda järnvägarna tillåtit göra. Man har med hänsyn till vissa näringar försökt hålla taxorna så lågt nere som möjligt. Därtill har kommit, att genom det att statsjärnvägarna så att säga äro längdbanor från Riksgränsen ned till Trelleborg, så måste de i sin taxepolitik föra lägre pris för att kunna transportera varor dessa långa sträckor från Norrbotten och till huvudsäden eller eventuellt ännu längre ned. Denna skyldighet, som påvilar detta centralbanenät, sätter naturligtvis detta i en sämre ställning i konkurrensen med de fria banorna.

Jag har icke sagt detta för att söka försvara järnvägsstyrelsens förvaltning, ty den har jag ingen möjlighet att i och för sig närmare bedöma. Jag har här givit uttryck åt den uppfattning jag fått efter en så noggrann granskning, som varit mig möjlig, vid bedömandet av dessa frågor.

Nu påkallar herr Lithander en ytterligare rävt med speciellt järnvägarna. Då vill jag säga herr Lithander, att för omkring ett år sedan tillsatte Kungl. Maj:t en undersökningskommission, som skulle granska järnvägsstyrelsens förvaltning. Till ordförande i denna utsågs en av mina företrädare i ämbetet, och till vice ordförande också en mycket säker högerman. Regeringen kan således icke beskyllas för att på något sätt vid tillsättningen av denna kommission så att säga velat fösa fram personer, som särskilt skulle gå denna regerings ärenden, om den över huvud taget kunde ha något intresse av att icke allting skulle komma fram. Det skulle vara lämpligt om herr Lithander kunde stanna sitt blodiga svärd, medan denna kommission utför sin mission, och sedan medverka till att åstadkomma de reformer, som äro nödvändiga, för att statens järnvägar skola gå med den förtjänst man önskar och rättvisligen kan kräva av dem.

Men då herr Lithander gjorde anmärkning mot att uppgifterna från de affärsdrivande verken voro byggda på så lösa principer, att jag hade haft anledning att i statsverkspropositionen korrigera deras siffror, så vill jag säga, att järnvägsstyrelsen reserverade sig i sin framställning beträffande de siffror de angävo och anhöllo att få komma in med kompletterande sådana närmare slutet av riksdagen, då man bättre kunde bedöma siffrorna. Men jag kunde naturligtvis icke komma fram med en finansplan vars slutsiffror

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

inte voro någorlunda säkra, ty då är jag säker på, att herrarna skulle sagt mycket fula saker om mig. Jag måste framlägga siffror, och då sökte jag hålla mig på den säkra sidan genom att rakna med de belopp, som inom järnvägsstyrelsen framförts av tvenne reser-
vanter.

Slutligen tillförde herr Lithander sin brasa några vedstockar. Men de voro mest ruttna. Det var klart, att när han tog sitt anförande i kronologisk ordning, så skulle han någon gång komma att passera vedtravarna. Det giver mig anledning komplettera de upplysningar jag hade tillfälle att lämna något tidigare på dagen. Jag nämnde då, att den 30 oktober 1919 hade vi ett samlat lager av 6,000,000 kbm. Jag har nu lått den uppgiften, att den 1 januari 1920 hade detta lager sjunkit till 4,000,000 kbm. och att dessa 4,000,000 kbm. beräknas i stort sett vara disponerade d. v. s. vara försålda med undantag av omkring 200,000 kbm. i Småland och 1,400,000 kbm. i Norrland. Man har uttalat den uppfattningen, att det skulle vara det vedlager, som skulle stå kvar för bränslekommissionens räkning den 1 juni 1920. Saledes skulle man kunna från den dagen räkna med att dess verksamhet som veddistributör upphört. Praktiskt taget kan man säga, att veden är slutsåld i Värmlands, Örebro, Älvsborgs, Skaraborgs, Göteborgs- och Bohus län samt i Dalarna och Västmanlands län.

I samband med detta vill jag med anledning av herr Torgéns uppgift, att det hade huggits ved på ett märkvärdigt sätt — såvitt jag uppfattade honom — även under den sista tiden, meddela, att sedan juni månad 1918 har icke någon ved avverkats på ett par undantag när, där avverkningen måst verkställas för att avverka redan likviderad skog eller där sådant avtal var slutet, att man ändå skulle få betala veden.

Herr Torgen anförde som anmärkning över att bränslekommissionen hyrt sina lokaler på en tidrymd av 15 år. Det är icke bränslekommissionen som sådan, som är anledningen till den längre hyrestiden, utan det är på det viset, att då bränslekommissionen skulle hyra lokaler, så hyrdes de med flit icke till bränslekommissionen som sådan utan för statsverkets räkning i syfte att i denna fastighe'skomplex kunna bereda plats för statens ämbetsverk, när kommissionerna avvecklats. Och den affären är en god affär sett ur hyressynpunkt.

Herr Lithander anförde som ett exempel på, huru galet det kan gå, när man inför monopol, att vid en eldsvåda i Göteborg, som drabbat tobaksmonopolets lager, så var det humle, som brändes upp i stället för tobak. Ja herr Lithander, statens järnvägar måste smörja sina hjulaxlar med trätjära i stället för annan olja. Telegrafverket mås'e använda en annan metall än koppar till sina ledningar. Tobaksmonopolet saknade tobak i tillräcklig utsträckning kan jag föreställa mig, och så fingo de skaffa sig humle. Nu ställer jag mig icke som försvarare av humle. Men mina herrar, den ställning, jag haft under de två sista åren, har givit mig anledning att blicka in i så många enskilda företags göranden och låtanden så det är

icke värt att man söker framföra statens institutioner så som de, vilka voro föregångare i konsten att få människor att förtära det de icke trodde de skulle förtära. Det finns knappast något område, på vilket man icke tillämpat surrogatmetoden, och det i u. omörentligt stor utsträckning. Därför kan jag icke i och för sig finna, att detta är ett bevis på att människorna här i landet icke hade halt med tobaksmonopolet att göra utan med herr Lithander och hans affärskamrater, så skulle de därigenom varit befriade från att röka humle. Ty det är ganska påtagligt, att de hade på precis samma sätt som monopolet måste göra, skaffa sig täckning i surrogat, när den verkliga tobaken uteblev.

Jag skall, herr talman, innan jag lämnar ordet, be att få säga något med anledning av den hårda dom, som uttalades ifrån Jönköpingsbanken över mig såsom chef för det departement, som har med spriten att göra. Jag har aldrig haft så mycket obehag av brännvinet i hela mitt liv som de två sista åren. På den tiden, jag förtärde den varan, hade jag visserligen då och då ont i huvudet. Det gick dock över, men här kan jag icke tillåta mig någonting, utan att det ligger mig i fatet både bitida och sent.

Vi skola se efter något litet, hur denna fråga verkligen låg till, när jag hade att taga ställning till densamma. Det var under det föregående produktionsåret oerhört litet med potatis här i landet, och strax skulle naturligtvis statsorganen sättas igång, för att det skulle bli mera potatis. Med utgångspunkt från detta ansträngde sig både regeringen och kommissionen att uppmana potatisodlarna att öka sin areal. Potatisskörden blev genom denna anordning, särskilt i de distrikt, där det är tjänligt att odla denna vara, ökad i ganska stor omfattning. Redan tidigt på hösten syntes blänkare uti brännvinspressen om den rika potatistillgången och jag förutsåg, att framställningar om att få bränna överskottet av potatis till brännvin skulle komma. Jag föresatte mig då att icke annat än i yttersta nödfall bifalla en sådan begäran. Med hänsyn till de höga kött- och fläskpriserna syntes det mig att potatisskörden skulle kunna med fördel användas till utfodring allt under förutsättning att den kunde väl lagras. Så inträffade det emellertid något som varken herr Hamrin i Jönköping eller jag rår för. Det var tidigt i november, då det gick särskilt över Skåne en köldböja, som icke allenast skadade den potatis, som låg ohöljd, utan även avsevärda partier av den potatis, som delvis var höljd. Då kom det från denna provins energiska framställningar såväl skriftligen som muntligen, att man skulle få nyttiggöra den del av potatisen, som annars skulle fullständigt förfaras. Det är nämligen en känd sak, att potatis, som har varit frusen, icke kan en längre tid, efter det den upptöat, användas med någon fördel vare sig till det ena eller andra utfodringsändamålet. Överskottet av den skadade potatisen kunde icke heller transporteras. Jika litet var det möjligt skicka potatisöverskottet till Wien eller Tyskland. Speciellt till Österrike var det ur fraktsynpunkt uteslutet att skicka några avsevärdare partier av potatisen. Då hade jag i egenskap av statsråd och chef för finansdepartementet

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

att taga hänsyn till rådande förhållanden och i viss utsträckning bevilja de framställningar, som inkommit. Jag får säga, att vid bedömandet av denna fråga hade jag egentligen icke att ur nykterhetssynpunkt taga hänsyn till, huruvida det skulle brännas eller icke, ty det fanns ju tillräckligt med sulfitsprit för att tillfredsställa det behov av sprit, som enligt lagen medgives. Jag har fortfarande den bestämda uppfattningen, att även om jag är aldrig så nykterhetsintresserad för min enskilda del, så har jag såsom statsråd, uti min ämbetsutövning skyldighet att följa lag och förordning. Det är icke med någon tillfredsställelse jag har gått att biträda det förslag, som jag slutligen tillrådde Hans Maj:t Konungen att godkänna.

Herr Hamrin anförde som ett tungt vägande skäl mot den åtgärd, som regeringen vidtagit, att professor Juhlin-Dannfelt hade skrivit en beaktansvärd artikel, vari han visat på vägar genom vilka man skulle komma ur denna överproduktion av potatis eller rättare sagt använda potatisproduktionen på annat sätt än att låta den uppgå i sprit. Jag vill säga, att denna Juhlin-Dannfelts artikel som jag med stor tillfredsställelse läst, har jag icke läst på det sättet, att den kunde användas som recept i detta speciella fall, ty Juhlin-Dannfelt har skrivit sin artikel med hänsyn till, hur man skall organisera hela denna produktion och hur man skall växa ur det förhållande, att man förvandlar ätbara saker till sprit, och då har han resonerat som så, att man skall, naturligtvis under en viss tidrymd öka kreatursstocken och framför allt omlägga cirkulationen inom jordbruket samt låta råg och andra näringsväxter frambringas på en del av de åkrar där man nu sätter potatis. Han har i sin redogörelse kommit till det resultatet, att genom en klok och förnuftig övergång till denna nya tingens ordning skulle man kunna inskränka potatisodlingen, d. v. s. denna övertaliga potatisodling, till några mycket små begränsade distrikt, vilkas avsättningsmöjligheter man skulle kunna garantera genom en kraftigt organiserad distribution av potatis från den södra delen av landet till den norra.

Jag var också inne på frågan om möjligheten att kunna genom en ökad export av potatis från Kristianstads län speciellt till Norrland få lättnad i det bekymmer, som onekligen påvilade en hel del av provinsens jordbrukare, särskilt de mindre. Men det visade sig, att järnvägsledes var det icke möjligt att transportera potatisen så lång väg på grund av de höga frakterna, och sjöledes vågade man icke skicka dem med hänsyn till denna »vinterknäpp», som kom så tidigt. Det meddelades också, att vis av skadan hade man även i sådana provinser, där man hittills icke lagt an på potatisodling, under innevarande år ökat ut odlingen av potatis så, att man i betydligt högre grad kunde täcka ortens behov av denna vara.

Med denna redogörelse har jag försökt att giva skäl för mitt handlingssätt i den föreliggande frågan. Det får bli mitt öde, om jag för denna åtgärd skall karakteriseras såsom mindre intresserad nykterhetsvän. Jag har i denna fråga, som varit för mig personligen obehaglig, handlat så, som jag ansett plikten bjuda mig, och jag

tror, att vid noggrannare övervägande skall man finna, att det icke varit möjligt att handla på annat sätt, än jag gjort.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

Herr Carlström: Herr talman, mina herrar! Då jag i dag begärde ordet här i kammaren, var det någon av mina kamrater, som, när han märkte det, sade till mig ungefär så här: ja, vad tjänar till det, att du går upp och talar; du vet, att vad som sägs här i dag tager folk ändå knappast på allvar. Det var med anledning av detta yttrande och även med anledning av vad herr Olsson i Kulenbergstorp sade om riksdagsmännens plikt känsla och deras anseende, som jag i förbigående vill begagna tillfället att säga några ord angående den »politiska kulturen» här i landet.

Det har på senare tiden talats i pressen och annorstädes om, att riksdagsmännens och riksdagens anseende börjat sjunka och att en viss riksdagsleda börjat tränga in bland riksdagens ledamöter. De tåta avsägelse, som på senare tiden duggat här i kamrarna, vittna också i någon mån om, att det icke är bra som det är. Det är icke utan att också den enkle mannen i ledet har en känsla av, att det icke tjänar så mycket till att tala här i kammaren. Det blir ändå, som partiet bestämmer, säger man, och den enskilde kan icke nämnvärt inverka på frågornas lösning. Men om det förhåller sig på det sättet, vill jag blott fråga, varför man i landet under valstriderna gör sig så mycket besvär med att försöka få tag i de rätta männen, som man tror på och väntar sig något av. Kunde man inte då helt enkelt skicka upp sin fullmakt till partiledningen och säga, att man går med partiet i allt, både i vått och torrt.

Om man frågar efter orsaken till att detta förhållande inträtt, så kan jag för min del icke finna annat, än att den enskilda personligheten, individen, har för litet inflytt i det politiska livet. Den som vill tänka kollektivt och handla mekaniskt, han skulle kanske bäst passa att vara här i riksdagen.

Nu kan det ju hända, att någon på grund av vad jag sagt skulle taga sig anledning att tänka, att det särskilt inom det parti, jag tillhör, skulle vara särdeles svårt. Jag vill blott säga: tänk inte allt för mycket i det fallet! Då jag för någon tid sedan resonerade om denna sak med en person från ett annat parti, så påstod den mannen, att han för sin del inom partiet i fråga icke alls hade någon svårighet. Han tänkte och tyckte i allt som partiet och var alldeles överens med det i alla punkter. Jag fann det något egendomligt, men jag fick närmare förklaring, då jag efter en stunds resonemang fann, att han säkerligen aldrig tänkt något själv, eller velat något själv, utan tänkt kollektivt och handlat mekaniskt. Saken får en ännu bjärtare belysning, om man vet, att ungefär samtidigt, som detta resonemang fördes, hade en man från det parti, som mannen ifråga tillhörde, efter sin personliga mening en av partiets finaste män, lämnat riksdagen just på grund av, att hans lungor icke lämpade sig för den politiska luften inom partiet.

Jag tror för min del, att det går liksom en längtan genom allt Sveriges folk, att det måtte bliva mera anda och liv i de politiska

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

trosformerna och att man måtte komma ifrån dogmerna och parti-
väldet. Hur denna sak skall genomföras är icke så gott att säga, men
riksdagsmännen själva lära icke kunna genomföra något dylikt, utan
jag tror, att folket ute i landet måste göra det.

Herr Lindman har här i dag och kanske ännu mera i Borås vid
den strategiska uppmarschen till denna remissdebatt poängterat två
saker såsom synnerligen viktiga, nämligen arbetsamhet och sparsam-
het. Jag måste bekänna, att jag i detta avseende har samma åsikt
som herr Lindman, att det behövs arbetsamhet och sparsamhet, men
jag tänker mig, när herr Lindman särskilt gör sig till tolk för dessa
egenskaper, hur skulle det vara, om han och hans gelikar försökte
omplantera dessa läror i det praktiska livet på ett mera synbart sätt
än kanske nu är förhållandet. Hur skulle det vara, om den del av
Sveriges folk, som nu använder en dyrbar tid med att åka omkring
i lyxautomobiler, köra omkull en och annan lyktstolpe och skrämna
böndernas hästar ute i bygden, använde sin tid på ett bättre sätt? Hur
skulle det vara, om man på det hållet, där man har stora lyxvåning-
gar, inskränkte sig en smula och lämnade ett par tre rum till andra
nyttiga medborgare, som nu knappt ha möjlighet att få tak över
huvudet? På det sättet skulle man i någon mån kunna lösa det kin-
kiga problemet om byggnadsfrågan.

Herr Lindman talade också om åttatimmarslagen, kanske något
försiktigare här i dag än i Boråstalet. Beträffande åttatimmarslagen
skall jag också be att få säga några ord. Jag hör icke till dem, som
egentligen beundra denna lagstiftning, men jag måste bekänna, att
jag kan i viss mån förstå åttatimmarskravet, då det gäller vissa in-
dustrier. Då jag vid senaste landstingssammanträde i vårt län, i säll-
skap med några kamrater, besökte Huskvarna vapenfabrik och besåg
arbetet där, lärde jag åtskilligt i detta avseende. Jag har knappast
förut förstått åttatimmarslagen så, som jag gjorde det, när jag såg
t. ex. en arbetare, som stod och plockade det ena stycket efter det
andra i en maskin timme efter timme. Det var ett mekaniskt och själs-
dödande arbete, och jag förundrar mig icke över att den mannen
kunde bli trött på åtta timmar. Men då jag kom till en annan av-
delning, där man justerade symaskiner, kunde jag icke finna, att
detta arbete var så mekaniskt, och icke heller tröttande. I det fal-
let fordrades så att säga mera tid och mera intresse, och där var
säkert icke åttatimmarsdagen nödvändig, fastän det var inom samma
fabrikskomplex.

Jag har, då denna fråga senast var före vid urtima riksdagen
motionsvis sökt få fram den tanken, att man skulle försöka undan-
taga alla arbetare inom de mindre yrkena. Det lyckades icke att få
motionen genomförd på annat sätt, än att man undantog arbets-
företag med högst 4 arbetare på landet och i samhällen, som hava
mindre än 1.500 invånare. Men jag får säga, att det hade varit klokt,
om man i varje fall sökt tillämpa denna undantagsbestämmelse hela
vägen utefter. Jag vill också säga, att då man träffar folk ute i
bygderna, både arbetare och arbetsgivare, får man, när det gäller
det praktiska livet, klart för sig, att lagens schablonmässiga bestäm-

melser i många fall icke äro önskvärda. Jag tror för min del, att Sveriges folk och kanhända arbetarna själva skola komma underfund med att man behöver göra vissa ändringar i lagen. Jag tror, att tiden skall bevisa detta, och jag hoppas, att även arbetarna då skola i någon mån medgiva lindringar. Jag är också tacksam för det uttalande, som herr statsministern i dag gjorde, nämligen att han sade sig vilja söka påverka arbetsrådet så att dess domar måtte bliva mindre bokstavsmässiga.

Det är också en annan sak, som jag skall be att få vidröra. Då man läser finansministerns redogörelse för statsinkomsterna, finner man visserligen, att finansministern lyckats att för detta och det kommande året få inkomster och utgifter att gå ihop, men man märker ändå liksom en darrning på rösten för framtiden. Jag för min del vill så gärna, att man skall kunna utföra de sociala reformer, som behövas, och göra så mycket som möjligt, för att folket här i landet skall få det så drägligt som möjligt både beträffande arbetstid, försäkring och andra saker. Men man måste ändå göra sig den frågan, hur långt vi orka gå. Jag vill ta ett exempel: då jag för några år sedan arrenderade en gård i hemorten, tänkte jag, till en början, att här skulle göras något. Jag hade läst Rösiö och Nils Larsson och hade insupit deras idéer och tänkte, att jag måste genomföra dem; annars hette det ju, att jag icke ville visa, att jag kunde något. Jag försökte således på alla områden få det bättre ordnat, jag köpte mera kraftfoder till djuren, jag köpte bättre djur och försökte sätta åkrarna i stånd så mycket som möjligt, för att det skulle bli så bra som möjligt. Det är nödvändigt, säger man ju, att en jordbrukare ser till, att gården kommer i ordning. Ja, det är så riktigt. Men då det gått ett par år, märkte jag, att alla dessa förändringar kostade ganska mycket pengar, och till slut måste jag fråga mig, huruvida jag antingen skulle hålla på med att försöka på detta sätt höja gårdens avkastning, till dess gården avkastade mig, eller försöka inrikta mig på att få finanserna att gå ihop. Jag valde den senare vägen, ty jag ansåg det vara klokast.

Då man läser kulturhuvudtiteln, åttonde huvudtiteln, och dess bilagor på tillsammans 888 sidor, finner man, att det är en ganska diger lunta och att ifrågavarande utgifter för år 1921 uppgå till omkring 90 miljoner kronor. Det är tydligt, att det är mycket, som behöver göras och måste göras, men man frågar sig verkligen, om man i fortsättningen kan tillåta sig det och det, utan att man försöker känna sig för, hur det går med finanserna. Då jag på sin tid här vid urtima 1918 uppträdde i kammaren och talade för ett något mindre anslag till statstjänarna, väckte det ganska stort uppteend i min hemort bland järnvägstjänstemännen, och det kom en deputation till mig, som framhöll, att det icke var riktigt handlat och att det var brist på frisinne att säga så och så. Nu i dag har jag icke panna att här säga, att det anslag, som finansministern ställer i utsikt för dyrtidstillägg, skall

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.*

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

nedprutas något väsentligt, men jag gör mig ännu den frågan, om det ändå var klokt att då taga det steg, som man då gjorde i fråga om dessa förhöjningar. Man sade då, att statstjänarna, isynnerhet de mindre, i allmänhet voro distanserade av arbetarna här i landet, och man ville låta påskina, att de arbetare, som icke voro i statens tjänst, hade större inkomster. Det är ganska intressant att se på den redogörelse, som socialstyrelsen nyligen fått klar och som nu varit synlig i tidningarna. Denna redogörelse visar, att vid 1918 års utgång hade i alla fall Sveriges arbetare i allmänhet icke kommit upp till 2,500 kronors inkomst; de hade i stort sett en inkomst på mindre än 2,000 kronor årligen. Man finner, att det där talet om att vissa arbetare ha förtjänat så ofantligt mycket pengar, att de gått förbi t. o. m. de högre tjänstemännen, varit överdrivet, och att det icke håller i verkligheten. Men genom att man då gick med på dessa ytterligare höjda dyrtidsanslag, fingo arbetarna utom statens tjänst anledning att peka på detta och säga, att nu måste också vi ha ökade löner. Det är så riktigt, att det behövs ökade löner, och det är nästan hemskt att tänka på vad som går åt i dessa tider, men hur blir det egentligen, om man håller på med den vilda jakten runt: två slår den tredje? Arbetarna öka sina arbetspris, produktionskostnaderna stiga och mellanhänderna taga sin avance, och så får arbetaren betala ännu högre för produkten. Man kommer på den vägen egentligen ingen vart. När det gäller den stora lönestrid, som för närvarande är rådande mellan arbetare och arbetsgivare, är det verkligen fråga om, vem som förlorar mest på eftergifter. Jag vill säga, att om det vore möjligt för Sveriges arbetare att inse, att man icke kan komma till en högre levnadsstandard genom att upphörligt höja lönerna, så kanske det vore möjligt att komma till en överenskommelse.

Man säger också, att det är så svårt för medelklassen och läroverkslärarna i synnerhet att nu kunna klara sig på de löner, som de få. Jag medgiver att det kan vara svårt, men då man vet, att t. ex. en ämneslärarinna vid en samskola kan komma upp till närmare 8,000 kronors avlöning, måste jag säga, att det är mycket svårare för mig att förstå, hur det verkligen är möjligt för en arbetare eller en liten pensionstagare eller en lantbrukare, som lever på sina besparade medel, att kunna taga sig fram på en inkomst under 2,000 kronor eller däromkring. Jag vill emellertid framhålla, att jag icke har sagt detta därför, att jag menar, att man nu skall försöka pruta av på det förslag, som här kommer fram, men man får i alla fall tänka på vart det bär, om man i fortsättningen blott ökar på. Det är dock så, att den dag kan komma, då penningvärdet stiger igen, och då kanske det blir synnerligen svårt för svenska staten att åter komma till rätta med lönefrågorna.

Herr Lindman talade om arbetsamhet och sparsamhet, och herr Engberg genmålte häremot, att så, som det kapitalistiska samhället nu är beskaffat, är det egentligen icke så mycket att göra,

ty det hjälper ändå icke. Ja, jag vill säga, att jag finner ett sådant resonemang nästan vågat. Herr Engberg kom åter och åter tillbaka till de ekonomiska problemen och till bankerna. De hava pengarna, sade han, och därför att de hava pengarna och kunna göra som de vilja, kan icke folk i landet få använda pengarna på ett nyttigt sätt. Jag vill då säga, att herr Engberg icke talar om, huru eller på vad sätt man skulle organisera det, då staten fick hand om de pengar, som bankerna nu hava hand om. Den frågan framställdes en gång till herr Engberg vid föregående riksdag: Hur se de metoder ut, som herr Engberg vill tillämpa i den ordning, som han nu säger ovillkorligen måste komma för att det skall bliva bättre, och jag upprepar den i dag? Herr Engberg tycktes också vara ledsn över att herr Röing hyste samma åsikter som herr Lindman och herr Olsson i Kullenbergstorp i fråga om denna sak. Herr Röing svarar för sig själv, men jag vill säga herr Engberg, att även jag tillåter mig i det fallet tro, att de nuvarande metoderna kanske äro lika sunda som de metoder, som herr Engberg rekommenderar. Det är ju också möjligt, att herr Engberg vill, att det skall bliva på ett annat sätt, därför att han vill hava bort de frestelser, som nu synas förefinnas, då det gäller kapitalet, även på det hållet, där herr Engberg i politiskt avseende är hemma.

Det var även en annan sak, jag ville tala om, nämligen fabrikanternas och mellanhändernas avance. Det har talats om kristidskommissionerna och om en allsidig utredning av deras affärer. Jag får för min del säga, att jag gärna går med på en utredning, men om den gör någon synnerligen stor nytta, ja, det blir en annan fråga. Det har nog varit så, att Sveriges folk under kristiden kanske spottat för mycket på den sten, som heter kommissionerna, och då blir den ju förfärligt våt till slut. Jag för min del kan väl förstå svårigheten att så att säga vara husmoder för en familj på omkring sex miljoner personer. Det är icke så gott att få det att gå ihop på alla punkter. Jag vill icke gärna, att vi skola få kommissionerna tillbaka, och jag vill gärna, att man skall äga sin fria företagsamhet, men jag får verkligen säga, att, då man betänker de priser, som en hel del förnödenhetsvaror, såsom kläder och skodon, betinga, frågar man sig, om dessa priser verkligen äro betingade av priset på råvaran och arbetskraften, eller om icke fabrikanter och mellanhänder ändå tagit för sig en alltför stor avance.

Det har nyligen i en av Stockholms tidningar varit införd en notis, där det talas just om dessa saker. Det hette där, att köttprisen nu voro hälften mot i fjol, men minutprisen hållas dock uppe. Det utvecklas vidare, hur vårt jordbruk nu har att konkurrera isynnerhet med Danmark, och att priserna på kött, fläsk och smör nu hålla på att gå ned. I slutet av notisen heter det, att direktör Leuwén i lantbrukssällskapet pekar på det anmärk-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.*

(Forts.)

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ningsvärda förhållandet, att, medan partiprisen betydligt sjunka, hållas minutprisen alltjämt uppe, som om ingenting hänt.

Detta tyder väl ändå på att, fastän producenterna icke nu få stort mer än hälften för dessa varor, då de sälja dem i första hand, se mellanhänderna till att varan, då den kommer i marknaden, har ungefär samma pris som förut. Det borde sannerligen göras något i detta avseende, men det är svårt att säga, vad som kan göras. Jag tror emellertid, att det icke finns någon annan råd för svenska folket än att sammansluta sig i konsumtionsföreningar, ty då skulle det väl ändå på något sätt gå att få bort dessa nu så oblyga mellanhandsförtjänster.

Jag skulle också vilja säga några ord i avseende å jordbrukets utsikter för den närmaste framtiden. Det är litet riskabelt för en bonde här i kammaren att tala om jordbruket, ty då säger man strax, att bönderna jämt tala om jordbruket, kreaturen och prisen på dessa o. s. v. Det är mycket svårt att från den andra sidan få förståelse för de meningar, som man i det fallet har. Det är betecknande, att då första kammarens talman i rikssalen tillät sig att i detta fall uttala den meningen, att Sveriges jordbruk går svåra tider till mötes, fann man i »Socialdemokraten» dagen efter, att det kunde man icke förstå anledningen till. Ja, jag får säga, att under de gångna krisären det kanhända blivit allt större och större missförstånd mellan jordbrukarna och den konsumerande allmänheten, då det gällt dessa frågor. Det är i alla fall påtagligt, att jordbruket kommer att gå svåra tider till mötes, och därom vittnar just, vad jag nyss talade om, nämligen att även om prisen på produkterna sjunka, får allmänheten icke reda därpå, därför att just mellanhänderna taga så stor förtjänst.

Jag vill anföra ett yttrande, som under vår storhetstid fälldes av rikskansleren Axel Oxenstierna, då han i ett brev till en av sina vänner i Östersjöprovinserna skrev, att »vårt fädernesland, ju mer det i grenarna tillväxer, desto mer det i roten förtorkar». Jag skulle vilja omskriva den satsen så, att i närvarande tid får man beträffande statskroppen se till att det icke blir så, att »ju mer den i huvudet växer, desto mer den i lemmarna försvagas». Det är nog så, att om man icke ser till, att det blir en så att säga jämn tillväxt av statskroppen, är det fara värt att lemmarna icke skola orka bära upp det stora huvud, som vi äro hotade att få uppbara. Det är ju så, att det är fråga om nya ämbetsverk och nya statstjänster, och vi få här i landet allt fler fina händer och blanka byxor, men då det gäller att arbeta på Sveriges jord i Sveriges bygder, är det icke många, som anmäla sig. Jag vill påminna om vad professor Sommarin sade i ett anförande här i kammaren, då det gällde gliditullar, nämligen att om lantbrukaren reder sig, är det märkvärdigt att se, att folket i landet i allmänhet också reder sig rätt bra. Lantbruket representerar så att säga fötterna i statskroppen, och skulle det gå därhän, att dessa ge

efter, skall det säkerligen visa sig, att även hela statskroppen snart kommer att sjunka samman.

Innan jag slutar, skall jag be att få säga några ord om nykterhetsfrågan. Herr Hamrin har i detta fall uttalat väsentligen de tankar, som jag skulle vilja uttala. Det är så, att man bland nykterhetsvännerna här i landet är ganska bekymrad över den situation, i vilken nykterhetsfrågan kommit. Spritaccisen och åtgärden i avseende på sulfitsprittillverkning för förtäringssändamål väckte på sin tid ganska mycket missnöje och mycken beklämning. Vi skulle väl kunna komma överens om, att det vore demokratiskt handlat att försöka lösgöra oss från en sådan fiende som rusdryckerna, och det borde för oss vänsterpartier, som bekänna oss vilja hjälpa de små och betryckta i samhället, vara en stor uppgift att just på detta område söka få till stånd en befrielse. Jag önskar och hoppas, att man i denna fråga under den närmaste tiden skall få ett avgörande, som går i den riktningen, att Sveriges folk blir frigjort.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr Hagman: Herr talman, mina herrar! Det var ju att vänta, att vid den remiss, som nu äger rum av statsverkspropositionen, det motstånd, som på sin tid restes vid behandlingen av åttatimmarslagen, skulle mobiliseras och särskilt med hänsyn till det läge, vari vår arbetsmarknad för närvarande befinner sig, också utveckla kritik mot innehållet och verkningarna av denna lag om arbetstidens begränsning. Jag måste emellertid då verkligen fråga mig: Vad är det då, som har skett under den korta tid, som denna lag varit giltig? Jo, vissa yrkesgrupper hava krävt att erhålla kompensation i löneavseende för den minskning av arbetstiden, som inträtt på grund av lagstiftningen. Det finns väl dock i själva verket ingen, med någon erfarenhet på detta område, som, då lagen behandlades, trodde, att man utan vidare skulle kunna skrida till en dylik arbetsinskränkning utan att se till, att lönerna samtidigt uppehölls vid sin förutvarande nivå. Jag försökte för mitt vidkommande i det utskott, som hade saken om hand, att få in ett uttalande härom i motiveringen, men våra samverkande vänner inom det liberala partiet ville icke sträcka sig dithän, att de ville godkänna det uttalande härom, som civilministern på sin tid gjorde i propositionen till den lagtima riksdagen föregående år.

Nu har särskilt en viss industris, den mekaniska verkstadsindustriens, arbetare begärt att erhålla full täckning i lönehänseende på såväl timlöner som ackordspris. Det är mycket intressant att se, hur dessa tvister hava uppstått och vidare utvecklats, i det att till och med folk, som icke äro att räkna till arbetare, eller som icke stå på samma intressesida som dessa, också inse, att ett sådant krav är fullkomligt rimligt och naturligt. Jag vill i detta sammanhang erinra om, huru en artikelförfattare i Svensk handelstidning för någon tid sedan gjorde gällande, att det är alldeles självklart och naturligt, att om världens och även vårt lands arbetare under de sista

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

30 åren energiskt och kraftfullt arbetat för en lösning just av detta spörsmål, de icke gjort detta för att den dag, när målet är uppnått, se sina inkomster reducerade, utan att det är alldeles påtagligt, att bakom strävandena för en förkortad arbetstid också ligga strävanden för ett bibehållande av lönerna.

Huru ställa sig nu arbetsgivarna på denna mycket vitala punkt? Jo, på det sätt, att man är villig att medge komensation beträffande timlönerna men däremot icke ifråga om ackordspriserna. För den oinvigde kan det ju se ut, som om man på denna punkt lätt borde kunna komma till en behöflig överenskommelse; men om jag i detta samband nämner, att av denna industris arbetare endast cirka 20 % arbeta efter timlön, under det att 80 % äro sysselsatta med ackordsarbete, kunna vi mycket lätt finna, att komensationen kommer att gå ut över ett så pass litet antal av denna industris arbetare, att man bör finna det synnerligen förklarligt, om svårigheter uppstått vid lagens tillämpning och införande just inom denna yrkesgren och på denna punkt. Arbetsgivarne göra ju nämligen i stället gällande icke att lönerna böra nedsättas, utan att det bör stå arbetaren fritt att genom ökad arbetsintensitet taga igen vad han förlorar genom en förkortad arbetstid. När man ser på detta skäl, är det mycket intressant att finna de synpunkter, som från arbetsgivarehåll tidigare framförts, och kanske också de synpunkter, som vid behandlingen av ifrågavarande lag gjordes gällande i såväl denna som första kammaren. Jag har under dagens lopp tittat igenom de protokoll, som föreligga från nämnda tillfällen, och jag finner där, att från såväl det moderata partiets ledare i denna som i första kammaren samt en hel del efterföljande talare med absolut bestämdhet framförts det påståendet, att det gick helt enkelt icke för sig att genomföra en stegrad arbetsintensitet, utan man kunde i stället fastslå, att produktionen komme att sjunka procentuellt mot arbetstidens förkortning. När man nu kommer in på år 1920, då lagen är bringad i tillämpning, får man höra ett alldeles motsatt påstående, att det skall gå för sig att stegra denna arbetsintensitet. Det är ju uppenbart och klart, att endera av dessa ståndpunkter måste vara oriktig. För min del angav jag vid lagens behandling i denna kammare i slutet av september månad föregående år, att man nog måste yttra sig rätt försiktigt rörande möjligheterna för en stegrad arbetsintensitet. På en del håll skulle för visso en sådan stegring kunna konstateras, och på andra skulle full täckning komma att uppstå; men på en del håll skulle det icke vara möjligt att komma utöver den procentuella minskning, arbetstiden medförde. När arbetsgivarna därtill göra gällande i sina förhandlingar och i den argumentation, som i pressen förts, att denna lag blivit dem påtvingad mot deras vilja, förefaller det mig verkligen, som om man kunde tala om en slags organiserad obstruction mot lagen i detta hänseende. Man kan lätt få den föreställningen, att arbetsgivarna velat visa, att om vi i denna kammare sitta inne med den politiska makten ligger dock den ekonomiska makten i deras händer. Men från det parti, som arbetsgivarna väl i regel tillhöra, har man i alla

tider gjort gällande, att det var alla laglydiga medborgares absoluta skyldighet att underkasta sig i vederbörlig ordning tillkomna bestämmelser, och man borde därför kunna vänta även av dem, att de, när de nu för en gångs skull träffas av en lag, som på en mycket vital punkt berör deras intressen, följde de råd, som de många gånger givit andra, och lojalt genomförde dessa löneförhöjningar, som äro en absolut betingelse efter mitt sätt att se för att åstadkomma den arbetsfred, som ansetts synnerligen önskvärd.

Det har ock i dag under behandlingen av denna fråga kastats fram synpunkter, huru det skulle sett ut, därest ingen lagstiftning på detta område kommit till stånd. Därvidlag delar jag fullkomligt deras uppfattning, som velat göra gällande, att vi då hade kommit ur askan i elden. Ty synnerligen omfattande arbetskonflikter hade varit oundvikliga, därför att vi naturligtvis på arbetsidan här i vårt land icke låtit oss nöja med att se, huru våra kamrater i våra grannländer — i Norge sedan juli 1919 och i Danmark på den frivilliga överenskommelsens väg sedan den 1 januari i år — fått införd en dylik arbetstid, under det att vi i vårt land fortfarande skulle arbeta den långa och synnerligen växlande arbetstid, som här förekommer inom olika industrier.

Man har vidare uti sin kritik mot denna lag velat göra gällande, att denna lag är strängare än någon annan lag, som framkommit, och att den är betydligt mera skärpt än vad man kommit överens om i Washington. Ett sådant påstående har under dagens lopp fällts av herr Lindman. Jag vill emellertid göra gällande en alldeles motsatt uppfattning så tillvida, att t. o. m. högerpressen själv erkänt, att den lag, varom man enade sig på konferensen i Washington, är i flera avseenden betydligt längre gående än den svenska, och Stockholms Dagblad finner särskilt en tröstgrund i detta sakförhållande. När man härtill kan lägga, att den lag, varom man på kongressen i Washington överenskom, är avsedd att gälla icke blott väst-europeiska utan även exotiska länder, som där representerades, förefaller det märkvärdigt, om i vårt gamla kulturland det icke skulle vara möjligt att utan konflikter genomföra denna arbetstidens begränsning med det innehåll, som vår lag till sist fick.

Jag skulle vidare beträffande herr Lindmans uppfattning, huru löneförhållandena egentligen böra vara gestaltade, vilja säga, att det är rätt intressant att finna, att även han för sitt vidkommande ömmade för vissa löntagare, men det var naturligtvis icke för arbetarne, utan speciellt för de högre ämbetsmännen i vårt land, om vilka han fällde vissa synnerligen betecknande uttryck, i det han förklarade, att våra ämbetsmän hotas av det värsta, som kan inträffa: De pressas ned på en lägre nivå och detta måste med alla medel förebyggas. Ja, just dessa uttryck skulle kunna användas om våra arbetare på skilda områden, som i dessa dagar för antingen förhandlingsstrider eller öppna konflikter med sina arbetsgivare, nämligen att vad som för dem framstår såsom en levande övertygelse är att icke bliva pressade ned på en lägre nivå; och då ämbetsmännens och arbetarnas löner äro så pass skiljaktiga ifråga om

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

storleken, förefaller det mig rimligt att säga, att ett sådant omdöme är för arbetarna betydligt riktigare än för dem, som ha förmånen att åtnjuta betydligt högre löneförmåner. Ty huru är det i själva verket med dessa högt omskrikna löneförmåner för arbetarnas vilkommande? Jag vill erinra om att vid ingången av år 1919 den 1 januari utvisade Socialstyrelsens av alla erkända beräkningsgrunder den procentuella genomsnittsökningen av varupriserna procenttalet 167. Under loppet av år 1919 har man lyckats få ned denna siffra till 159, som är fastslagen för innevarande kvartal. Men huru många lönearbetare i vårt land hava sedan år 1914 lyckats stegra sina löner med detta procenttal? De beräkningar och den utredning på detta område, som under gårdagen publicerats av Socialstyrelsen, och som här i dag av flere talare berörts, visa ju, att för den mekaniska verkstadsindustriens arbetare uppgick daginkomsten till och med 1918 års slut till i genomsnitt 9 kronor per dag eller till 2.500 kronor uti årsinkomst. Det är siffror, som jag tror, att ingen skall våga bestrida, och de synas i eminent mening ge vid handen, att talet om de svindlande lönerna och alla övriga historier om arbetarna, som i sammanhang med dessa uppgifter kommit fram, kunna visas tillbaka.

Det har också nämnts åtskilliga gånger i dag två begrepp i ett sammanhang, nämligen satsen om arbete och sparsamhet. Det har konstaterats, att dessa båda faktorer egentligen äro de enda orsakerna till välstånd. Mot det principiella i denna sats och dess riktighet är det väl egentligen ingen, som vill ingå på ett bestridande, men frågan om problemställningen gäller icke, huruvida denna sats är riktig eller icke, utan det gäller fastmera dess praktiska tillämpning. Om det alltid varit så, att arbete och sparsamhet samt välstånd sammanfölla, tror jag nog, att en allmän tillfredsställelse skulle kunna konstateras. Men det är i stället såsom regel, att arbete och sparsamhet tillfallit många, under det att välståndet förbehållits åt ett fåtal, och det är naturligtvis en sådan ordning, som ingalunda kan betraktas såsom tillfredsställande.

I de synnerligen omfattande konflikter, som redan utbrutit och som enligt proklamationer i dagspressen ytterligare komma att igångsättas, är det att hoppas, att en uppgörelse skall bli möjlig, och att en sådan skall kunna åstadkommas efter principer, som bereda arbetaren den önskade kompensationen; och jag tror, att det i längden skall visa sig, att den arbetsro och den arbetsfred, som man önskar, endast varaktigt kan vinnas, därest man kan komma fram just på en dylik linje.

Beträffande arbetstidslagen har man vidare här från olika håll ingått på ett bedömande av, huru densamma i övrigt i praktiken verkar. Jag vill då säga beträffande det av herr Hamrin här angivna fallet, nämligen om de 8 metallarbetarna i Gnosjö, att jag hade nöjet sitta i arbetsrådet, när den frågan första gången där föredrogs till behandling. Det visade sig då, att uppgifterna voro bristfälliga, så att man icke fick klart för sig, huruvida dessa åtta hade

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. n.
(Forts.)

ingått någon fastare förening i bolagsform eller om de voro att hänföra till vad lagen av den 28 juni 1895 betecknar som enkelt bolag. Klart uttrycktes emellertid från många håll, att därest sådant förhållande som enkelt bolag förelåg, vore naturligtvis arbetarna, om en eller flera, att betrakta som arbetsgivare, i lagens mening, d. v. s. arbetet för egen räkning kunde icke falla under lagens bestämmelser. När jag sedermera i tidningarna fann, att arbetsrådet fattat ett annat beslut, intresserade det mig givetvis att taga reda på, vilka uttryckliga skäl, som förelägo för att den synpunkt, som första gången företrädde, icke kom till uttryck vid det slutligen fattade avgörandet. Det visade sig då, att det inkommit svar på till dem ställda frågor, vilka utvisade, att dessa åtta man visserligen ursprungligen ingått ett s. k. enkelt bolag, men när det visade sig förenat med svårigheter att ingå förbindelser med tredje man hade dessa åtta anmält sig till handelsregistret och sålunda bildat ett handelsbolag. Ty samma lag, som jag nyss nämnde, anger, att det endast behövs en sådan enkel anmälan för att vederbörande automatiskt skall övergå till att bli ett handelsbolag. Därmed bleve det emellertid en juridisk personlighet, och det är detta, som är orsaken till att de icke kunde betraktas som arbetsgivare allesammans utan blevo arbetare hos detta i lagens mening befintliga handelsbolag. Det är ju alldeles uppenbart, att någon gräns måste dragas mellan bolag och mera lösa sammanslutningar. I det meddelande, som sedermera utgick till pressen om denna sak, hade man emellertid helt enkelt uteslutit anledningen till att de icke kunde betraktas som arbetsgivare allesammans och försett meddelandet med sådana rubriker som att lagen icke tillät arbetare att arbeta för egen räkning, vilket naturligtvis var ägnat att ingiva allmänheten en oriktig uppfattning av arbetsrådets sätt att handhava sin mycket viktiga funktion.

Vidare har herr Lithander i ett beklagande av lagens verkningar anför, att arbetarne vore missbelåtna med att icke få arbeta så länge de vilja. Och han har varit älskvärd nog att speciellt ange målarne — alltså ett yrke, som jag har någon erfarenhet utav — som exponenter för denna arbetsvillighet. Jag vet ju icke, var herr Lithander inhämtat sin information, men jag får verkligen säga, att min erfarenhet om den saken går i alldeles motsatt riktning mot den, som herr Lithander här meddelade sig hava fått. I de till ett fyrtiotal uppgående nya kollektivavtal, varom vi inom mycket kort tid skola upptaga förhandlingarna, har man föreslagit någon avvikning i fråga om arbetstidskravet från den tid av 48 timmar per vecka, som lagen stadgar, och krävt 45—46 timmar, och det har ingenstades givits något uttryck åt, att man finner de 48 timmarna otillräckliga. Man vill alltså i stället gå ännu längre. Då vi inom detta yrke som regel på frivillighetens väg intill utgången av föregående år hade överenskommit om och tillämpat en arbetstid av 51 timmar per vecka, måste det väl förhålla sig så, att herr Lithander fått sina informationer av någon arbetsgivare, som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.) skulle finna det lämpligt, om han kunde arbeta längre under den ljusa årstiden än under den mörka. Det är emellertid så, att arbetslösheten inom detta yrke är rätt omfattande, och denna arbetstid av 48 timmar per vecka med tillägg av de övertidsmöjligheter, som sjunde paragrafen i samma lag medger, räcker säkerligen till för att utföra det arbete, som här förekommer.

Innan jag slutar vill jag taga upp ett uttalande, som hans excellens herr statsministern här i eftermiddag gjort. Det har från flera håll uttalats den uppfattningen, att arbetsrådets utslag vore väl stränga, och att man hade kunnat fordra speciellt under lagens första giltighetstid, att ett större och mera välvilligt utövande av dispensrätten förekommit. Hans excellens statsministern har här i kammaren givit uttryck åt, att även han delade denna uppfattning om strängheten i de fällda utslagen, och han har tillagt, att han delgivit arbetsrådet denna sin uppfattning. Han påpekade visserligen, att han gjort detta med det tillägget, att han självklart icke ville utöva någon pressning på deras sätt att bedöma föreliggande fall. Men jag måste dock för mitt vidkommande finna det i högsta grad egendomligt och för särskilt arbetarnas uppfattning om denna lag om arbetstidens begränsning otillfredsställande, att man möjligen skulle kunna säga, att arbetsrådets prövning av från arbetsgivare inkommande framställningar mildrades på grund av inflytelser från ett eller annat håll. Det är ju nämligen så, att arbetsrådet är en domstol, som har synnerligen viktiga avgöranden att träffa. Och lika väl som vi äro ense om, att andra domstolar böra oberoende av inflytelser från annat håll lugnt och med hänsyn till givna instruktioner pröva förehggande fall och däröver avgiva sina utslag, synes det mig, att detta tillvägagångssätt även beträffande arbetsrådet bör bringas till tillämpning. Det måste emellertid enligt mitt sätt att se vara så, att ett uttalande från håll, varunder arbetsrådet i viss omfattning subordinerar, omedvetet eller medvetet påverkar de enskilda ledamöterna av detta arbetsråd, och detta kan medföra, att arbetarna få den uppfattningen, att prövningen av inkommande dispensansökningar icke behandlas efter de sakliga grunder, som man strängt borde hålla på. Detta kan även hava med sig en annan följdföreteelse, som för övrigt redan ägt rum, icke på grund av de skäl, jag här anfört, utan väl på grund av andra. Det inträffade nämligen, då någon arbetsgivare i Örebrotrakten erhöll medgivande att arbeta på annat sätt än lagen medger, att arbetarna för sin del förklarade, att det visserligen vore gott och väl att arbetsrådet medgav detta, men de för sin del medgävo det icke, och därför blev det icke någon längre arbetstid av, utan det blev konflikt. Och det är ju alltid att beklaga, om sakerna skola utveckla sig på det sättet; det är åtminstone min uppfattning.

Jag vill sluta med de orden, att när vi komma över de stötestenar, som självklart inställa sig, då en dylik lag träder ut i det praktiska livet och där berör vitt skiftande och komplicerade förhållanden, skall det visa sig, att denna lag tillkom i rätt tid, och

den skall i sina verkningar bliva tillfredsställande och säkerligen gagna den arbetsfrid, som vi alla önska.

*Följande remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.*

(Forts.)

Herr Thore: Herr talman, mina herrar! Den allmänna uppfattningen bland sansade medborgare i detta land är helt säkert, att vi icke på samma sätt, som framhallits av herr Engberg och herr Vennerström och som även synes vara regeringens avsikt, böra gå fram vidare på de radikala reformernas stråt, utan hellre söka avveckla några av dessa reformer, som tillkommit på sista tiden. Och den främsta bland dessa, s. k. reformer är arbetstidslagen.

Det har talats atskilligt i dag om denna lag och dess ogynnsamma verkningar. Skall man nämna alla dessa, så får man hålla på icke blott denna dag utan flera dagar. Den allmänna uppfattningen stadgas alltmör, att arbetstidslagen var opåkallad och omotiverad. Och ju förr man gör sig av med den, desto bättre.

Förre civilministern Schotte slutade ett anförande, som han i varas, då lagen först framlades, höll i första kammaren, med ett uttalande om, att kammaren borde bifalla regeringens arbetstidslag, då därmed hela landets intressen bäst tillvaratoges. Som förhållandena nu gestalta sig, skulle jag verkligen vilja efterlysa det där allmänna intresset här i landet, som befordrats genom antagandet av denna lag. Är det så, att stridigheterna på arbetsmarknaden hava upphört? Är det så, att produktionen kan hållas uppe på den nivå, den förut hade? Har arbetsintensiteten ökats i förhållande till den minskade arbetstiden? Det är ingalunda så. Det torde för en objektiv iakttagare icke lyckas att iakttä de gynnsamma verkningarna av denna lag. De hava icke kunnat påvisas av någon, och de kunna icke påvisas.

Särskilt med avseende på arbetsintensiteten skulle jag vilja göra en förfrågan hos dem, som med förkärlek draga fram denna förmånliga verkan hos åttatimmarsdagen. Det var blanda annat och kanske främst ordföranden i arbetstidsutskottet, som förfäktade denna åsikt. Han hade ett anförande till riksdagsprotokollet, som löd så här: »Det föreligger en imponerande samling av erfarenhetsrön, hämtade från industriell verksamhet i skilda länder, och utvisande, att en minskning av den dagliga arbetstiden medfört en *stegring* av arbetarnas prestationsförmåga — en stegring, som i vissa fall ersatt, i andra fall mer än ersatt den procentuella minskningen i produktionstiden. I flera fall hava dessa rön insamlats efter fullt vetenskapliga metoder.» Ja, det var den uppfattning, som hystes av arbetsutskottets ärade ordförande och som också synes hava varit rådande så gott som överallt på vänsterhåll; i varje fall hörde jag ingen opponera sig däremot. Varför följer man då icke dessa teorier i praktiken, de äro ju både vetenskapliga och liberala? Jag kan icke anta, att utskottets ärade ordförande eller civilministern talade mot bättre vetande. Och med tanke på, huru förhållandena utvecklats sig, måste då framgå att de ärade herrarnas vetande på området måste varit synnerligen bristfälligt. Man kommer nu direkt från arbetarehåll

Vid remiss an
statsverks-
propositionen
m. m.
(Porta.)

— det hörde vi nyss genom herr Hagman — med bland annat en resolution från Stockholms Metallarbetareförbund och säger, att det går icke att öka arbetsintensiteten, den har uppdrivits så mycket före åttatimmarslagens ikraftträdande, att man icke kan uppdriva den ytterligare. Och den föregående ärade talaren påstod, att det är arbetsgivarne, som kastat om sin ståndpunkt, nämligen så, att de under sommaren, då lagen behandlades, påstodo, att arbetsintensiteten icke kunde uppdrivas, nu däremot hava de kommit till det faktum, att den kan uppdrivas.

För min del kan jag icke finna någon motsägelse i den argumentering, som framhållits från arbetsgivarehall. När de sade, att de icke trodde på någon ökad arbetsintensitet, var det därför, att de visserligen förmenade, att arbetsintensiteten skulle kunna uppdrivas men att det icke låg i arbetarnas intresse att göra detta. De tvivlade på att det fanns någon vilja att öka arbetsintensiteten, och det är nog också detta, som tycks vara förhållandet. Vi, som icke äro kroppsarbetare, få mer och mer den uppfattningen, att en hel mängd av de socialdemokratiska industriarbetarne i berörda avseende icke vilja göra rätt för sig, icke vilja utföra den arbetsmängd, som man skäligen kan fordra av dem.

Herr Hagman kom med en del förklaringar över det sätt att av-göra dispensansökningar, man har i arbetsrådet. Han talade om de där 7 eller 8 arbetarna, som voro sina egna arbetsgivare, men som icke fingo lov att arbeta mera än de lagstadgade 8 timmarna. Jag tror knappast det verkar övertygande på åhörarna, att arbetsrådet behandlat denna sak på sätt, som borts. Jag beklagar arbetsrådet, jag beklagar var och en, som av formalistiska skäl tvingas att handla emot sunt förnuft. Låt mig taga ett exempel från Göteborg på, hur förhållandena där utvecklats sig. Det har där varit klagomål under en lång tid, angående svårigheter med utlossningen av järnvägsvagnar. Man har icke kunnat lossa dem och inlasta godset på fartyg i så snabbt tempo, som vagnarna kommo ned till hamnen, och det har därför efter hand hopat sig 1,200—1,500 vagnar. Nu har man tvingats att ordna det så, att utlossningen sker i tur och ordning. Det uppgavs för en tid sedan av järnvägsförvaltningen, att medan man år 1916 utlossade 380 vagnar om dagen, man nu endast lossar 200. Ingen tror väl, att de mekaniska och tekniska anordningarna i Göteborgs hamn blivit försämrade sedan 1916, tvärtom ha de väl blivit förbättrade. Då måste orsaken ligga i att arbetsintensiteten och arbetstiden gått ned. Det beror i mycket stor utsträckning på att man slutat med nattarbete och endast använder 8 timmars arbetstid. Hur tror man att det kan gå an, i fall en sådan hamn som Göteborgs, vår förnämsta exporthamn med sina miljonanläggningar, sina varumagasin och kranar och hela denna dyrbara attiralj skall ligga stilla och tyst under 16 av dygnets 24 timmar? Det finns ingen möjlighet att driva det, som det skall drivas, om sådana förhållanden, som nu äro rum där, få bli rådande. Vi komma då oblidkeligen att eftersättas i den internationella konkurrensen.

Nu säger man, att det icke är 8-timmarslagen, som haft dessa

verkningar, utan att denna arbetstakt kommit in så småningom, och jag medger, att 8-timmarslagen kastat sin skugga framför sig. Det kaos, som nu råder på arbetsmarknaden, brytande av avtal, strejker o. s. v., började på allvar hösten 1918, då allt detta våldförande av vår författning ägde rum och då man märkte, att man kunde tvinga sig till nästan vad som helst. Sedan ha dessa olidliga förhållanden blivit rådande och den skall vara blind, som icke ser, att sådant i längden icke kan få fortgå.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. n.*

(Forts.)

Jag skall nu gå in på en sak, som för oss från västkusten har ganska stor betydelse, en sak som väckt mycket stor uppmärksamhet, nämligen regeringens underlåtenhet att vidtaga effektiva åtgärder för minskande av minfaran i Kattegatt och Skagerak. Det har ibland sjöfarande och bland västkustens fiskarebefolkning väckt mycket stort missnöje och mycken harm. Jag trodde icke, denna sak skulle behöva föras fram ytterligare, då jag förut påtalat densamma i interpellation under förra lagtima riksdagen. Jag förmodade, efter vad som då framkom i denna interpellation och efter den utredning, som gjordes och de förslag, som framlades på minkonferensen inom sjöförsvarsdepartementet, att effektiva åtgärder skulle blivit vidtagna, men så har ingalunda blivit förhållandet. Olyckorna ha fortgått under sommaren och hösten, fartyg och människoliv ha tillspilogivits, tillhoppa, efter vad som uppgivits, 14 fartyg och 68 man, och förlusterna för den svenska handelsflottan endast i fartygens värde skulle jag vilja uppskatta till 10 miljoner. Då är ändå icke värdet av de förlorade varorna inberäknat. Ha nu dessa olyckor varit absolut undvikliga? Jag vågar bestämt svara nej. Hade man vidtagit de åtgärder, som föreslogos vid minkonferensen, borde helt säkert större delen av olyckorna kunnat undvikas. De åtgärder, som där föreslogos, voro minsvepning med flottans fartyg, minspaning, effektiv utbojning och utmärkande av minfälten och slutligen tillkännagivande i tidningarna, i underrättelser för sjöfarande, så att våra fartygsbefälhavareingo tillfredsställande uppgifter om minfälten. Intet av detta har blivit gjort, åtminstone har det icke blivit effektivt gjort. Man förväntade, att tyska regeringen skulle ta hand om minsvepningen vid Hertas flak, men detta påbörjades icke förrän cirka en månad före jul, och man kan vara övertygad om, att även om tyskarna nu börja svepningen där, så finnas andra områden, som svenska flottan förut svept, men som nu behöfve kontrollsvepas, som tyskarna icke komma att svepa, och där därför faran kommer att kvarstå. Man kan nu under dessa dagar icke öppna en tidning från västkusten, utan att finna notiser om minfaran i Kattegatt och Skagerack. Här står t. ex. i en tidning för i går: »Fisket för skärdgårdssflottan omöjliggjort. — Minorna ligga så tätt, att fiskefartygen icke komma utanför Öckerö. — När tänker regeringen anordna förstärkt bevakning?»

Norges Handels- och Sjöfartstidende innehöll för en tid sedan en artikel, som riktade sig mot den svenska regeringen och deras underlåtenhet att vidtaga effektiva åtgärder emot minfaran. Där står talat om att vi visserligen haft en skandinavisk minkonferens.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

men därmed har saken dött bort. Så säger man: »Man hade kunnat erbjuda sig att företaga rensningen för Tysklands räkning, om Tyskland för ögonblicket ej självt var i stånd att göra det, och slutligen hade man den utvägen, att efter ett sådant uppträdande själv gripa in och rädda sjöfolkens liv. I stället för att taga saken på detta energiska sätt, lät man sommaren gå och den lägliga tiden för minsvepningen förspilldes. Nu har man alltså faran kvar med resultat, att den ena dagen se en svensk ångare gå under, och en annan dag finner man en norsk seglare med kölen i vädret, minsprängd med alla man borta.» Jag får lov att säga, att herr sjöministern får intet förtroendevotum från västkusten, varken bland de sjöfarande eller bland fiskarna. Man säger öppet, att den svenska regeringen fränhänt sig behörigheten att skydda inloppet till sin förnämsta handelshamn och sina viktigaste fiskeplatser, men så kan det ju icke vara. Det är nog samma skäl för underlåtenheten att vidtaga åtgärder, som då det var fråga om att bispringa Nylandssvenskarna vintern 1918: det är brist på initiativ och handlingskraft, som gör sig gällande. Då skyllde man på att Östersjön var frusen, nu förefaller det, som om det vore Kattgat, som vore frusen.

Jag vill framlägga ytterligare en sak. Man måste beklaga, att det statsfinansiella tillståndet är sådant, att herr finansministern icke ansett sig kunna framkomma med någon proposition till riksdagen angående ökning av rederilänefonden. Efter allt, som yttrats från regeringens och riksdagens sida angående behovet och nödvändigheten av att öka vår handelsflotta, är det icke vidare hugnesamt att konstatera, att några åtgärder från regeringens sida i den vägen icke vidtogs. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på en motion, som 1918 av herr Lindman m. fl. inlämnades i denna kammare, där bland annat påvisades nödvändigheten av att för ökning av vår handelsflotta öka rederilänefonden. Motionen blev mycket välvilligt mottagen i kammaren och ledde till en riksdagsskrivelse, där man bland annat framhöll, att det skulle vara lämpligt att denna rederilänefond, som nu uppgår till 17 miljoner, bleve ökad till 30 miljoner. Så vitt jag vet, har på grund av denna skrivelse ingen utredning blivit gjord, i annan mån än att skrivelsen blivit remitterad till kommerskollegium. Kommerskollegium har nu i dagarna gjort framställning till regeringen, där den under påvisande av vissa siffror rörande vår handelsflotta, begärt ökning av rederilänefonden till 30 miljoner. Jag nödgas anföra några av dessa siffror för att visa, hurudant läget är. Vid 1914 års slut utgjorde den svenska handelsflottan 1,248,000 ton och vid 1915 års slut 1,146,000 ton, vid 1916 års slut 1,109,000, vid 1917 års slut 1,058,000 och vid 1918 års slut 1,043,000. Således på dessa 5 år från krigets början och till 1918 års slut har vår svenska handelsflotta minskats med 205,000 bruttoton eller $\frac{1}{6}$ av dess storlek 1914. Intill innevarande års slut är en ökning på 47,000 bruttoton att anteckna, men om vi draga ifrån detta, ha vi i alla fall i närvarande stund att anteckna en minskning av 158,000 bruttoton, och det är dessutom att märka, att på grund av de långa uppehållen i hamnarna har effektiviteten av tonuaget blivit nedsatt. Detta gäl-

Vid remiss af
statsreks-
propositionen
et. m.
(Forts.)

ler i viss mån alla länders handelsflottor, men icke minst Sveriges. Jag vågar icke uppskatta tillväxten av vår handelsflotta till mera än 60,000 ton genom nybyggnader inom landet, om jag frånräknar oundvikliga förluster genom minsprängningar och andra fartygsolyckor. Det är tydligt, att med en ökning, som icke uppgår till mera, kommer det att vara många år innan vi kunna uppbringa vår handelsflotta till en storlek, som kan tillförsäkra densamma en skälig proportion av landets export och import. Det synes mig därför, att vi måste gå samma väg som Norge, d. v. s. anskaffa tonnage från utlandet, men som bekauf äro fartygspriserna för närvarande synnerligen höga, cirka 5 ganger högre än före kriget. Genom de betydande skatter, som rederierna fått erlægga, finnes det icke tillräckligt kapital för den ökning av handelsflottan, som skulle vara behöfvlig. Det är därför som rederilånefonden behöver utökas. Det visar sig, att ansökningar om lån från denna fond äro väsentligt större än de lån, som kunna beviljas. Jag skall icke upptaga tiden med att nämna siffror från de olika åren utan vill endast påpeka siffrorna från 1919. Då inkommo ansökningar om lån ur denna fond till ett belopp av 40,175,000 kronor, och av dessa kunde endast 3,850,000 kronor beviljas av brist på medel. Det är sålunda endast 10 procent av ansökningarna som kunnat beviljas, och tydligt är, att ett så ringa lånebelopp måste anses vara i hög grad otillräckligt.

Jag har velat påpeka dessa siffror, och hoppas, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, fastän han icke är här närvarande, skall få del av dem i alla fall. Ytterligare vill jag trycka på att vad vår handelsflotta i närvarande stund behöver är icke arbetstidslagar och bemanningslagar, även om sådana i vissa fall kunna vara till fördel, utan vad vi mest behöva och vad som är oundgängligen nödvändigt, om vi icke skola duka under i konkurrensen med främmande nationer, är en ökning av vårt tonnage.

Till sist endast några ord med anledning av de uttalanden, som gjordes av hans excellens herr statsministern i förmiddags. Man fick den bestämda uppfattningen av detta herr statsministerns uttalande, att man inom regeringen befann sig i en situation, där man varken vet ut eller in — man står rådvill och rådlös och osäker om vad som skall göras. Herr statsministern vände sig åt höger och han vände sig åt vänster, han vände sig åt öster och han vände sig åt väster för att be om råd, huru han skulle klara landet i den situation, som man kommit i. Jag tror icke, att det svenska folket har den uppfattningen om en regering, att den skall söka råd överallt, utan man har den förväntan, att regeringen själf skall utstaka de linjer, efter vilka det skall styras och att den icke skall släpas med av händelserna utan gå i spetsen, leda och dirigera om resultatet skall bli gott.

Om det är illa ställt på det inrikespolitiska området, så synes det mig, som om det vore ännu värre på det utrikespolitiska. Det förefaller mig nästan som om man där avkopplat icke endast det politiska handlandet utan även det politiska tänkandet. Man får se artiklar, icke i de förkättrade högertidningarna utan i en sådan liberal

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

tidning som Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning angående öster-sjöstaterna och Sverige, vari läsas uttalanden som t. ex. dessa:

»Det som bestämt den svenska utrikesledningens hållning har utan tvivel varit fruktan för att bliva på något sätt engagerad i dessa små staters mellanhavanden med Ryssland. I rädsla härför tycks man ha upphöjt den stumma och döva passiviteten till högsta rättesnöre.»

Vidare heter det: »Det kan också tänkas, att vi i framtiden tvingas att taga befattning med hithörande frågor under förhållanden, som komma att ställa sig ogynnsammare än de skulle ha blivit, därest icke tidigare tillfällen försumrats. Den franska och engelska politiken skulle icke under nuvarande förhållanden kunna betrakta Sverige som en quantité négligeable om det icke själv tilldelade sig den rollen. Det kan hända, att man ökar sina risker genom att ängsligt vilja undvika att taga sig någon alls. Understundom äro också underlåtenhetssynderna de ödesdigraste i politiken. Vad som nu göres och vad som nu underlåtes kommer att lämna outplånliga spår i dessa folks sinnen, vilka nu i sitt trångmål rikta sina blickar mot vårt land.»

Vad ämnar regeringen svara på sådana uttalanden. Man förklarar ju här rent ut regeringen inkompetent på utrikespolitikens område.

Jag skall slutligen rikta ett par ord till herr Engberg.

Det förefaller mig vara ganska egendomligt, att herr Engberg försöker att ge sig sken av att företräda en divergerande uppfattning om ekonomiska spörsmålen än den, herr Vennerström intar. Jag kan icke upptäcka någon skillnad. I båda fallen gäller det ju konfiskering och förintande av kapitalet och expropriering och — bort med äganderätten och med det nuvarande ekonomiska systemet! Skulle jag göra någon distinktion, så synes det mig vara så, att herr Engberg i hithörande ting förefaller mig vara något närmare vanvettets gräns än herr Vennerström. Jag tror, att det är precis samma fattighus här i landet, som väntar oss, om det är herr Engberg, som skall vara konsulent, eller herr Vennerström.

Herr Engberg vände sig mot bankmagnaterna och industrimagnaterna, och ansåg, att dessa voro skulden till det ekonomiska betrycket. Jag vill icke taga dessa i försvar, men det förstår var och en, att skola vi räkna dessa stora penningmagnater i vårt land, så blir antalet icke större, än att det kan skrivas åtminstone med ett tresiffrigt tal. Icke tror väl herr Engberg, att nämnda personer ha ett sådant inflytande på det ekonomiska tillståndet, att om vi tillintetgöra dem, allt sedan skulle bliva bra. Jag vet, att det är tusentals, tiotusentals, ja, hundratusentals människor i detta land, som vilja göra rätt för sig, människor, som vilja arbeta och sträva, men som dock hålla på det nuvarande ekonomiska systemet, som icke vilja ha det avskrivet, därför att de anse det vara det enda, som är dugligt. Vill herr Engberg tillintetgöra dessa också? Jag tror, att herr Engberg där skall finna motstånd, och jag lovar, att om herr

Engberg vill blåsa till dans mot dessa, så skola vi fortsätta, till dess både herr Engberg och hans system äro slagna i spillror.

Vid remiss an
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Herr talman! Jag hörde herr Thore säga, att regeringen vänder sig åt olika håll, både mot öster och väster, för att få råd. Jag kan emellertid uttryckligen försäkra, att herr Thore i varje fall icke skall bli besvärad av, att regeringen kommer och söker råd hos honom. I varje fall skulle jag icke göra det med anledning av förhållandena på västkusten, och skälen härtill äro alldeles uppenbara. Herr Thore har icke tagit reda på förhållandena på västkusten, och detta är desto egendomligare, som det varit mycket lätt för honom som västkustbo att göra det, och för övrigt har jag tillåtit mig att som bilaga till statsrådspropositionen — för övrigt ett rätt ofvanligt förfarande — mycket noggrant och ingående redogjort för de åtgärder, som vidtagits på västkusten. Jag kan försäkra, att om herr Thore närmare studerat dessa uppgifter, skulle nog hans anförande här ha uteblivit.

Jag skall bara exemplifiera detta med några få saker. Han tillät sig säga, att såväl minsvepning och bevakning som behöfliga underrättelser och varningar »icke blivit gjorda eller i varje fall icke gjorts på ett effektivt sätt». Jag skall be att få taga de olika sakerna i tur och ordning.

Vad minsvepningen beträffar har inom det svenska territorialvattnet på västkusten en fullständig minsvepning skett, och då herr Thore påkallar ytterligare sådan och säger, att andra områden säkerligen behöva kontrollsvepas, så finnes även detta upptaget i bilagan, däri det framhålles, att sådan kontrollsvepning skett vid Tistlarna, det enda återstående vattnet. Detta är angivet i bilagan. Nu kanske herr Thore vill förmena, att sedan dess intet skett. Jo, herr Thore, hela hösten ha torpedbåtar jämte kanonbåten Svensksund gått utmed västkusten uteslutande för att jaga minor. Nu begär man, att då sjöminorernas antal ökas, måste detta föranleda bevakning. Vet då icke herr Thore, att en torpedbåt legat i reserv hela tiden i Göteborg och att i förrgår en besättning gick ner, så snart som det för vederbörande blev bekant, att nu återigen kommit en ström med minor från Nordsjön? Den har legat i reserv just för detta ändamål. Herr Thore säger, att då minorerna komma flockvis och intermittent, så måste jagandet av minorerna ökas. Det har skett, herr Thore. Det förefaller mig vara lätt att taga reda på detta, i varje fall för en göteborgare.

Så skall jag be att få säga några ord om minsvepningen på Hertas flak. Herr Thore vet, att där varit en av de svåraste olyckorna, som skett inom den svenska flottan, och den har skett just vid en minsvepning där ute. Emellertid gjordes framställning den 25 april 1919 från sjöförsvarsdepartementet, att den engelska regeringen skulle genom sin försorg på detta internationella vatten — det var fråga om engelska minor — vidtaga svep-

Vid remiss av
statseverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ning. Det blev emellertid bekant, att det inginge i fredsslutet, att tyskarna skulle utföra denna minsvepning, och då gjordes dels den 30 april, dels återigen den 16 september upprepade framställningar, att tyskarna i anledning av fredsslutet — ehuru traktaten ännu icke ratificerats — skulle sätta i gång med detta, och löfte kom, att det skulle ske i november månad, men det skedde som bekant först i december månad. Denna minsvepning har sedan fortgått, så att den kanske nu snart är slut, eller åtminstone torde det icke vara så mycket kvar. Jag förmodar, att herr Thore sett, att tyska fartyg kommit in i Göteborgs hamn, och jag förmodar också, att man där haft möjligheter att vidtaga kolningsanordningar för dessa tyska fartyg.

Det nämndes vidare av herr Thore, att det göres egentligen intet beträffande underrättelser, varningar och dylikt. Jag ber då endast herr Thore att läsa besluten av den $\frac{1}{12}$ 1918, marin-stabens cirkulär av den $\frac{13}{1}$ och den $\frac{1}{3}$ 1918 samt lotsstyrelsens cirkulär av den $\frac{24}{1}$ 1919, allt detta spritt bland sjöfarande och intaget i »Underrättelser för sjöfarande», liksom vad som framgår av bestämmelserna rörande minutkik med mera dylikt och av förhandlingarna på den konferens, som herr Thore talade om, vars resultat i allt väsentligt blivit följt. Däremot följdes icke vid denna minsvepningskonferens herr Thores förslag, som visade sig vara omöjligt att utföra.

Vad ovan nämndes infördes också i »Underrättelser för sjöfarande».

I den nu återopade bilagan står dessutom upptaget, att icke mindre än 810 minor oskadliggjorts under förlidet år, därav 350 på västkusten. Det är ett rätt avsevärt antal detta, och det är sålunda ett nyttigt arbete, som flottan därnere utfört. Vidare har från flottans förråd utlämnats 363 mausegevär till handelsfartyg för oskadliggörande av minor. Det betalas 20 kronor för varje oskadliggjord mina, och 206 dylika belöningar ha utlämnats. Dessutom har vid varje anmälan av minor skett en utbetalning av så mycket som från 5 till 10 kronor.

Man kan redan härav se, att det är en verksamhet av mycket ingående beskaffenhet, som bedrivits. Beträffande arbetena på västkusten tror jag mig därför kunna med gott samvete förklara, att vad regeringen gjort mött de svårigheter, som visat sig därstädes. Däremot kommer säkerligen det intermittenta inströmandet av minor från Nordsjön att fortgå, till dess de betydande minfälten där borta äro fullkomligt rensopade. Dessa minor komma, följande strömmarna, häftigt in i farvattnen, nästan uti regelbundna banor för övrigt. Danskarna ligga på ena sidan, vid Skagen, och söka att oskadliggöra minorna, vi ligga på den andra sidan, åt den svenska kusten till. Att olyckor inträffa, kan man under dessa omständigheter trots bevakning icke undgå, men allt göres för att försöka undkomma de stora olyckor, vilkas inträffande vi alla starkt beklaga.

Utöver allt detta vill jag också säga herr Thore en annan sak: lasta icke endast myndigheterna — särskilt om lastandet, såsom här har skett, är oriktigt — jag vågar säga, att fartygsbefälhavarna själva i de vanskliga tider, som nu råda ute på havet, borde känna det angeläget att i varje fall läsa »Underrättelser för sjöfarande» och skaffa sig noggrann kännedom om de varningar mot minfara, som ständigt utfärdas, och sålunda icke gå rött mot faran så att säga med förbundna ögon. Jag undrar, om icke från rederiernas sida kanske något mera kunde göras i detta avseende, ehuru jag är förvissad om, att åtskilligt i den vägen har skett i deras eget välförstådda intresse. Men exempelvis de uttalanden av fartygsbefälhavare, som förekommit i tidningspressen, ge dock anledning förmena, att åtskilligt mera kunde ha blivit gjort för att vederbörande skulle iakttaga, om fara finnes i farvattnet.

Jag har med detta dels velat framhålla, att herr Thores framställning dokumentariskt visar sig vara oriktig, dels å andra sidan att det nog är skäl, att man från vederbörligt håll söker klargöra, i vad mån fel möjligen kan förefinnas hos de klagande själva.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman, mina herrar! Jag skall försöka att vinna allmänt bifall åtminstone i det stycket, att jag skall tala möjligast kort och koncentrerat.

Egentligen skulle jag, följande herr Thorssons mening, göra korstecknet för regeringens fataliga här närvarande medlemmar. Enligt vad statsministern yttrade i förmiddags är ju regeringen tämligen sakrosankt, så att den icke får utsättas för kritik. Han sade nämligen, att intill dess man kunde anvisa bättre och riktigare linjer för vår politik än den regeringen följt, skulle man hålla inne med den skarpa kritik, som här i kammaren framburits. Detta skulle ju dock innebära, att man över huvud vore avstängd från all kritik mot regeringen. Jag tror dock för min del icke, att regeringen kan och bör göra anspråk på så mycket tillmötesgående.

Det var emellertid icke för att säga detta, som jag begärde ordet och behållit det, utan det var närmast med anledning av vad som yttrades av herr Engberg, som nu icke synes vara närvarande här. Herr Engberg, sjöng sin gamla visa om kapitalismens bankrutt och om den allena saliggörande socialdemokratiska läran. Det må vara förklarligt, att efter allt det, som nyligen hänt, då den socialdemokratiska läran icke visat sig kunna omskapa ens sina till synes mest övertygade och framskjutna anhängare i högre grad, än att dessa gjort sig skyldiga till gärningar, som ur allmän moralisk synpunkt skarpt måste fördömas, herr Engberg och hans partikamrater icke kunna begära, att man skall vara så synnerligen övertygad om, att den socialdemokratiska läran är den åskådning, varav vi skola vänta frälsning och ett bättre samhälle.

Herr Engberg upprepade sitt tal från fjolåret om, att nu gällde det att bryta ned muren, som stod mellan den stora massan av folket samt produktionsmedlen och äganderätten. Det kan vara värt att

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
u. m.
(Forts.)

ånå notera detta hans uttalande, och icke minst är det värt, att jordens brukare, med vilka herr Engberg för övrigt, att döma av hans yttrande, torde haft åtskilligt otalt, lägga detta på minnet. Herr Engberg nämnde bland annat, att vi jordens brukare och andra kapitalägare sträva efter att draga fördelar av staten, att vi ropa på statens hjälp vid alla möjliga tillfällen. Men, sade han, när det gäller att taga riskerna, när det gäller att taga förlusterna, då vill man skjuta staten emellan sig och desamma; då är det staten, som skall bära dem. I den mån herr Engberg härmed adresserar sig till jordbruket och dess utöfvere, må det här sägas ifrån, att jordbrukarna sannerligen icke under den gångna kristiden fått taga för sig för mycket. utan deras inkomstmöjligheter ha varit mera än kanske någon annan närings betungad av statsmakternas ingripande. Under sådana förhållanden må det väl icke anses vara ett orättmätigt krav, som framställt, då jordbrukets idkare göra gällande, att då de icke genom att utnyttja de gynnsamma konjunkturen fått skapa sig en så fast ekonomisk ställning, att de själva kunna bära de ogynnsamma tiderna, de ha rätt att fordra, det statsmakterna träda emellan, när till äventyrs andra konjunkturen inträffa och när konkurrensen utifrån blir för ödesdiger.

Emellertid kan det vara värt att minnas, att herr Engberg å sitt partis vägnar yttrade, att det nu gäller att bryta ned muren, som skiljer den stora massan av folket från äganderätten. Det kan vara värt att minnas detta icke minst för dem, som bruka en torva. Jag tror också, att vi skola minnas detta, och jag tror även, att vi äro beredda på den strid, som kommer. Jag är övertygad, att vi skola veta upptaga den striden.

Herr Forssell: Herr talman! Jag skall i denna sena timme icke länge upptaga kammarens dyrbara tid. Det är dock några punkter i hans excellens herr statsministerns anförande, mot vilka jag har velat vända mig.

Hans excellens sade sig nämligen vara förvånad över herr Lindmans fråga, »*till vad*» statsministern hade lyckönskat M. Clemenceau i det svarstelegram, som herr statsministern avlätit på den sistnämndes notifikation rörande fredens ratificering. Statsministern ville göra gällande, att pressen icke skulle ha intagit samma oförstående ståndpunkt som herr Lindman.

Så vitt jag har mig bekant — och även jag har någon anledning att taga kännedom om debatterna i pressen — har pressen icke intagit någon ståndpunkt till detta spörsmål eller yttrat någon mening alls, som må kallas representativ. Än mera lär det bli svårt att inom pressen påvisa något enhälligt och samstämmande lovord för statsministerns egendomliga telegram. Den har fastmera iakttagit en alldeles påfallande återhållsamhet i detta stycke. Den har, säger jag, iakttagit en tystnad, som måhända varit en å landets vägnar generad tystnad. I varje fall har det varit en tystnad, som allra minst utrikesledningen bör utnyttja på annat än ett fullt lojalt sätt.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. m.
(Forts.)

Hans excellens herr statsministern fann det behöfligt att återigen tala om den motsats, som han sade bestå mellan hans politiska meningsriktning och herr Vennerströms. Det är då med verkligt beklagande, som man härvid måste konstatera, att mellan statsministern och det vänstersocialistiska partiets talesman likväl alltjämt går ett föreningsband i form av en överensstämmelse av den ödesdigraste beskaffenhet, en överensstämmelse som i själva verket lämnar förklaringen till många av de sorgligaste företeelserna i vårt lands politiska liv under de senaste åren. Det ligger visserligen intet märkvärdigt däri, att herr Vennerström finner det lämpligt att hotfullt anmärka, att, därest i höstas åttatimmarsarbetsdagen icke kommit till stånd, samhället skulle fått se vad arbetarklassen förmått. Jag säger, att det ligger ingenting märkvärdigt i att herr Vennerström med sina utgångspunkter och sina grundåskådningar hävdar något dylikt. Men det gör i själva verket ett i högsta grad beklämmande intryck att finna, att herr statsministern ävenledes är inne på sådana tankenbanor. Mina herrar, vad var det som skulle ha passerat, om åttatimmarsarbetslagen i höstas hade fallit? Jo, då hade det ju förhållit sig så, att en majoritet inom den demokratiserade riksdagen *avslagit* den kungliga propositionen om denna lagstiftning. Hade det icke varit en värdigare uppgift för en majoritetsregering att inpränta den oeftergivliga nödvändigheten av full lojalitet mot fattade beslut, att betona, hurusom en social och ekonomisk obstruktion mot majoritetens beslut inneburit ett försök till en social minoritetsdiktatur, som icke kan tolereras? För visso hade det varit mycket värdigare än att utbreda sig över de faror, som minoritetens missnöje kan tänkas medföra. Att samhällslugnet skulle bliva garanterat, blott ett numeriskt majoritetsvälde etablerades, har ju varit en förespegling från vänsterhåll vid genomdrivandet av den s. k. stora författningsreformen på hösten 1918. Det är icke lätt att överskåda följderna, därest samhället skulle bedragas *även* på denna utlovade frukt av vänsterregimens politik.

Herr statsministern efterlyste de programpunkter, som oppositionen från olika håll uppställer. Jag är förvissad om, att herr statsministern åtminstone vid motionstidens utgång och även under riksdagens fortsatta lopp säkerligen skall ha fått en tillräckligt tydlig bild av dessa ting, men i varje fall är det och förblir det ett minimikrav, liksom det är ett villkor för varje demokratiskt-parlamentariskt författningsbestånd, att den parlamentariska minoriteten, om den också skulle bestå av socialdemokratiska element, lika lojalt har att böja sig för ett majoritetsbeslut, som borgerliga element det gjort, då sådana beslut allvarligt gått dem emot.

Herr Bergström i Bäckland: Herr talman! Under de riksdagar, som jag tillhört denna kammare, har vid olika tillfällen framställts anmärkningar mot våra kristidskommissioner. Dessa anmärkningar ha kommit ifrån jordbrukare men även från åtskilliga andra. En och annan talare har emellertid velat adressera dessa sina anmärkningar till den nu sittande regeringen. En sådan talare

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

har sålunda velat lägga denna regering till last, vad kommissionerna ha kunnat fela i det ena eller det andra stycket. Det orätta däruti har blivit påpekat, och regeringen har i samband därmed lovat att lätta på kommissionernas tryck och även, allt eftersom omständigheterna det medgäve, upplösa dessa kristidskommissioner. Jag tycker, att regeringen i detta avseende har hållit sina löften och därför har gjort sig förtjänt av ett tack. Varje lättnad i kommissionernas tryck är till glädje för oss jordbrukare, som äro vana vid att leva i frihet och oberoende.

Jag vet nu icke, om det egentligen hör till det politiska livet att vara alltför mycket tacksam, men då får jag i så fall utgöra ett undantag. Jag känner mig nämligen manad att säga ett tack till regeringen även därför, att den för en viktig fredsfrågas skull dröjde med att upplösa urtima riksdagen under förra året. Om vi då skulle ha haft en högerregering, och den skulle ha låtit för vissa krigsangelägenheter en urtima riksdag vara samlad lika länge som den urtima riksdag, vi förra året hade, skulle förvisso inga anmärkningar ha framkommit. Nu gällde det en fredens sak och det var en folkets regering, som ville främja densamma och då måste anmärkningarna komma. När det gäller kriget och de förhållanden, som stå i samband därmed, är man från visst håll färdig att offra snart sagt allt, men man är mindre villig att offra när det gäller de stora fredsfrågorna.

Jag vill emellertid icke bara tacka regeringen, utan även fram-bära några bekymmer, vilket jag skall göra så kort som möjligt.

De gångna krigsåren ha ju varit för vårt folk tunga år. Brödet har varit knappt i mångt arbetarehem, och vi jordbrukare ha fått arbeta under mindre lämpliga kristidslagar. Det måste dock erkännas, att vi jordbrukare ha under denna tid haft rätt goda inkomster. De större jordbrukarna ha förvisso haft synnerligen goda inkomster, och vi, de mindre, ha haft sådana inkomster, att vi kunnat täcka de stora utgifterna, och har det blivit en slant över har detta berott därpå, att nybyggnader och reparationer fått anså utom det allra nödvändigaste.

Nu ter sig emellertid framtiden rätt mörk. Nästan allt vad vi skola sälja är i sjunkande pris, under det att allt vad vi skola köpa behåller kristidens priser. Det är icke biografen, som vi behöva ute på landsbygden, utan det är en ordentlig ersättning för vårt arbete med jordbruket. Våra inkomster kunde höjas genom att vi finge ett högre pris på de varor, som vi skola sälja. De rika ha också råd att betala våra produkter med ett sådant pris, att vi kunna leva en dräglig tillvaro. Vi få dock även komma ihåg, att de fattiga även skola köpa våra varor, och de ha icke råd att betala alltför höga priser.

Nu kunna vi gå en annan väg, på vilken vi både bönder och arbetare kunna bli hulpna, nämligen den vägen, att vi i någon mån söka få ned priserna på de varor, som vi måste köpa utom de direkta livsmedelen. När man läser i tidningarna om de stora vinster, som bolag och större affärsmän göra, kan man bli en smula bitter även

om man annars går under rubriken att vara rätt snäll och hygglig. För att få ned varupriserna skulle vi väl både bönder och arbetare kunna ena oss i ett gemensamt strävande. Men det är nog så, att det finnes rätt många, som äro intresserade av att det råder strid mellan oss bönder och arbetare för att de själva skola ha så stora fördelar som möjligt, och för att de, om jag nu vågar begagna ett djärvt uttryck, själva skola få njuta vid de egyptiska köttgrytorna. Om det nu lyckas någon av småfolket att kravla sig fram till en sådan »köttgryta», så äro icke vi de övriga därmed hulpna. Om en blir konsulent för konsulenter, och en och annan när längre, så befinna vi oss, de övriga, på samma nivå. Det måste i ekonomiskt avseende bliva genomgripande reformer. Vi måste försöka att komma åt ett osunt mellanhandssystem och det var egentligen dit, som jag ville komma. Skulle regeringen vilja i någon mån göra detta till sin uppgift, så kommer den att få mottaga stöd och tacksamhet av småfolket och sålunda även av många svenska bönder. Vi vänta också, att en folkets regering i detta avseende skall göra något.

*Fid remiss an
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Jag kommer ihåg en liten händelse från försöksmobiliseringen 1912. Det serverades då ett slags rågröd, som vi menige kallade »surbullar». Detta rågröd var föga lämpligt till människoföda. Det passade bättre till foder åt kreaturen. Vi skulle emellertid för fosterlandets skull äta detta rågröd och räkna det som en ära att så göra, men vi menige voro av den uppfattningen att vi gärna ville dela med oss av den äran åt officerarna. Så hände det att till vårt läger kommo några medlemmar av de dåvarande försvarsberedningarna. Genom en aktad medlem av denna kammare, som tillhörde dessa, blevo vi befriade från detta till människoföda olämpliga rågröd. Vi prisade det liberala partiet, och den liberale man, som hjälpte oss ifrån det dåliga brödet. Jag menar, att vi alltfort vänta sådana reformer från den nuvarande regeringen, som kunna bereda oss bönder och arbetare lättnad i våra levnadsförhållanden.

Det predikas i våra dagar om sparsamhet och sparsamheten är ju en dygd. Jag vet dock icke egentligen, vad detta predikande om sparsamhet skall tjäna till, då vi småfolk, både bönder och arbetare, äro tvingade, ja, pressade till att rikta överklassen, herremansklassen, genom våra köp av varor.

Det förhåller sig ju så, att arbetarna under den senare tiden fått vissa större reformkrav genomförda. Vi ha också litet var känt oss manade att förhjälpa dem till en god lösning av dessa reformkrav. Jag hoppas ock, herr talman, att även våra, jag menar böndernas bekymmer, våra önskemål skola bliva beaktade, och detta fastän icke våra sammanslutningar och föreningar kunna förvandlas från ett till ett annat för att därigenom giva eftertryck åt våra önskemål.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Löfgren: Herr talman, mina herrar! Jag föranleddes att begära ordet av önskan att lämna en del upplysningar med anledning av ett yttrande, som herr Hamrin här fällt i debatten. Jag var icke inne då

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

anförandet hölls, varför mina uppgifter om vad han sagt grunda sig endast på underrättelser från annat håll, men jag tror mig dock kunna tillräckligt rekonstruera hans yttrande för att taga upp detsamma till behandling.

Det har i dagens debatt liksom tidigare i pressen rätt mycket varit fråga om inrättande av en s. k. undersökningskommission, som skulle tillkomma i syfte att granska alla de handlingar och underlåtenheter, som kristidskommissionerna under sin verksamhet låtit komma sig till last. Vad jag nu vill anmärka med anledning av herr Hamrins anförande härom, anför jag särskilt därför, att jag anser det lämpligt att påpeka de svårigheter en dylik kommission skulle ha att övervinna, de vanskligheter, som vore förenade med uppdraget att nu så långt efteråt söka på ett objektivt och tillförlitligt sätt bedöma förhållanden, som förekommit långt tillbaka, och därtill under abnorma tidsförhållanden.

Det fall, jag särskilt syftar på, är det av herr Hamrin omnämnda, att folkhushållningskommissionen och speciellt dess handelsavdelning skulle ha gjort sig skyldig till åtminstone grovt oförstånd vid behandlingen av vissa affärstransaktioner under år 1917. Anmärkningen gällde inköp av de partier kaffe, som på den tiden importerades utifrån till Sverige.

Herr Hamrins yttrande härom grundar sig på vad redan överrevisorerna anmärkt. Det visar sig emellertid, att de upplysningar som stått dessa till buds, knappast varit fullt tillförlitliga. Överrevisorernas anmärkningar, vilka äro desamma som herr Hamrins, gälla ifrågavarande transaktioner i två olika avseenden. Dels påstås det, att kommissionen skulle ha gynnat bolaget Transito framför andra genom att göra inköp endast från detta bolag — något som går ut på, att detta bolag, vilket ansetts representera ett främmande intresse, skulle ha föredragits framför de svenska importörerna. Dels påstås det, att priset för varorna skulle ha varit alltför högt i jämförelse med marknadspriset på produktionsorterna och att Transito sålunda skulle ha gjort en oskäligen vinst på transaktionerna.

Detta har nu herr Hamrin anført, såsom nämnt, med stöd av de anmärkningar, överrevisorerna framställt. Vad herr Hamrin däremot *icke* talat om, är, att dessa anmärkningar blivit bemötta av folkhushållningskommissionen i dess yttrande till regeringen med anledning av överrevisorernas berättelse.

Vad säger nu folkhushållningskommissionen till svar på dessa förebråelser?

Jo, vad först angår insinuationen, att kommissionen som sådan skulle ha gynnat aktiebolaget Transito, hänvisar kommissionen till det obestridliga förhållande, att inköpen från detta bolag icke alls grundat sig på kommissionens eget beslut, utan på direkt order av de sittande regeringarna, nämligen först den Hammar-skjöldska och sedan den Swartz-Lindmanska.

Kommissionen uppvisar vidare — och det är ett förhållande.

som jag kan bestyrka -- att på den tiden, år 1917 och ända fram till slutet av år 1918, var det så kallade prisrättskaffet, d. v. s. det som jämte en del andra kolonialvaror var upplagt under kontroll av den engelska prisrätten, det enda kaffe, som var att tillgå för import till Sverige.

*Vid remiss af
statsverks-
propositionen
m. m.
(Hörts.)*

Så förhöll det sig med det ena påståendet: det var alltså icke kommissionen, utan vederbörande regering, som fattade det beslut, varpå inköpen grundade sig.

Så sägs det emellertid vidare, att priset var för högt. I detta avseende kan dock folkhushållningskommissionen påvisa precis detsamma som själva beslutet att köpa: även grundpriset var från början bestämt av regeringen, och det var sålunda denna, som haft att pröva, huruvida det var oskäligt eller icke.

Inom parentes sagt visar också folkhushållningskommissionen, hurusom beräkningarna öfver den vinst, som uppkommit, varit felaktiga; hurusomhelst hade vanligt rikstaxepreis bestämts och tillämpats. Slutligen konstateras det, att under den period, som folkhushållningskommissionens handelsavdelning haft hand om importen och distributionen av kaffet och direkt gjort dessa inköp, priset varit billigare, än det varit både före och efter denna period.

Jag ville bara påpeka, att så där kan man taga miste, när man nu långt efteråt, grundande sig endast på rent ytliga iakttagelser, söker bedöma de intrikata förhållanden, som uppstått under den abnorma kristiden. Att konstatera vad jag nu i detta fall har anmärkt är detsamma som att konstatera, att kommissionen som sådan icke har, såsom herr Hamrin vilie göra gällande, något ansvar för träffandet av ifrågavarande transaktioner. I alla händelser skulle sålunda en undersökningskommission på denna punkt icke kommit någon väg med att rikta sig mot kommissionerna; den skulle i stället haft att rikta sitt klander mot respektive regeringar.

Men jag vill gå vidare och säga, att under den tid, som vi nu tala om, handlade nog även regeringen alldeles riktigt i sitt förfaringsätt. Regeringen använde det enda medel, som var disponibelt att få in varan. Utan denna regeringsåtgärd hade icke en kaffeböna kommit in i Sverige. Jag vill sålunda icke på något sätt göra gällande, att den dåvarande regeringen handlade oförståndigt. Nej, saken var den, att med den handelspolitik, som tidigare hade förts och särskilt sedan den s. k. krigshandelslagen börjat verka, förhållandena voro sådana, att endast en ringa procent av vår import under år 1916 kommit fram till Sverige; återstoden, särskilt en massa kaffe, stannade under prisrätten i England. Då använde den Hammarskjöldska regeringen det enda sätt, som var möjligt, nämligen det maktmedel, som den hade i de s. k. transiteringslicenserna. Mot det, att varor fingo gå öfver Sverige till Ryssland, förbehöll sig Sverige vissa fördelar i importväg. Sedan alltså varje import av kaffe och övriga kolonialvaror blivit stängd, lyckades man i början av 1917 träffa en uppgörelse mellan svenska.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

engelska och ryska regeringarna, som gick ut därpå, att av transiteringskaffet, sånnda det finsk-ryska kaffet, som kom över Sverige, hälften av ett visst större parti fick gå över till Ryssland och hälften stanna kvar i Sverige och komma folkhushållningskommissionen tillhanda. Leveranserna synas ha börjat sålunda, att svenska förbrukare fingo 40,000 säckar kaffe i förskott från transiteringslagerna härstädes, och för att ersätta detta till folkhushållningskommissionen överlämnade kaffe erhöi Ryssland rätt till köp av motsvarande kvantitet svenskt prisrättskaffe, allt enligt arrangemang mellan de olika regeringarna. Nu förhöi det sig, som herrarna komma ihåg, så, att det under krigstiden var aktiebolaget *Transito*, som hade uteslutande kontroll över transiteringen. Detta bolag hade enligt överenskommelse mellan samtliga regeringar att taga emot alla varor, låta dem, som skulle gå till Ryssland, gå dit och det, som skulle stanna i Sverige, stanna där. Följaktligen var det självklart redan på grund av transaktionens egen natur, att *Transito* och ingen annan än *Transito* kunde fullgöra överlåtelsen av halva kaffepartiet till folkhushållningskommissionen och på nu angivna väg låta det komma den svenska marknaden till godo.

Härigenom bortfaller grunden för varje klander, vare sig mot föregående regeringar och ännu mer mot kommissionerna, för att denna kaffeimport icke gick direkt till folkhushållningskommissionen eller till enskilda importörer. Det kunde icke gå direkt, då det här var fråga om *ryskt* kaffe, ty enligt överenskommelse mellan de olika regeringarna skulle med kontrollen och distributionen därav förfaras på sätt, jag nu angivit.

Detta är den enkla förklaringen till den mycket omskrivna och omskrifna *Transito*affären.

Emellertid kan herr Hamrin säga: Varför i all världen har man icke fått veta det här redan tidigare, utan låtit det komma till så mycket undran och prat om detta kaffe? Detta berodde till en början därpå, att de regeringsöverenskommelser, diplomatiska avtal, som slötos under kriget, icke varit offentliga. Däremot har givetvis efter hand innehållet i dylika avtal meddelats till dem som därav haft direkt intresse. Och vad särskilt angår nu ifrågavarande sak, har det allt från hösten 1917 vid olika tillfällen bragts till den intresserade allmänhetens kännedom, under vilka förutsättningar dessa transaktioner ingåtts.

Vad som sedermera inträffat har jag här icke anledning närmare ingå på. Jag vill bara nämna, att den nu sittande regeringen beträffande dylika varor icke slutit något annat avtal än det s. k. *modus-vivendi*avtalet, varigenom visst parti kaffe tillförsäkrats den svenska marknaden. I detta avtal ingick bl. a., att det kaffe, som vi skulle få, nämligen 25,000 balar skulle tagas från England av prisrättskaffet därstädes. Detta kaffe ha vi fått och icke en enda säck av detsamma har gått till aktiebolaget *Transito* utan till de svenska importörerna och de svenska köpmännen. Sedan under år 1918 det stora handelsavtalet kom till stånd, har importen varit fri

Vid remiss an
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

på det sätt, att inköpsrätten varit öppen. Faktiskt har dock importen hela tiden dels varit en tonnagsfråga och dels också en licensfråga, som berodde på avgörande av amerikanska och engelska myndigheter. Under tiden efter modus-vivendiavtalet 1918 bestod tillgången på kaffe väsentligen i ett större parti, för vilket licens gavs av engelska myndigheter, utan att de svenska hade något att göra därmed. Sålunda: om England givit licens till aktiebolaget Transito närstående intressenter, måste givetvis de, som hade kaffe under prisrätt i England, för att över huvud taget få det fritt och få det hit till Sverige, begagna sig av möjligheten att komma in under denna licens. Detta har följt av förhållandena, men svenska myndigheter ha ej haft att bestämma över dessa.

Konklusionen av vad jag nu sagt hänför sig till vad jag yttrade i början av mitt anförande: endast det nu nämnda exemplet visar, hur svårt det kan vara att efteråt skaffa sig säkert omdöme om de handlingar och åtgärder, som vidtagits under helt andra förhållanden. I det här fallet skulle det ändå synas ha varit ganska lätt att skaffa sig insikt om, hur det hela tillgick, innan man gjorde sina anmärkningar. Man kunde ha talat med dem, som hade hand om vår handelspolitik inom respektive regeringar eller i vissa fall genom att fråga mig, som under år 1917 såsom prisrättsadvokat förde talan för en mycket stor del av de beslagtagna partierna i England. Men detta har man icke kommit sig för med, eller man har icke vetat, vart man skulle vända sig. Faktum är därför, att i saknad av säkra upplysningar ha vissa anmärkningar framkommit i alldeles ogjort väder. Häruti finner jag för övrigt ett visst slags misstroende: vederbörande ha liksom på förhand utgått ifrån, att folk, som över huvud haft med några affärer att göra under kriget, äro så opålitliga att man icke kan genom dem få reda på, hur en sak står. Man har i stället förlitat sig på mer eller mindre lösa uppgifter och sannolikhetsberäkningar och därigenom kommit att draga felaktiga slutsatser.

Till dem, som yrka på att en ny, mera allmän undersökningskommission måtte komma till stånd, skulle jag därför vilja påpeka risken av att ordna en dylik så, att den komme att verka rent av som en inkvisitionsdomstol. Såsom redan förut i dag påpekats måste det ju dock vara ett berättigat krav, att alla dessa människor, som haft med kristiden att skaffa, icke på förhand göras misslänkta för allsköns orredlighet. Endast i de fall, där det kan påvisas, att orredlighet förekommit bör företagas ett ingripande. Man bör vara angelägen om att skydda den stora massan av redliga tjänstemän och andra för obefogade misstankar.

Men vidare stöter man på en annan svårighet, som framgår av min redogörelse. Om en sådan undersökningskommission skulle finna en åtgärd från kommissions eller kommissionstjänstemans sida klandervärd kan det, när allt kommer omkring, hända, att klandret i själva verket borde riktas icke mot kommissionen utan mot regeringen. Av naturliga skäl har under kristiden ett samråd dagligen och stundligen ägt rum mellan regering eller vederbörande departementschef

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

och kommissionerna. Och även om man kan beklaga det ur konstitutionell synpunkt, har det kanske icke alltid gått så formligt till väga vid dessa samråd, då vederbörande fått direktiv och instruktioner. I flertalet viktigare fall torde det i själva verket vara så, att kommissionstjänstemannen handlat efter vederbörandes samråd med regeringen. Men ändå skulle det vid en undersökning så här långt efteråt lätt bli denne tjänsteman, som komme att sitta emellan, där han icke har skriftligt att visa fram angående det sätt, varpå han ålagts handla.

Jag tror således, att man får med ganska stor försiktighet och varsamhet gå till den uppgift, som här är i fråga, därest man överbud taget skulle reflektera på en dylik kommission utöver den, som redan förut finnes. Hans excellens statsministern har emellertid utförligt framhållit, att det under inga omständigheter bör komma i fråga, att en ny särskild kommission inrättas, utan snarare finge man då bereda ökad arbetsro åt de överrevisorer, som nu äro tillsatta.

Herr Norman: Herr talman! Åtskilliga utgiftsposter i årets statsverksproposition bära nogsamtt vittne om de konsekvenser, man nödgas taga av verkningarna utav den begränsning i arbetstiden, varom beslut fattats vid fjolårets urtima riksdag. Denna 8-timmarsdag har ju förut blivit berörd i debatten, och kanske det är överflödigt att vidare röra vid den saken, men den uppfattningen torde väl ändå vara allmän — och jag vill ytterligare ge uttryck åt densamma — att denna lag medfört synnerligen olycksaliga verkningar beträffande hela vårt ekonomiska liv. Man kan taga en illustration, liten och obetydlig kanske, men likväl en illustration, till denna lags verkningar utan att behöva gå utanför detta hus; man behöver endast gå en trappa ned till riksdagsrestaurangen och taga del av, hur det ser ut där. Vi ha där en del kökspersonal, som kommer under lagen, och denna personal arbetar icke mer än 8 timmar. En del börjar kl. 7 på morgonen, efter 8 timmar får denna personal icke vidare arbeta, den måste ersättas med ny, och efter ytterligare 8 timmar måste återigen ny personal anskaffas. Vi klaga över en del svårigheter därnere, men kanske vi icke tagit del av orsaken till dessa svårigheter vid serveringen och annat. Varifrån skall nu vederbörande där nere ta sin arbetskraft? Det går icke att taga denna arbetskraft från systembolagets andra restauranger; det är samma arbetsgivare, så att det går icke för sig. Men det är icke något hinder, att kökspersonalen arbetar 8 timmar på en enskild restaurang och sedermera kommer hit ned och arbetar 8 timmar och därefter kanske ytterligare, om den har lust och orkar med, 8 timmar annorstädes. Det är intet hinder i vägen för den saken. Men det ligger hinder i vägen att under vissa förhållanden, såsom t. ex. här på plenidagar, praktiskt ordna denna sak. Detta måste ske på ett opraktiskt, onödigt dyrbart och betungande sätt. Jag medger ännu en gång, att detta är en liten och obetydlig sak, men det är en illustration i smått till hur lagen verkar i stort. Denna lags verk-

ningar äro sådana, att i rikligaste mått gått i uppfyllelse vad som från vår sida framhölls vid lagens antagande på urtima riksdagen, nämligen att den kommer att medföra olägenheter och svårigheter. Därtill kommer, att en hel mängd av arbetare själva kommit att bli synnerligen missbelättna med lagen. Det finnes många, t. o. m. socialdemokratiska, arbetare ute i landet, som haft den uppfattning om denna arbetstid, att det var visserligen en 8-timmarsarbetsdag, men något hinder för övertidsarbete skulle givetvis icke föreligga. något som är ett misstag.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Jag påpekade vid lagens antagande, hurusom densamma led av luckor och oklarheter, och dessa luckor och oklarheter ha sedan kommit i öppen dag. Dessa ha också nödvändiggjort en hemställan från arbetsrådet till regeringen om uppskjutande av lagens ikraftträdande, så att åtskilliga olägenheter möjligen skulle kunna undanröjas. Jag vill fråga, varför icke en sådan hemställan kunnat av regeringen bifallas. Lagen har visat sig vara av den natur, att det väl varit på sin plats, att man tagit under övervägande från regeringens sida, om ett uppskjutande icke varit synnerligen önskligt och om icke en revision av lagen snarast möjligt borde komma till stånd. Då timman är sen och vi i dag eller i går, ty det är ny dag, redan haft mer än 8-timmarsdag, skall jag icke vidare ingå på dessa områden.

Jag vill till sist endast göra en stilla reflexion över detta års remissdebatt, jämförd med remissdebatten från en del föregående år. Jag har roat mig litet grand med att studera åtskilliga föregående remissdebatter, och jag har här t. ex. protokollet från 1911 års remissdebatt, och det visar sig en något annorlunda hållning från oppositionens sida vid olika år.

Jag skulle vilja göra en liten fråga, om det är någon av medlemmarna av regeringspartiet här eller någon annan, som tror, att, om det suttit en högerregering vid detta tillfälle och dylika händelser inträffat, som nu förekommit sedan föregående remissdebatt, oppositionen från vänsterhåll då skulle präglats av den stränga saklighet, den frihet från alla överord, som utmärkt dagens remissdebatt från vår sida. Då så skett, och då den strängaste saklighet präglat alla våra anmärkningar, vore det synnerligen önskvärt, om regeringen ville taga en smula hänsyn till de sakliga anmärkningarna, som gjorts, så att man kunde se resultatet därav i de framställningar, som framdeles från regeringens sida komma att göras, liksom i den behandling för övrigt, som kommer de från vår sida framställda önskemålen till del.

Herr talman! Jag har intet vidare att tillägga.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet, men jag anser mig skyldig göra detsamma för att uttala en protest mot ett uttryck, som förekom i herr Thores anförande. Det hade väl varit riktigare, om det varit en icke kroppsarbetare, som uttalat denna protest, såsom herr Thores yttrande

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

föll. Han sade nämligen här i sitt anförande, när han var inne och talade om den i dag mycket omdebatterade 8-timmarsdagen, bl. a. följande: vi, som inte äro kroppsarbetare, få den uppfattningen, att de socialdemokratiska arbetarna icke vilja göra rätt för sig. Jag anser mig böra gent emot detta uttalande nedlägga en protest å de arbetares vägnar, om vilka man här gör dylika uttalanden.

Det finnes icke någon anledning att fälla ett sådant uttalande. Jag tror, att den, som vill lägga socialstyrelsens senaste uppgifter om vad arbetarnas inkomster äro, å ena sidan, och de icke kroppsarbetande klassernas inkomster, å den andra, mot varandra, han måste säga sig, att det är icke rätt, vad som herr Thore här uttalade; och jag vill fråga herr Thore, vad det skulle bli med honom såväl som med andra, icke kroppsarbetare, om kroppsarbetarna icke funnes samt arbetade och gjorde rätt för den betalning de få. Jag tror inte det kan vara gagneligt, att sådana uttryck fällas i denna kammare, allra minst med hänsyn till de svåra strider, som vi nu stå inför på arbetsområdet.

Efter att ha uttalat denna protest vill jag erinra herr Norman om, att den lag, som han här kritiserar och vilken han säger medför sådana verkningar, att vi icke vid vissa tillfällen, exempelvis vid ett långt plenum som detta, ha möjlighet att ordna med kökspersonalen här nere, innehåller sådana bestämmelser, att det säkerligen är möjligt att göra en sådan tolkning av densamma, att dessa svårigheter gå att överkomma.

Herr vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Nyländer: Herr vice talman! Vi ha i dag på förmiddagen hört herr Vennerström i sitt anförande liksom sedermera även herr Engberg då han här hade ordet komma in på rent ekonomiska frågor. Vill man nu betrakta dessa herrars resonemang från nationalekonomisk synpunkt och med det nuvarande faktiska ekonomiska läget såsom utgångspunkt, då tror jag för min del, att man får djupt beklaga oss i avseende på vår ekonomiska framtid och även våra arbetare, som herr Vennerström så varmt talade för, där-est verkligen, mot förmodan, herrar Vennerströms och Engbergs ekonomiska uppfattning i allmänhet skulle delas av Sveriges folk.

För att börja med herr Vennerström, gick hans anförande bl. a. ut på, att näringsidkarnas målsmän här i vårt land under nu fallande konjunkturer och nu rådande lågkonjunkturer skulle vilja vältra bördan över på deras axlar, — som herr Vennerströms ord föllo, — vilka minst kunna bära dessa bördor, och detta trots att, som också herr Vennerström sade, industrien, handeln och näringarna i övrigt under de senaste åren vräkt guld i sina kassaskåp. Jag vill i den punkten till herr Vennerström rikta den frågan: Känner verkligen herr Vennerström sitt ansvar såsom riksdagsman och såsom folkledare, när han kommer med sådana påståenden? Är det inte ansvarslost talat att under tider som dessa invagga stora

delar av vårt folk i en sådan uppfattning? Ty vart har nu till att börja med detta guld, som herr Vennerström kallar det, till största delen tagit vägen? Jo, till en början till skatter, vilka även enligt vår nuvarande finansministers utsägo nått till bristningsgränsen av näringslivets förmåga att bära desamma. Vidare har det gått till förbättrande och utvidgande av gamla företag liksom till konsolidering av sådana eller till nyanläggningar, allt detta i avsikt att även till arbetarnas fromma göra oss här i Sverige mera konkurrensdugliga under hårdare tider. De hårda påfrestningar från olika håll, som allt mer kommit vårt näringsliv till del, hava emellertid medfört att man där trots bästa vilja på många håll icke kunnat fullfölja — det kanske låter litet hårt i herrar Vennerströms och likatänkandes öron — den kapitalbildning, som för varje sunt företag dock är nödvändig för att man skall stå rustad, ordentligt rustad, när sämre och svårare tider stunda, sådana som nu äro inne.

Man vet ju i alla fall — ingen av herrarna kan bestrida det, — att man i åtskilliga företag måst tillgripa så extraordinära åtgärder som exempelvis företagande av nyemissioner för skattebetaling.

Samtidigt med att dessa bördor lägga hinder i vägen, finnes det, för att nu tala om vår utrikeshandel och export en annan sak, som för övrigt våra arbetarerepresentanter helt och hållet bortsett ifrån. Valutaförhållandena äro nämligen nu i många länder sådana, att de omöjliggöra eller i ytterlig grad försvåra vår utförsel som sålunda hotar att avstanna. Vad innebär detta? Ja, ingen torde väl kunna förneka, att detta i många fall innebär fara för en synnerligen svår arbetslöshet.

Hur vill då herr Vennerström, att man under sådana förhållanden skall inom näringslivet kunna påtaga sig ytterligare bördor, sådana som man talat om? Nej, i verkligheten är nog redan på många områden vår konkurrenskraft gentemot utlandet så försvagad, att vi måste i stället för att pålägga oss nya bördor söka varje lättnad, som kan finnas för vårt näringsliv, på det att detta må kunna klara sig ur den nuvarande, även av statsverkspropositionen såsom bekymmersam betecknade situationen.

Det är under sådana omständigheter enligt min uppfattning ansvarslöst att driva en dylik agitation, — och detta icke bara här utan även på vissa andra håll, — en agitation, siktande på nya krav från arbetarnas sida utan att någon som helst hänsyn tages till det verkliga såväl nationella som internationella ekonomiska läget. Herr Vennerströms och meningsfränders strävan borde istället enligt min åsikt gå ut på att för arbetarna påvisa just dessa faktiska ekonomiska förhållanden, påvisa den svåra ekonomiska situation, som just nu föreligger. Därigenom gjorde han förvisso både dessa sina meningsfränder och hela vårt land en större tjänst än han nu gör. Detta gäller icke blott i fråga om upplysning åt arbetarna; detta gäller även intresset för alla andra små i samhället, som herr Vennerström så varmt talar för och för vilka förvisso våra känslor äro lika varma som dem han hyser. Jag avser härmed våra

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
«Forts.»

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

tjänstemän och våra annars ekonomiskt mindre starkt ställda personer i hela vårt svenska land. Han glömmer nämligen, liksom man i allmänhet gör i detta sammanhang, att ju hårdare krav som framställas från arbetarnas och åtskilliga andras sida under denna svåra situation, desto hårdare — detta blir följderna — klämmas ånyo prisskruven till.

Herr Vennerström nämnde såsom ett medel till upphjälpande av situationen, att vi skulle försöka återknyta handelsförbindelserna med Ryssland. I egenskap av representant för vår handel, industri och sjöfart, vill jag då här begagna tillfället att påpeka det för initierade allbekanta faktum, att dessa näringars målsmän i det längsta strävat att med Ryssland upprätthålla vänskapliga kommersiella förbindelser. Men hur gick det till slut? När man skickade ut varor till Ryssland och när man exempelvis i Petrograd hade varor utplagda, blevo dessa utan någon som helst ersättning helt enkelt tagna av myndigheterna därute. Den ena myndigheten avsåg sig ansvaret för vad den andra gjorde, våra representanter utsattes för alla slags trakasserier, och de kompensationsvaror, som ställdes i utsikt, erhöles aldrig. Följden blev sålunda, att det var omöjligt att göra affärer med Ryssland och till förlusten av några tiotal miljoner för svenskt ekonomiskt liv, vilket allt ledde därtill, att t. o. m. herr Vennerströms egna kamrater, som voro så intresserade av affärerna på detta land, gävo tapp.

Utän att anföra någon som helst kritik mot vår arbetarstäm i gemen, som i de flesta fall, om den verkligen finge vara i fred, skulle se på situationen, den nuvarande svåra situationen, mera praktiskt, kallt och erfaret än exempelvis herr Vennerström själv, vill jag göra en annan invändning mot hans resonemang, nämligen på den punkt där han sade, att de svenska näringsidkarna hade glömt hurusom — jag tror orden föllo så — Sveriges arbetare under svält och möda under krisåren hållit industrien i gång. Ja, låt oss tänka på denna sak. Har herr Vennerström och likatänkande talat till arbetarna just på den punkten? Har han icke då, åtminstone på många håll, fått det svar, att det varit tack vare industriidkarna, som med stor uppoffring och stora svårigheter hållit sina företag i gång, som arbetslöshet kunnat undvikas? Det är i de lager av industrivaror, som tillkommit och tillverkats under sådana förhållanden som en stor del av det kapital nu ligger bundet, vilket herr Vennerström tror finnes i kassaskåpet. Jag tror icke att herr Vennerström kan förneka, att så varit fallet på en massa områden; jag behöver endast peka på betydande delar av vår mekaniska industri.

Vid sidan av sina rent politiska och ekonomiska betraktelser gav herr Vennerström även en spark åt vår barmhärtighetsverksamhet gentemot utlandet och frågade: Varför hjälpa vi inte lika mycket Ryssland, som exempelvis Österrike? Ja, hur är det med den saken, herr Vennerström och likatänkande? Är det inte ni, som i edra organ påstått, att förhållandena i Sovjetryssland äro mycket lyckliga? Detta har jag många gånger sett understrykas i långa artiklar, exempelvis i Folkets Dagblad Politiken. Jag tror annars för min del,

att detta icke är rätt. Enligt i kväll ingångna telegram, som jag misstänker komma att glädja även herr Vennerström, tycks läget i det mer och mer borgerliga Sovjetryssland vara sådant, att även ententemakterna, såvitt telegrammen äro riktiga, kunnat ge sig in på vissa förberedande handelsutbyten för att hjälpa ryska folket. Vi hörde märkvärdigt nog icke något i detta avseende från hans excellens herr statsministerns sida i dag, men som telegrammen komma genom Reuter både från London och Paris, kan det väl knappast antagas annat än att någon sanning måste ligga bakom dem.

Vad är då orsaken till detta? Jo, enligt min uppfattning och att döma av de upplysningar jag fått ifrån Ryssland är orsaken, att den s. k. sociala revolutionen så småningom gjort bankrutt. Resultatet är visserligen, att den s. k. borgarklassen är utrotad i Ryssland men man har tvungits att beträffande samhällsorganisationen återgå till de gamla formerna. Resultatet har sålunda blivit att i dessa former och i dessa organisationer sitta nya människor, men med ungefär samma uppgift som en gång varit den tidigare existerande borgarklassens.

Herr Vennerström vände sig vidare mot herr Lindman. Jag har egentligen ingen anledning att ingå härpå, men jag har i alla fall antecknat vad han därvidlag yttrade som ett bevis på ovederhäftigheten i hans anföranden. Han nämnde att herr Lindman i sitt tal i Borås liksom i dag framhållit nödvändigheten av arbete och sparsamhet. Ja, sade herr Vennerström — om jag inte minns fel — »det är lätt för er att framhålla konsten att spara, ni som har pengar» — jag finner det inom parentes sagt, för min del onödigt och malplacerat att draga fram sådant i vår riksdagsdebatt — ni, som har de och de inkomsterna, ni kan tala om sparsamhet». Emot detta vill jag anförä att det i Folkets Dagblad Politiken liksom förut i Socialdemokraten skrives om hur det sparats bland arbetare och mindre arbetstagare: bl. a. har framförts statistiken över de starkt ökade insättningarna i landets sparbanker, som ett klart bevis för just småfolkets besparingar.

Jag vet icke, om det var herr Engberg eller herr Vennerström, som framhöll denna sak, jag gör mig i denna punkt kanske skyldig till ett misstag, men då de anförde liknande synpunkter, fastän de tillhöra två s. k. skilda partier, anser jag dem på denna punkt ha en och samma åskådning.

Detta i korthet vad jag ville säga mot herr Vennerströms anförande i dag. Jag beklagar, att som jag ser herr Vennerström infinier sig först nu, men jag är övertygad, att han får ett svar ändå.

Så ha vi herr Engberg, som också tyckes vara frånvarande. Han har i dag givit sig in på nationalekonomiska och andra stora ekonomiska frågor och som alltid visar han sig ha läst många böcker. Jag måste dock säga, att han är en mycket dålig bokförare. Vad han i dag yttrade vis å vis bankernas balanskonton är redan bemött av herr Lithander, varför jag icke har någon anledning att ytterligare ingå på herr Engbergs märkvärdiga bokföringsuppfattning. Det skulle vara synnerligen frestande i alla händelser att punkt för punkt

*Vid remiss an
slutsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

skärskåda herr Engbergs anförande, men tiden är så långt framskriden, att jag inskränker mig till att i största korthet beröra ett par av de av herr Engberg anförda synpunkterna.

Gentemot hans kritik av konsolideringen, utvidgningen och förstärkningen av våra industriella och finansiella företag vill jag påpeka, att detta icke alls är någon företeelse, typisk för vårt land utan en fullkomligt internationell företeelse, som tar sig uttryck i alla länder. Även i ett sådant demokratiskt land som Amerika har man kommit därhän att i en sådan lagstiftning, som herr Engberg synbarligen vill ernå, man nu funnit sig nödsakad att göra undantag. Efter den s. k. Shermanlagen, som just inskrider mot trustar och karteller, har man nämligen nu inför situationens krav måst bilda en särskild lag i syfte att stärka sammanslutningar och i syfte att stärka exporten, den s. k. Webblagen. Herr Engberg tyckes vilja föra en särskild nationalekonomisk politik, alldeles avvikande från andra länders. Men jag tror verkligen, att de stora amerikanska och även övriga finansmän i den punkten ha mycket större erfarenhet än herr Engberg, även om han läser alla möjliga böcker. I och med denna utveckling, som herr Engberg så skarpt fruktar, påstår han, att det enskilda initiativet försvinner, men jag vågar mot detta påstå, att även om en sådan av förhållandena i utlandet förestavad förstärkning av vårt ekonomiska liv mer och mer utvecklar sig, så försvinner icke alls därmed det enskilda initiativet eller den enskilda företagsamheten utan tvärtom, men den övergår i andra former. Dessa former äro dock, herr Engberg, långt fjärran från det, som herr Engberg strävar efter, nämligen statstvänet.

I sitt anförande i dag fordrade herr Engberg vidare tullsystemets avskrivande och införandet av ett system, som jag antar skall heta det Engbergska systemet och som enligt hans anförande tedde sig i några underliga svävande former, vars konturer jag för min del icke kunde fatta. Men vad säga arbetarna, som herr Engberg representerar, om detta? När redan nu industrien genom valutaförhållandena och andra omständigheter knappast kan hållas i gång under en sådan situation, då vill herr Engberg till och med taga bort det svaga skydd, som ligger i våra tullar. Jag undrar, vad våra industriarbetare säga om detta? Herr Engberg har väl, antar jag, någontunda tänkt sig in i situationen, men borde väl då taga någon hänsyn till förhållandena i utlandet, ty Sverige är dock icke ett isolerat land, utan en del av världen, och ser man på vad som försiggår där ute, så finner man, att tullarna på en del håll i stället för att sänkas komma att höjas. Jag skall taga ett enda exempel, nämligen Frankrike, där man gått just i denna riktning, och frågan är, om man icke i Amerika, därest det blir en republikansk regering, skall trots det ogynnsamma förhållandet mellan amerikansk och europeisk valuta ändock söka få högre tullar än de nuvarande, vilka i och för sig själva äro nog så kraftiga.

Herr Engberg gick således enligt min uppfattning precis nationalekonomiskt sett stick i stäv mot vad man gör i utlandet. Som svensk vill jag nu icke endast taga utlandet som exempel, ty vi skola

tänka och handla för oss själva, men när vi här röra oss med internationella förhållanden, där det ena landets hänsyn till det andra är en absolut nödvändighet, då är man inne på ouräden, där man icke kan tala om Sverige som en isolerad stat. Herr Engberg sade, att historien rullat så fort dessa år. Ja, det veta vi nog alla, att den rullat fort, så ofantligt fort till och med, att åtminstone jag för min del icke hunnit med. Men även om man ej får säga, att historien ibland rullat bakåt, så har den, herr Engberg, stundom visat, att när representanter såsom herr Engberg uppträtt efter krigstider och under svåra sociala perioder som den, vi nu leva i, och lovat runt men kanske sedermera hållit tunt, det då småningom inträtt något, som heter reaktion. Det är alltså icke så säkert, att det socialistiska samhället, som herr Engberg i dag i något vaga former skisserat, är så nära, som herr Engberg tror. Jag för min del tror och hoppas, att det aldrig skall komma.

Mot herr Lindmans påpekande av nödvändigheten av sparsamhet och produktion invände herr Engberg från rent ekonomisk synpunkt, att han icke kunde förstå annat, än att inskränkning och sparsamhet måste leda till minskad produktion. Men det säger sig självt, att vad herr Lindman och hans meningsfränder åsyftat, naturligtvis är en ökad sparsamhet i allt vad som rör lyxvaror och sådana varor som ej äro absolut nödvändiga, och i fråga om den s. k. lyxen och nöjeslivet är minsann intet parti och ingen klass frånvarande. Herr Carlström nämnde visserligen, att högerpartiet och dess medlemmar skulle lära sig sparsamhet och det är nog riktigt, men jag tror, att det är en lärdom, som jag tänker vi böra skaffa oss allesammans oavsett parti.

Jag tror, att det skulle taga för lång tid att skärskåda alla de rovor herr Engberg satte på den nationalekonomiska glanskisen, där han icke tycktes vara så säker som vanligt. Jag tillåter mig dock hysa den förhoppningen, att hans klara stridssignal mot den privata äganderätten måtte ljuda över allt Sveriges land, klagörande vad han och hans meningsfränder bära i skölden, och jag tror icke heller, att detta torde glömmas av det liberala partiets ledamöter.

Och så ett ord till sist. När herr Engberg dundrar mot privatkapitalismen, så förefaller det, som om han icke såge skogen för bara träd, ty är denna icke mycket omtalade socialism, när det kommer till praktiken — herr Engberg talade i teorien — lika privatkapitalistisk som den borgerliga samhällsordningen? Jag kan för min del icke se någon skillnad.

Sedan herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, anförde:

Herr Lübeck: Herr talman, mina herrar! Det är en egenomlig slump, som gör, att Stockholmsbanken på nattkröken tycks ha en del otalt med herrar Engberg och Vennerström, och med tanke på deras anföranden kanske kammaren också finner det förklarligt, om kammaren nämligen vill se saken någorlunda med våra ögon.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Jag är också synnerligen intresserad av att syna en del detaljer i herr Engbergs i dag som jag tror för första gången i detalj avslöjade soicalekonomiska program och då särskilt den del, där han utvecklat sina synpunkter på vår bankpolitik, vilka jag tror komma att erbjuda stort intresse vid ett närmare studium efteråt. Jag skall emellertid i anledning av den sena timmen avstå från att gå närmare i detalj och endast beröra några punkter.

Det föreföll, som om herr Engberg ville urgera den uppfattningen, att våra banker — han återopade särskilt en stor bank, vars direktiön jag har den äran och det nöjet att tillhöra — skulle genom att utlåna pengar till industrien göra sig till denna industris herrar och gällde detta då närmast den antydda banken jämte några andra banker. Man fick verkligen av herr Engbergs uttalanden den uppfattningen, att den omständigheten att en bank utlämnar lån mot säkerhet skulle innebära, att dessa säkerheter bleve bankens egendom och banken sålunda direkt ägare till de industriella företag, åt vilka den lånat pengar. Det skall verkligen bli mycket roligt att få se, hur detta uttalande format sig i protokollet.

Nu är det möjligt, att herr Engberg tänkt sig utvecklingen litet längre framskriden, än vad hans ord angävo. Det är möjligt, att han tänkte sig, att det socialistiska samhälle, som han vill se, redan vore genomfört och att hans ord formade sig därefter. På mig och många andra har hans anförande emellertid gjort det intrycket att han velat slå sig till näringslivets riddare mot ett överhandtagande bankinflytande i landet. och ur den synpunkten tror jag herr Engbergs fortsatta utläggningar tedde sig litet skumraskiga för envar, vilket parti man än må tillhöra. Det var särskilt med hänsyn till den omständigheten, att, som herr Engberg räknade ut, sju storbanker eller storfinansärer, behärskade vårt näringsliv, som han här uttalade sina farhågor. Han glömde emellertid bort, att vi ha en statsbank och en banklagstiftning samt en finansminister, som såvitt vi sett under kristiden haft ganska stort inflytande på hithörande frågor.

Herr Engberg bortsåg helt och hållet från att vårt näringsliv vuxit så, att det kräver banker, som kunna tillgodose dess ekonomiska intressen i konkurrensen. Han bortser naturligtvis också från att vi med nuvarande penningvärde böra mäta det kapital, som bankerna måste kunna ställa till förfogande, med andra mått, än man räknade med för några år sedan. Kärnpunkten i hans kritik mot våra banker — jag vill säga, att jag icke tager i försvar alla detaljer i landets bankpolitik; där såväl som inom näringslivet, partilivet och statslivet förekomma givetvis missbruk och misstag — kärnpunkten i hans bankpolitiska betraktelser tycktes vara, att våra banker icke ha intresse för annat, än vad som tillgodoser deras egen profit, men icke något intresse av att taga hänsyn till, att vi få ett näringsliv som motsvarar vad konsumtionen verkligen kräver. Jag vill där- om endast säga att jag tror, att våra banker icke voro inriktade framförallt på att se till, att de stödja ett sådant näringsliv, som landet verkligen behöver, så skulle dessa banker snart komma till korta och

inse att deras politik icke lönade sig därför att deras i företagen insatta medel skulle gå förlorade. All stödjande verksamhet från bankernas sida gent emot näringslivet torde väl främst och i deras eget intresse böra gå ut ifrån att man stödjer ett näringsliv, som har sin grund i landets verkliga behov. Allt annat måste vara konstlat och kan i längden stå sig. Det tror jag, att herr Engberg måste inse, att även en bankdirektör begriper.

Om det nu var hans avsikt eller icke att föra näringslivets talan mot bankpolitiken, så tror jag dock, att han gjorde klokast i att först rådgöra med näringslivets egna män. Han kan söka deras representanter var han vill och fråga dem vad de föredraga antingen vårt nuvarande banksystem eller det system, herr Engberg förordat, alltså alla enskilda banker slopade och ersatta med en statens bank. Jag tror, att hans system för näringslivets representanter skall te sig i något annan dager än han själv trodde.

Det har på sis'a tiden glädjande nog i den press, som herr Engberg bland andra leder, talats om nödvändigheten av ekonomisk upplysning särskilt bland de arbetande klasserna för att de må kunna bättre svara mot de förpliktelser, som följa med den allmänna rösträttens utvidgning. Det finnes ett engelskt ordspråk, som säger att »charity begins at home», och jag tror att när det gäller ekonomisk upplysning hos arbetareklassen, skulle också herr Engberg ha nytta av att ställa sig denna gamla sanning till efterrättelse, åtminstone för såvitt han tänker sig att under sin fortsatta levnad få göra någon insats i den ekonomiska politiken.

Jag hade, herr talman, tänkt mig att här i afton få gå in något närmare på en del frågor, som icke angå det politiska kabblet utan mera röra positiva, produktiva uppgifter för framtiden, särskilt en del trafikfrågor, som jag anser för närvarande tilldraga sig ett alldeles särskilt intresse. Men den framskridna tiden gör givetvis, att det icke kan komma i fråga, att nu närmare gå in på den saken. Jag skall därför endast nämna, att jag hade tänkt söka närmare utveckla nödvändigheten av att vi här i landet bedriva en mera planmässig sjöfartspolitik, än som kommit till uttryck genom de spridda utredningar av olika slag, som gjorts under de senare åren. Vi ha utrett nödvändigheten av att få bättre sjöfartsförbindelser, genom ångfärjor eller på annat sätt, med Ryssland, och bakom detta har också legat en tanke på att Sverige skulle bli ett genomfartsland från England mot det stora Ryssland. Sedermera ha vi haft en utredning, som gått ut på åstadkommande av ångfärjeförbindelse med Enøland, och bakom denna utredning har legat samma tanke: att vi skulle få en stor transitotrafik på Ryssland. Jag tror, det varit mycket lyckligt, om dessa båda utredningar skett mera i ett sammanhang och om man sökt göra klart för sig, om Sverige överhuvud taget har så stora förutsättningar för att bli ett transitoland mellan västern och östern i den mening, som så att säga svävat över de båda skilda utredningarna. Hade man sett problemet litet närmare an ur rent

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Porta.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

geografiska, trafiktekniska och trafikpolitiska synpunkter, hade man kanske kommit till något andra resultat i dessa frågor, än man nu gjort. Särskilt om man ser bort från de tillfälliga förhållanden, som nu råda, hade man kanske mera uppmärksammat att den snabbaste järnvägsförbindelsen från England till Ryssland icke går över Sverige, att den bästa förbindelsen för massgodstrafiken, som ju alltid måste räkna med billiga frakter, knappast heller kan tänkas vunnit med tillhjälp av ångfärja, som skulle taga godset på vagnar till Sverige och vidare till Finland och Ryssland. Jag tror, att hela problemet legat i en annan belysning och att vi tidigare, än som nu kanske kommer att ske, kunnat inrätta vårt handlande därefter.

Jag skulle också velat beröra en del andra trafikfrågor av samma art som denna, och således berörande vår närtrafik, där det ju är ytterst angeläget att skapa snabba förbindelser. Sådana förbindelser borde det nu ligga oss mycket nära om hjärtat att i tid förbereda, bland annat den förbindelse, vi givetvis måste upprätta med Danzig, för att komma i god kontakt med det stora upplandet där bakom. Även tänker jag på ett företag, som i viss mån betraktats såsom en konkurrent till vår egen Sassnitzlinje; den linje nämligen, som danskarna tänkt upprätta över Femern, och som jag icke tror, vi ha anledning se endast ur konkurrensynpunkt. Sverige har intresse av att komma i snabb förbindelse med sina grannar åt olika håll, och därvid är det alltför kortsynt att se med oblida ögon på en sådan linje, därför att den möjligen för dagen kan betraktas som konkurrent till en linje, på vilken vi nedlagt stora kostnader och som för oss blivit en hjärtesak att omhulda.

Jag skulle även velat uppehålla mig vid nödvändigheten av att Sverige ser upp med sin östersjöpolitik ur trafiksynpunkt. Västmakterna, England, Amerika och en makt, som kan sägas höra till samma kategori, därför att sjötrafiken därifrån kommer västerifrån, nämligen Japan, dessa makter ha redan visat tydliga tecken till att de ha sin ögon mycket skarpt fästa på Östersjön av den naturliga anledningen, att Östersjön är ett innanhav, med vilket stora trafikpolitiska värden i framtiden komma att sammanhänga. Den är slutpunkten för västerns sjötrafik till östern, den är ett innanhav, bakom vilket bo omkring 150 miljoner människor, och vid detta hav har Sverige en mycket lång kuststräcka. Det har i flera artiklar av framsynta trafiktekniker påvisats nödvändigheten av att Sverige i tid uppmärksammar sin östersjötrafik, och vad vi med hänsyn till det redan kraftigt framträdande intresset för att upparbeta en direkt transocean sjöfart på Östersjön ha att iakttaga, för att icke komma i onödigt beroende av hamnar, som ligga på andra sidan om detta hav. Det är mig bekant, att denna fråga underställts regeringens prövning, och jag vill uttala den varma förhoppningen, att regeringen kommer att ägna den tillbörlig uppmärksamhet.

På tal om sjöfarten skall jag slutligen endast i största kort-
het beröra ett annat ämne, som i många år legat mig om hjärtat,
men för vilket jag med beklagande sett, att regeringen ännu icke
funnit någon plats i statsverkspropositionen, nämligen den havs-
isbrytare för Norrland, vilken länge varit på tal och om vilken
statsutskottet förra året uttalade, att utskottet ansåge den höra
till de anslagskrav, som icke längre än nödvändigt borde upp-
skjutas. Utskottet uttalade en förvissning om, att regeringen skulle
låta sig angeläget vara, att så snart som möjligt förelägga riks-
dagen denna fråga ytterligare utredd i några detaljer. Det talades så-
lunda om att regeringen kanske borde undersöka närmare, vilken
direkt medverkan, som kunde påräknas från Norrland genom di-
rekta bidrag från hamnarna o. d. Jag har mig icke bekant, men
skulle vilja uttala ett litet tvivelsmål, huruvida regeringen ställt
sig denna förvissning till efterrättelse. Jag vet, att frågan varit
ute på remisser, men att just de punkter blivit avhandlade, som
statsutskottet ansåg särskilt angeläget att få utredda, innan saken
åter lades fram för riksdagen, det skulle jag knappast tro. Det
borde emellertid mycket väl ha hunnits med under den tid, som
gått, och det är därför med beklagande jag ser, att frågan icke
med ett ord omnämnes i statsverkspropositionen.

En annan trafikfråga skall jag med ett par ord beröra. Den
gäller lantrafiken, nämligen frågan om regelbundna automobil-
router på landet. Regeringen har i detta fall, glädjande nog, i
dagarna upptagit ett framställt förslag att verkställa närmare ut-
redning om vilka maskinella trafikordningar man lämpligen bor-
de använda på de norrländska vägarna, detta med hänsyn till an-
gelägenheten av att på avlägsna platser få goda förbindelser utan
att behöva förstärka vägarna och därmed bli tvungen att på dem
nedlägga kostnader, som skulle visa sig oöverkomliga. Jag tror,
det skulle vara lämpligt att se denna fråga litet vidare. Det finnes
i vårt land en massa platser, som praktiskt taget kunna sägas
ligga ungefär lika till i detta avseende, som de norrländska orterna.
Avstånden äro kanske icke så stora, men behovet av bättre för-
bindelser är lika stort ändå. Det finnes orter, där man icke inom
överskådlig framtid kan tänka på att få järnvägsförbindelser till
stånd, men där genom automobilväsendets utveckling möjlighet
numera erbjudes att få router till stånd, som skulle för lång tid
täcka deras trafikbehov. Frågan kommer under riksdagens pröv-
ning, och jag tror, det skulle vara mycket lämpligt, om man kunde
finna någon form för att i detta fall hjälpa många bygder som
därmed för lång tid framåt skulle få sitt trafikbehov på ett mycket
gott sätt tillgodosett.

Till slut, herr talman, ber jag att få säga ett par ord också
till herr Vennerström. Herr Vennerström angav i några korta
satser, vad han för sin del tänkt sig såsom kärnpunkterna i den
ekonomiska demokrati, som vi på sista tiden fått höra så ofantligt
mycket talas om, utan att man fått något vidare fast grepp på

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

vad som egentligen förstås med denna. Det skulle vara mycket frestande att gå in litet närmare på det ämnet, men jag skall här blott hålla mig till de tre punkter, som herr Vennerström särskilt pekade på. Herr Vennerström säger bland annat, att det skulle innebära, att hjärnans och handens arbetare båda skulle komma till sin rätt, vidare att arbetets frukter skulle komma att tillfalla dem som arbeta, och den tredje satsen var, att naturtillgångarna i landet måste komma under samhällets äganderätt eller kontroll »till gagn för samhället självt», som orden föllo sig. Om detta skulle jag nu i korthet vilja säga, att de två första satserna tror jag vi alla i denna kammare äro ense om. Jag bekänner mig alltså i detta fall också till den rena, vänstersocialistiska läran. Jag önskar ingenting annat än att hjärnans och handens arbetare skola komma till sin rätt, och att frukterna av arbetet skola tillfalla dem, som arbeta. Men jag måste göra det mycket bestämda förbehållet, att man icke skall komma till sin rätt, utan att ikläda sig motsvarande ansvar, och icke göra det på grund av någon stort massverkan utan att besitta de kunskaper, som måste ligga bakom, för att man skall kunna fylla den plats man intager. Detta är, som jag förut berört, en synpunkt, som icke minst arbetarepressen på sista tiden behjärtat, och jag tror, att herr Vennerström skulle ha nytta av att resonera litet med sin partikamrat, herr Fabian Månsson, om dessa frågor, ty herr Fabian Månsson hör ju, som bekant, till dem, som just gjort till en uppgift att försöka sprida ekonomisk upplysning bland dem, som nu på sista åren blivt satta att i växande grad taga på sitt ansvar en hel del nya frågor, bl. a. ekonomiska, och han har också insett, att kunskaperna här ännu icke kunna motsvara uppgifterna.

När herr Vennerström sedan säger, att naturtillgångarna måste komma samhället självt tillgodo, så äro vi ense om den saken också. Det är bara i fråga om medlen hur detta skall ske, som vi icke kunna vara ense, för närvarande åtminstone, med den uppfattning, som herr Vennerström ännu har. Jag skulle vilja i det fallet fråga i samma anda som herr statsministern gjorde en gång under dagens debatt: vore det inte lämpligt att försöka komma ifrån de allmänna fraserna och försöka komma fram med ett program hur detta verkligen skulle i praktiken ske och framför allt, komma fram till ett svar på i vilka avseenden missbruk ha blivit uppenbarade i fråga om utnyttjandet hitintills av våra naturtillgångar till gagn för samhället självt. Det skulle vara roligt att höra detta utvecklat — fastän jag inte kan begära, att herr Vennerström skall göra det i kväll — hur t. ex. skogspolitiken, för att inte tala om jordpolitiken, men skogspolitiken och malmpolitiken skulle ha skötts för att vid världskrigets utbrott hava varit bättre lagd tillrätta ur hans synpunkt och vad sålunda i det fallet brustit i den föregående tidens politik. Ty annars är ju ingenting försuttet för herr Vennerström för framtiden, han har ingen anledning då att slå sig för bröstet och klaga, därför att

någonting är förspillt. Särskilt i fråga om en sak, som ligger mig mycket varmt om hjärtat, nämligen vattenkraftspolitiken — vad har herr Vennerström där att klaga över det som gjorts under det förflutna. Skulle inte kanske vi på högerkanten ha litet större skäl att ställa till vissa vänsterpolitiker den frågan, om vi inte i närvarande stund skulle ha suttit bättre till, därest vänsterpolitikerna — och alldeles särskilt skulle jag därvidlag vilja adressera mig till en på statsrådsbanken närvarande ledamot — hade sett den frågan på litet annat sätt under de tio år, som föregingo världskrigets utbrott. Alla äro vi nu ense om hur angeläget det skulle vara, att vi i denna stund hade våra vattenfall bättre, exempelvis i dubbelt så stor omfattning utnyttjade, som för närvarande är fallet. Vad detta skulle betytt i vår för närvarande särskilt för industrien så ytterst svävande bränslepolitik, behöver icke framhållas. Nu är det som det är, och om vi, såsom jag hoppas, fortfarande få leva i det s. k. kapitalistsamhälle, som herr Vennerström så hjärtligt avskyr, så ha vi nu lyckligtvis medel i vår hand att fortsättningsvis i gott samarbete med staten utnyttja landets naturtillgångar även på detta område på bästa möjliga sätt. Men det sker dock nu under de besvärande förhållandena, att varje hästkraft, som vi nu under nödtvång utnyttja, kostar tre gånger så mycket som den skulle gjort om vi fått utnyttja den under den tioårsperiod, som föregick världskriget.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Herr Lindman: Herr talman! Jag skall först be att få yttra några ord om den utrikespolitiska fråga, om jag så får säga, som varit före i dagens debatt. Jag fäste mig vid det yttrande av herr Engberg, där han ordagrant uttalade den satsen, att den gamla neutralitetspolitikens tid är förbi. Ja, det är just det, som gör det så betänkligt för mig, när man talar om folkens förbund, ty jag finner att genom ingående i detta skulle vi uppgiva den neutralitetspolitik, som Sverige hittills alltid fört och att Sverige därigenom på sätt och vis även skulle uppgiva sin självständighet. Jag anför endast detta.

Jag skulle så ha velat övergå till att, även jag, tala något om det spörsmål, som uppkastades av herr Engberg, då han ville försöka skapa fram bevis för, hur oduglig den nuvarande samhällsordningen är och att den inte duger till någonting, och den utveckling av denna sak, som han gjorde. Men, herr talman, jag skall inte ingå på det. Det har ju redan nyss de båda föregående talarna gjort. Jag har endast velat framkasta den stilla förmodan, om inte möjligen herr Engberg tagit det han anförde från någon socialdemokratisk bank- eller bankirverksamhet. Och jag skulle vilja tillägga, att det skulle vara synnerligen tacknämligt, om herr Engberg ville låta detta anförande stå så vitt möjligt oförändrat i protokollet, på det att man må verkligen kunna få fram en bild av, hur herr Engberg resonerar i dessa frågor. Den, som tänkt något närmare på detta, måste tycka, att det är ett utormordentligt underligt sätt att

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

resonera. Som sagt, det går ju inte an att nu upptaga det till en lång och vidlyftig debatt i kammaren så här sent på natten, men det kan ju bli tillfälle, om man får läsa det fullständigt, att någon gång återkomma. På mig gjorde det, herr talman, det intrycket, att allt tal, som förts på sista tiden om behovet av ekonomisk upplysning är utomordentligt påkallat.

Vidare skulle jag vilja säga, att då hans excellens statsministern i sitt anförande på förmiddagen talade om den utredning, som här från flera håll varit påyrkad beträffande kommissionernas verksamhet och av mig särskilt omtalades ifråga om ett speciellt företag, det s. k. aktiebolaget svensk import, och då han förklarade, att den utredningen är överlämnad i de allra pålitligaste händer, så vill jag naturligtvis inte på minsta sätt bestrida, att det är lämnat i fullkomligt pålitliga händer, och det gäller både den man, som fått i uppdrag att göra utredningen, och den kommission, till vilken regeringen uppdragit att låta verkställa den. Men jag har fäst mig vid det principiellt fullkomligt oriktiga i att överlämna utredningen av en sådan sak till en kommission, som ju själv är, om jag så får säga, förman för den livsmedelsstyrelse, som är implicerad i frågan. Beträffande undersökningen konstaterar jag endast den synnerligen olika uppfattning, som är rådande mellan hans excellens statsministern och herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet beträffande densamma och skall för övrigt inte något vidare ingå på de s. k. kaffeaffärerna, om vilka herr justitieministern talade så mycket.

Herr statsministern säger, att man skall lämna ur räkningen alla fraser om arbete och sparsamhet och, jag tror, hederlighet och ett uttryck till, därför att det äro vi fullkomligt överens om. Nå, gott och väl, då skulle vi efter hans excellens statsministerns mening aldrig tala om detta vidare. För min del är jag av en fullständigt motsatt uppfattning. Jag tror, att det skulle vara synnerligen olyckligt, om man inte från ansvarigt håll, från regeringens håll, från ledande håll talar om detta, ty det är verkligen saker, som man i dessa dagar behöver tala om. Om man inte talar därom, så kan det mycket väl hända, att det finns ofantligt många människor, som anse, att detta är sådana saker som man, för att tala med hans excellens statsministern, inte behöver tala om, och därför försumma att tänka på det viktiga, som ligger däruti.

Vidare kom hans excellens statsministern in på frågan om att ur kassafonden taga medel för 1921 års statsreglering och tillbakavisade såsom ett hugskott, att man skulle reservera något av detta för att täcka kristidskommissionernas förluster. Hans excellens statsministern förklarade, att man vet inte hur stora dessa förluster bli, ja, han trodde t. o. m. att vissa kommissioner skulle kunna lämna överskott. Men vad man naturligtvis vet är, att bränslekommissionen kommer att lämna ganska stor förlust. Ja, men, säger hans excellens, det få vi reda på, när den tiden kommer. Ja, när den tiden kommer, få vi reda på det, det är mycket riktigt. Men

vi veta ju redan nu, att det är en stor förlust. Och vad jag sagt i mitt anförande i förmiddags är detta: är det icke riktigt att avse den hopsamlade kapitaltillgång, som staten erhållit på grund av kristidens skatteinkomster till att täcka blivande förluster, uppkomna just på grund av samma kristid? Det är vad jag anført. Och jag undrar, om man vill beteckna även det som en fras, som står i själva statsverkspropositionen under rubriken om inkomsterna, att det är en riktig grundsats, att man skall täcka ett års utgifter med samma års inkomster, och följaktligen icke taga av kapitaltillgångarna. Enligt den satsen skulle man ju icke taga ur kassafonden. Beträffande bränslekommissionen skall jag, då hans excellens var nog vänlig påpeka, att den tillsatts av den regering jag tillhörde, endast säga, att det är mycket riktigt, att den tillsattes i slutet av den regering jag tillhörde *såsom utrikesminister* — eller kanske det var något tidigare, ja, den regeringen var inte så långvarig, så det måste alltid ha varit i slutet i alla fall. Nu vill jag säga att därmed skall väl inte ansvaret för hela utvecklingen följa mig i hela mitt liv, vilken regering som än sedan kommer att sitta. Nu har den nuvarande regeringen suttit i två och ett halvt år, och, så vitt jag kan förstå, har den alltid talat om hur utomordentligt väl den skött och behandlat allting, och följaktligen kunde den väl även ha något ansvar för kommissionen, om den begått något oriktigt. Jag vill säga, att jag aldrig tillhört dem, som klandrat åtgärden att söka skaffa ihop bränsle, i händelse stenkolsimporten skulle hejdas. Icke i något anförande av mig har dylikt klander förekommit. Att det blivit dyrbart, det må vara sant, och delvis har detta berott därpå, att man icke ville taga lagförslaget om den s. k. civila värnplikten. Men att nu hans excellens statsministern vill skylla detta på mig, det tycker jag ändå är litet hårt, när han nu själv regerat i snart två och ett halvt år.

På tal om den fråga, som jag framkastat om inskränkning av ämbetsverken och den stora fara, som ligger i att det får rulla ohejdat vidare med utvecklingen av ämbetsverk och ämbetsmän, så har jag naturligtvis därmed icke riktat någon direkt förebråelse mot regeringen, vilket ju också ligger däri, att jag anförde siffror beträffande perioden 1913—1918. Det var en allmän observation, som jag gjorde, och som jag tror att alla kunna göra och särskilt den regering, som skrivit den proposition, ur vilken jag tagit siffrorna. Men naturligtvis menar jag, att den regering som sitter har alldeles särskild anledning att se till om någonting kan göras för att hejda denna rullande lavin.

Sedan kom herr statsministern in på det jag sade om veteimporten och förklarade, att i det kontrakt, som är upprättat mellan staten och kvarntrusten är det föreskrivet, att kvarnarna skola tillhandahålla vete och rågmjöl av vissa olika sorter och att däråt är ingenting att göra, och till yttermera visso är detta bestyrkt med ett riksdagen själv varit med om att godkänna detta kontrakt som dock framlagts av regeringen. Ja, det är fullkomligt riktigt. Men det står

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

i samma kontrakt, att därest det uppkommer hinder för kvarnarna att kunna fullgöra bestämmelserna om de olika mjölkkvantiteterna på grund därav att de inte kunna importera, så äro de frikallade. Men i detta fall har ju regeringen själv genom sitt åtgörande underlättat denna import av vete nämligen genom träffandet av avtal med rederierna om import av 143,000 ton vete. Det är ju en regeringsåtgärd, och därmed har väl regeringen också övertagit ansvaret för att importen kommit till stånd. Men det finns i detta kontrakt även en annan bestämmelse. Jag kan inte ordalagen och kan därför inte citera den, men den innehåller i huvudsak, att om det uppkommer farhåga beträffande åtgången av den råg, som nu staten, respektive kvarnarna skola inköpa i Sverige på grund av bestämmelserna om inköp av 1919 års skörd till minimipriser, så skall fördelning ske, och därvid skall regeringen ha bestämmanderätt, hur det skall gå till. Jag skulle vilja fråga hans excellens statsministern: är det verkligen hans excellens statsministerns mening, att importen av vete skall få fortgå i vilken grad som helst. Naturligtvis kan det inte vara det. Och det är ju det jag riktat mig mot. Nu uppfattade jag herr statsministern så, att det ej är meningen att fortgå vidare på den vägen. Det gläder mig ofantligt, därför att det skulle vara nationalekonomiskt fullständigt oriktigt att företaga en stor import. Den kan för övrigt ej föranleda till något annat än att det sedermera måste bli export av råg, och det vore väl ej rätt.

Hans excellens herr statsministern frågade på tal om denna veteimport: Ha vi tagit in mera vete än vi brukat göra under normala förhållanden? — Så får man icke se saken. Man får icke gå efter hur man brukat importera förut, utan efter hur mycket vi behöva; hur stor är konsumtionen och hur mycket finnes det inom landet? Då vill jag säga, att konsumtionen var, som jag på förmiddagen anförde, i medeltal under tioårsperioden 1904—1914 400.000 ton. Men den hotar, om veteätandet i Sverige skall fortgå på samma sätt som under september och november nästlidna år, att stiga upp till 536.000 ton. Det kan väl icke vara någon mening i att man skall förfara på det sättet. Importen, som av regeringen är ordnad genom befraktningsavtal, uppgår till 143,000 ton, och vi hade ett ingående lager vid konsumtionsårets början av 92,000 ton. Det gör tillsammans 235.000 ton ungefär. Men hela importen 1913, d. v. s. året före krigsutbrottet, var endast 200,000 ton.

Vidare talade hans excellens statsministern om en annan fråga, som jag hade bragt på tal, nämligen lagen om begränsning av arbetstiden, och ville där understryka det internationella faktum. Jag vill gentemot detta då konstatera, att det internationella faktum dock icke existerar beträffande Amerikas förenta stater, för att inte tala om flera andra länder.

Jag undrar om ändå icke till sist man kommer att få rätt i denna fråga. Enligt vad jag med ganska stor visshet tror mig veta, kommer den franska lagen om arbetstidens begränsning att bli suspenderad av den nuvarande deputeradekammaren. Man har kommit till det resultatet dels på grund, som jag anförde på förmiddagen,

av ett yttrande av den franske finansministern Klotz, nämligen att det går icke an att genomföra lagen så att den nedsätter produktionen, och dels därför att man funnit, att det icke finns tillräckligt med folk, ävensom att det kräver alldeles för stora kostnader. Så t. ex. lär det kräva en kostnad av 500 miljoner francs bara för att införa denna arbetstid vid de franska järnvägarna. Men allt vad jag talade om den ökade arbetsintensiteten och vad som framhållits i den kungl. propositionen vid förlidet års lagtima riksdag, förbigick herr statsministern, talade icke något därom. Regeringen hade dock i denna proposition ställt i säker utsikt, att en dylik ökad arbetsintensitet skulle komma till stånd. Men nu bestrides det, som jag redan i dag förut påpekat.

Jag vill med ett ord vända mig till herr Vennerström för den utomordentligt lättvindiga tolkning han gav mitt anförande, då han i mina ord inlade den betydelsen, att jag skulle hava sagt, att Sveriges arbetare voro dagdrivare och lättingar. Kan man icke förstå skillnaden mellan det och vad jag menar? Vad jag menar är detta: är det klokt att i en tid sådan som denna, då man behöver ökat arbete och ökad arbetsproduktion, införa en förkortning av arbetstiden? Det betyder ju någonting helt annat, och i det fallet menar jag, gentemot hans excellens herr statsministern och för övrigt så gott som hela den samfällda vänstern, att när man säger, att det var nödvändigt att genomföra denna lag, så beror det bara därpå, att man icke har gjort sig möda att försöka klargöra för alla dem, vilka skulle ha nytta av reformen, att det vore mycket bättre att skjuta upp införandet av lagen och icke låta den träda i kraft just nu i denna tid, då hela världen behöver ökat arbete. Den upplysningen är det ej sagt, att herrarna hade kunnat lyckas med, men ni ha eller icke i ringaste mån bjudit till att åstadkomma den.

Jag vill i förbigående göra en liten anmärkning mot vad hans excellens herr statsministern talade om arbetsrådet. Jag förstår därav, att det varit ett visst ogillande av vissa beslut, som arbetsrådet fattat, fastän anmärkningarna naturligen voro klädda i mycket försiktiga ordalag och beledsagade av uttalanden, att arbetsrådet naturligtvis gör som det vill. Men det fäste dock min uppmärksamhet, och det kunde icke underlåta att fästa också i kammaren uppmärksamhet, att hans excellens herr statsministern dock givit vissa direktiv till detta ämbetsverk, och jag undrar i vilken överensstämmelse detta står med den uppfattning, som man väl har om ämbetsverkens fullständiga oavhängighet i det fallet.

Slutligen kom hans excellens herr statsministern in på detta kapitel om vad oppositionen vill: Oppositionen får komma med positiva förslag och säga bestämt ifrån vad den vill. Ja, överhuvud taget förstår jag ej, hur hans excellens kan tala om någon opposition, sedan han i Göteborg förklarar sig vara chef för en riksregering, som följaktligen skulle regera för alla partier. Men det är väl så, att det är en vacker fras allenast, som kan användas vid ett dylikt möte. Hans excellens är ju själv chef för det liberala partiet i riksdagen, och detta övertagande av riksregeringen får väl sålunda en-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

dast betraktas såsom varande ett vackert talesätt. Men när han ville tala om vad oppositionen vill, så skulle jag vilja göra en liten motfråga: Hur behandlade herr statsministern denna sak själv, när han var i oppositionen? Gav han goda råd till regeringen om vad den skulle göra, på något annat sätt än vad vi riksdagsmän ha att göra, nämligen genom våra anföranden i riksdagen och genom framläggande av våra motioner, och har icke det parti, jag tillhör, framlagt en hel lång rad motioner i olika angelägenheter under de föregående åren? Och har icke hans excellens haft tillfälle se vad de innehålla, så beklagar jag det mycket, därför att jag tror, att många av dem innehålla synnerligen förnuftiga och goda saker att tänka på för en riksregering.

Slutligen och till sist kunde jag inte undgå att lägga märke till, att hans excellens herr statsministern återföll i det, som ofta brukar på senare tider beledsaga hans anföranden, nämligen detta framhållande av hur utomordentligt maktpåliggande regeringens värv är men även huru utomordentligt skickligt och väl den uppfyller det. Det framkom ju även i hans tal i Göteborg, vilket jag, innan jag gick hit på eftermiddagen haft tillfälle genomläsa och som innehåller ungefärligen samma sats. Jag skulle vilja säga, att det för mig skulle verka mera klädsamt, om detta beröm komme från något annat håll, t. ex. från ledaren för det liberala partiet i andra kammaren, herr vice talmannen, som väl aldrig brukar underlåta att framföra det.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Herr talman! Herr Lübeck riktade en adress till regeringsbänken och särskilt till mig, innebärande en viss förebräelse beträffande vattenkraftspolitiken, att vi i det avseendet skulle hava låtit komma oss några försummelser till last.

Förlåt, att jag frågar herr Lübeck: Kan det vara möjligt, att han bortglömt, att det är den *nuvarande* regeringen, som genomfört den vattenkraftslagstiftning, på vilken utnyttjandet av Sveriges vattenfall för framtiden måste bygga? Jag skulle tro, att han själv torde ha detta i mycket färskt och gott minne. Jag beklagar endast, att det onvisa motstånd mot behöriga samhällsintressen, som från hans sida utvecklats tidigare, fördröjt tillkomsten av en god vattenkraftslagstiftning.

Jag skulle också vilja fråga herr Lübeck: Har han glömt bort, att den s. k. vattenkraftsänofonden, som fått till all lycka en mycket flitig användning, tillkommit på den nuvarande regeringens initiativ? Och kanske jag har rätt att tillerkänna mig själv någon blygsam del i detta initiativ, som herr Lübeck själv bäst känner.

Herr Vännerström: Herr talman! Jag förmodar, att de tre tappra musketerörerna på Stockholmsbänken, som med osedvanlig stridsglädje gripit till vapen, icke vänta, att jag vid denna tidpunkt skall ingå i någon tvekamp med denna fruktansvärda nattliga sammansvärjning. Jag vill allra minst göra det med min vän herr Lü-

beck — jag förs efter hans nattliga anförande säga »min synnerligen gode vän herr Lübeck» — som nu avslöjat sig som minst $\frac{2}{3}$ socialist, för vilken det vänstersocialistiska partiets dörrar stå öppna för inträde, för att han jämte undertecknad må realisera det socialistiska samhället, för vilket hans vän och bankkamrat, herr Nylander, hyser en rent av panisk avsky.

Jag vill därjämte säga, att då herr Nylander liksom de andra musketörerna har talat om arbetsintensiteten, att man skall åstadkomma bästa möjliga arbetsprodukt på kortast möjliga tid, jag vill denna tidpunkt vill ge dem rätt, och jag vill därför, för att åstadkomma bättre arbetsfördelning och bättre utnyttjande av dyrbar tid lämna åtminstone herr Nylanders synnerligen studentikosa och morgonfriska utsvävning på det ekonomiska området att närmare handläggas av den, som efter mig komma skall, nämligen herr Engberg.

Jag vill i stället övergå till att leverera den replik till herr statsministern, för vilken jag anhöll om ordet för ungefär ett halvt dygn tillbaka. Herr statsministern var nyligen närvarande, men försvann. Herr statsministern visade en livlig personlig indignation över, att jag skulle antytt, att det kanske häftat vid honom något av sammanblandning mellan privat förvärv och offentlig ämbetsmannaställning, och han vädjade till sin gamla långvariga hederliga riksdagsmannabana som bevis mot en sådan fruktansvärd beskyllning. Denna indignation är fullständigt överflödigt. Jag har aldrig talat om och aldrig menat någon som helst antydning om att någonting sådant skulle häfta vid herr statsministern. Men jag sade och jag menade och jag upprepar det, att i det anförande han höll i våras på tal om herr Hellner och tobaksmonopolet, han gav ett synnerligen betänkligt uttalande om att statsråden ha synnerligen små löner och behöva alltså inkomster bredvid. Han gav där hållpunkter för alla dem inom ämbetsmannavärlden, som skulle vilja »bredvid» skapa inkomster för att täcka en kanske tämligen liten lön. Det är uppenbart, att hava statsråden dåliga löner och behöva biinkomsterna, så ha de lägre ämbetsmännen ännu lägre löner och behöva biinkomsterna ännu mer. Det är tämligen visst, att sådant ord ovanifrån kan tagas till intäkt av dem där nere för den sammanblandning, som vi talat om, så att man kommer ut i flygsanden, som sopar igen gränserna mellan privatförvärv och offentlig ämbetsmannagärning.

Sedan lämnade herr statsministern ett tämligen underbart svar på min interpellation om Müntzenbergs och Ludendorffs olika behandling. Statsministern svarade på en fråga, som jag aldrig ställde. Jag frågade icke, varför Müntzenberg utvisades. Det visste jag. Statsministern svarade att han var radikal kommunist. Men jag frågar: var finns regeringens principer? Ludendorff kom in på falskt pass: Müntzenberg på samma sätt. Varför häktade och utvisade man den ene men icke den andre? Jag begärde svar på den frågan. Jag frågade i öster, och herr statsministern med sin klara hjämn svarade i väster. Jag är icke belåten. Och på tal om den samhällsvådighet, på grund varav den ryslige radikale kommunisten Müntzen-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
s. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. n.
(forts.)

berg skulle förtjäna utvisning, så vill jag ändå göra den lilla frågan, om icke män av Ludendorffs typ äro mera samhällsfarliga, om man ser på gärningen i världskriget, än män sådana som Muntzenberg.

Sedan kommer jag in på ställningen till Sovjet-Ryssland. Statsministern yttrade, att den frågan var tillräckligt debatterad, och statsministern kände uppenbarligen rätt mycket av leda. Jag förstår det så innerligen väl. Det är väl med Sovjet-Ryssland och statsministern ungefär som med brännvinet och Thorsson; det slår emellanåt åt huvudet. Jag tror, att det välsignade Sovjet-Ryssland är en huvudpina icke bara för herr Edén utan för samtliga Europas ledande statsmän i denna stund. Och då får även herr Edén finna sig i detta tråkiga öde. Herr Edén tyckte, att jag väl ofta går in på den frågan. Ja, det kan inte hjälpas: jag kommer igen och skall hålla den fråga varm så länge, tills förbindelserna äro upptagna mellan Sverige och Sovjet-Ryssland.

Statsministern yttrade, att min framställning var oriktig; den var vrängd och felaktig; alltså ett synnerligen ruskigt underbetyg. Man skall ju icke börja den nya dagen med att vara hård till sinnes. Annars skulle jag vilja säga, att mitt betyg på regeringens framställning om regeringens ställning i denna fråga är aldeles identiskt med herr Edéns betyg på mina uppgifter och min ställning i frågan. Jag anser, att de skäl, som äro framförda, äro svepskäl. Jag har i min utredning i våras i konstitutionsutskottet klargjort min ställning. Regeringen har icke ingått i saklig kritik. Så länge som den framställningen står sakligen obesvarad — och det gör den i denna stund — så länge djärves jag säga, att den är stark. Och jag vill alltså med kraft tillbakavisa statsministerns underbetyg.

Nu talade herr Edén bland annat om, att ryssarnas behandling av svensk egendom, svenska affärsmän och svenska varor var av sådan natur, att därigenom måste man bryta med Sovjet-Ryssland. Nåja, jag tror, att båda parterna kunna se på denna fråga med tämligen olika ögon. Det finns även från rysk sida starka sakliga argument, och man kan från den sidan visa fram, att även svenska affärsmän handlat så sådant sätt, att de förtjäna synnerligen litet förtroende från de ryska myndigheternas sida. Jag vill nämna ett enda fall. Det var 1918 fråga om utbyte av ett synnerligen stort parti liar gentemot ryska varor — jag vill minnas, att det var bland annat olja — förmedlat av en herr Wikander. Till Sverige gick oljan och de andra varorna. Ryssland fick icke det utlovade liepartiet, ehuru den svenska handelslegationen i Petrograd hade lämnat garanti för att det var en fullkomligt ärlig förbindelse mellan svenska och ryska affärsmän. Det finns sådana fall, och jag tror därför icke man skall kasta stenarna så hårt, som man vill göra från regeringens sida.

Statsministern har med synnerlig energi — och som jag hörde även utrikesministern i första kammaren — talat om den rysliga behandlingen av den svenska legationspersonalen och övriga svenskar i Ryssland efter de diplomatiska förbindelsernas brytande. Jag tror

att även denna fråga skall kunna ses ur minst två synpunkter. Jag tager mig friheten att uppläsa ett till herr Hellner från den ryske utrikesministern den 5 juli 1919 ingånget telegram i denna fråga. Det är på franska och i svensk översättning av följande lydelse: »Som svar på Edert radio av 1 juli kan utrikeskommissariatet ej underlåta att uttrycka sin förvåning över anledningen till det uttalande, som är gjort beträffande de vid svenska legationen anställda. Utrikeskommissariatet anser som ett odiskutabelt faktum, att från och med avbrytandet av förbindelserna med Ryssland och från de svenska diplomatiska och konsulära tjänstemännens brådstörtade avresa existerar icke längre någon svensk representation, och Ni själv sade till Vorovski före hans avresa från Stockholm, att ingen officiell representant för Sverige skulle kvarstanna i Ryssland. Följaktligen ha alla svenskar, som kvarstannat i Ryssland, betraktats av oss som privatpersoner, vilka icke åtnjutit någon immunitet. Till följd av Petrograds inneslutning i de militära operationernas zon och upptäckten av en militär spionorganisation av vidsträckt omfattning, som betjänade sig av vissa f. d. legationslokaler, arresterades ett antal utlänningar, bland dem några svenskar, varav största delen genast sattes på fri fot. De, som ännu kvarhållas, äro anklagade för spekulation och olagligt undandöljande av värden och varor, som deponerats av ryska medborgare och äro underkastade rekvisition.

Vad angår återbördande till Sverige av svenskar, så kan den svenska regeringen ej vara okunnig om, att alla ryska gränser äro engagerade av militära aktioner och att passerandet tvärs igenom fronten icke kan tillåtas vare sig för ryssar eller utlänningar. Kommissariatet uttrycker sitt livliga beklagande, om svenskar kunna ha några obehag härav, men obehag av samma art ha drabbat utlänningar i England och de andra krigförande länderna, som aldrig öppnat sina gränser för privatresande utom i mycket sällsynta fall.»

Jag tror, att denna argumentering är synnerligen stark. Den är i varje fall lika stark som den från den svenska regeringsbänkens sida. Jag är icke bolsjevik. Det vet ni allesammans. Men jag tror ändå, att jag och även herr Edén, om vi varit i den ryska regeringens läge, skulle ha lämnat samma svaromål på den svenska regeringens hemställan, som den ryska ministern i detta fall lämnade.

Sedan frågade statsministern undertecknad, då jag krävde förbindelsernas upptagande: Vill ni öppna dörrarna med våld? Statsministern känner synnerligen väl, att jag i vanliga fall är en from och beskedlig man. Det kan ju hända, att jag i någon remissdebatt skjutit en och annan pil, men statsministern känner, att jag är bestämd principiell avväpningsman. Jag skulle i morgon dag vilja avrusta. Och jag tror, att i sådant fall är den frågan, om jag skulle vilja med våld öppna dörrarna till Ryssland, minst sagt meningslös.

Statsministern ville erhålla rent positivt program. Jag ville nämna ett till skärskådande. Det måhända icke faller i smaken. Men jag lämnar det i alla fall till påseende. Det är känt, att Italiens parlament efter nyvalen har för sin del beslutat upptaga förhandlingar med varje rysk regering, även Lenins. Parlamentet har beslutat

Vid remiss av
statsverkets
propositionen
m. m.
(Port.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

vädja till ententens övriga regeringar, att de snarast möjligt skola upphöra med blockaden och interventionspolitiken. Skulle man icke kunna tänka sig, att genom den svenska regeringens initiativ man finge de skandinaviska regeringarna med sig i en liknande framstöt, en bestämd energisk vädjan till ententens ledande statsmän, att man snarast möjligt skulle upphöra med sin minst sagt vanvettiga blockadpolitik? Jag tror att den linjen håller. Den är värd att försöka, och jag vill rikta den vädjan till herrarna på regeringsbänken, ni må stanna där längre eller kortare tid, att begagna eder arbetsintensitet, som ju herr Lindman så gärna vill hava ökad, för att göra det bästa möjliga av saken.

Så yttrade statsministern slutligen, att talet om att regeringen saknade sinne för Rysslands nöd icke var riktigt. Nej, sade herr Edén, vi hava visst sinne för Rysslands nöd, men vi kunna tyvärr ingenting göra.

I förbigående ett litet avskedsord till den morgonfriska herr Nylander. Herr Nylander nämnde något ord om att jag visst skulle hava sagt någonting emot välgörenheten ifråga om Wienbarnen. Jag vill då bara i förbigående lämna den upplysningen, att då Sollefteå överklass- och militärdamer nyligen anordnade en soaré till förmån för barnen i Wien, så anmodade de mig att hålla ett föredrag vid festen. Jag lovade, ehuru tyvärr en sjukdom hindrade mig att fullfölja detta mitt välgörenhetsföretag.

Nu till statsministern igen. Det är så ställt, att Sveriges arbetare inom breda lager och även Norges vilja om möjligt inköpa en båtlast av fisklevertran för att föra till Petrograd som hygienisk hjälp just åt barnen i Petrograd. Det är en gärning av ren humanism. Skulle icke regeringen med sitt sinne för Rysslands nöd, om en vädjan kommer till densamma att göra vad den kan för att den lasten skulle kunna komma fram, då lägga sitt förord till förmån för en sådan framställning? Jag skulle vilja rikta denna slutliga lilla interpellation till statsministern, om han icke skulle vilja medverka till att en sådan framställning på högsta ort, nämligen inom ententens ledande statsmän, måtte vinna bönhörelse.

Herr Engberg: Herr talman! Den föregående ärade talaren förklarade, att han trodde, att jag skulle handlägga herr Nylanders studentikosa anförande. Jag skall emellertid göra denna handläggning så knapphändig, som den förtjänar. Jag bara önskar anmärka, att när de tre högerdrabanterna på Stockholmsbänken infunno sig här nu på natten, så föreföll det mig, att det *gaskhumör*, vari de upptogo striden, entligen utgör en bakgrund, som förklarar åtskilligt av befängdheterna i de påståenden, som från vederbörande talare fälldes.

Jag måste t. ex. till herr Lübeck säga, att det är ju något komiskt att å ena sidan angripa mig för min socialistiska ståndpunkt och å andra sidan förklara, att han står solidarisk med herr Vennerströms sats, att arbetets frukter skola tillfalla dem som arbeta. Ja, han sträcker sig ju också i sitt *gaskhumör* något längre och

förklarar, att naturtillgångarna böra komma samhället tillgodo. Men så blir det en smula tillnyktring i tankegången, och då heter det, att han vill komma från de allmänna fraserna och till det praktiska utförandet. Och när man då lyssnade intresserat till vari detta utförande skulle bestå, så fick man höra, att det skulle vara i gott samarbete med staten för att utnyttja samhällets naturtillgångar. Ja, där ha vi den avslöjade Isis! Samarbete med staten för att utnyttja samhällets naturtillgångar! Det var just *den* sortens samarbete med staten, som jag i mitt första anförande brännmärkte, då jag påpekade, att så länge det passade för det privata kapitalet och dess intressen, då ville man nog samarbeta med staten, men heller icke ett ögonblick längre.

Herr Nylander förklarade, att om bara arbetarna finge vara i fred, skulle det vara mycket trevligt. Jag är alldeles övertygad om att herr Nylander talar ur sitt hjärtas djup, när han gör denna bekännelse. Det är naturligtvis rysligt ledsamt, när man påpekar en hel del saker för arbetarna, som de kunna vända mot den politik herr Nylander företräder. Jag an knyter då till herr Lübecks bekännelse, att han vill att arbetets frukter skola tillfalla dem, som arbeta, och erinrar om att man i dag i första kammaren från socialdemokratiskt håll fäst uppmärksamheten på ett par småting, som kanske också är skäl i att fästa uppmärksamheten på i denna kammare. Vi skola alltså för ett ögonblick acceptera herr Lübecks sats: arbetets frukter bör tillfalla dem som arbeta. Vi kunna ju nämna några frukter. Vi kunna taga järnverksaktiebolagen. Det är 34 sådana, som hade åren 1913 och 1914 en sammanlagd årsmedelinkomst av 5,548,300 kronor. När vi äro framme vid 1918, representerar ökningen mellan 500 och 600 %. Gå vi till järn- och stålmanufakturaktiebolagen, är ökningen 600 %. Och för den mekaniska verkstadsindustriens vidkommande är att anteckna 700 % ökning. Nå hur är det nu med arbetets frukter, som skulle tillfalla dem som arbeta? Vad ha arbetarna under den tiden fått av dessa frukter? Just i går ha vi genom socialstyrelsens statistik fått meddelande om att de där statsrådslönerna inom arbetarklassen, som man talar om, reducerats dithän, att enligt denna allmänna statistik, som visserligen endast sträcker sig t. o. m. 1918, 3,000 kronor var över gränsen för årsinkomsten, att den höll sig omkring 2,500 kronor och i vissa fall strax däröver. Jag måste säga, att om man samtidigt håller i minnet, att levnadskostnadernas stegring varit i större proportion under samma tid, då har man verkligen rätt att gentemot de uppgaskade stridstuppen på Stockholmsbänken säga, att man skall tala ganska tyst om att man skall låta arbetarna vara i fred på den punkten. Nej, tvärtom är det mycket nödvändigt, att Sveriges arbetare få klart för sig, huru det hänger ihop. Det är mot en sådan bakgrund man skall se herr Lübecks nitälskan för att de skola vara med och skörda vinsterna av sitt arbete.

Herr Nylander dundrade mot vår uppfattning om nödvändigheten att avskaffa tullarna. En åskådning, som han gav ett mycket flagrant underbetyg, vittnande om okunnighet om situationen. Ja,

Vid revidering af
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

det finns en auktoritet, som jag tror även herr Nylander brukar erkänna, professor Eli Heckscher, en av högerens och enkannerligen unghögerens större profeter, som för icke länge sedan i en skrift om tullsystemets framtid utvecklar en rakt motsatt åsikt mot herr Nylander och anser den nuvarande tidpunkten vara i hög grad *gymsam*, särskilt med hänsyn till penningvärdets fall, för att skrida till en avskrivning av tullarna. Särskilt pekar han på industritullarna. Det kan ju också bli intressant att se det näppatag, som kommer att stå mellan stridstuppen på Stockholmsbänken och de ärade bonderepresentaterna här i kammaren, när deras motion, som innebär ett angrepp på industritullarna, kommer före. Det där, som herr Nylander anförde om tullsatserna i Frankrike, det känner jag igen ordagrant från en artikel i en skänetidning, Sydsvenska Dagbladet, som uppenbarligen var en landsortsledare för högerpressen och som där användes som argument för att vi skulle gå samma väg här. Det är som Kajsa Varg säger i sin kokbok: man tager det man haver, och det var uppenbart, att herr Nylander icke skulle underlåta att taga fram detta.

Herr Nylander erkände, att historien rullat fort, men att han icke hunnit följa med. Han förklarar, att socialisering och dylikt är något, som aldrig skall komma. Men om herr Nylander verkligen ägde den öppna blick för vad som sker i världen, som han bröstad sig över, så tror jag han skulle ha lagt märke till, att socialiseringstanken tränger sig fram litet varstans i världen. Man skall vara ganska blind för historiens lärdom, om man icke inser, att det icke går att på det sättet slå bort dessa tankar.

Herr Lübeck var nu särskilt förtretad över mitt angrepp på storfinansens. Ja, tacka för att en styrelseledamot i Skandinaviska Kreditaktiebolaget måste känna sig upprörd över att jag tog just det som exempel på ett stort finansinstitut. Och jag förstår också livligt, att han lägger sig i selen för upplåtningen, att denna kreditgivning från storbankernas sida sker med den omsorgsfullaste prövning. Jag är alldeles övertygad om att det prövas omsorgsfullt för att tillse, att den beräknade profiten också kommer att utfalla, men naturligtvis aldrig ur synpunkten huruvida kapitalplaceringen skall göras så, att den produktion, som därmed stödjdes, skall gynna samhällets faktiska behov, utan det blir alltid kapitalprofiten, som där kommer att stå som regulator för hela denna bankpolitik.

Så kom den siste stödjaren av de båda herrarnes angrepp, herr Lindman. Han hade samma glada stridshumör och tyckte det var ett utomordentligt underligt sätt att resonera, som jag hade resonerat på. Jag har aldrig i livet begärt, att herr Lindman skulle finna ett socialistiskt resonemang annat än underligt, ty har man nu en gång här i världen slagit sig till riddare för det kapitalistiska samhällssystemet som evigt, och jag höll på att säga oförändligt, så måste det te sig besynnerligt, att man från annat håll kan göra gällande, att det systemet icke är evigt, utan att det snart står inför sin undergång. Jag vill icke vägra att erkänna, att det är riktigt i viss mån, som herr Nylander sade, att det skulle dröja åtskilligt

Ja, det gör det alldeles säkert, så jag tror, att herr Nylander kan vara ganska lugn för sin del. Men å andra sidan är det mycket som tyder på, att det systemet sett sina bästa dagar.

Herr Lindman tyckte, att ekonomisk upplysning var i hög grad nödvändig särskilt med avseende på undertecknad. Ja, det är mycket möjligt. Jag har nu under årens lopp speciellt sysslat med att läsa herr Lindmans i broschyr- och annan form publicerade föreläsningar i ekonomiska och politiska frågor. Det har varit mycket lärorikt och framför allt bidragit i allra högsta grad till att hos mig stadfästa den åskådning, som jag nu har utvecklat. Så att om herr Lindman däri sett en frukt av sin egen ekonomiska upplysningsverksamhet, så kan jag icke annat än av hjärtat önska, att han måtte fortsätta med liknande verksamhet.

Herr L u b e c k: Herr Engberg var särskilt intresserad av det gaskhumör, som han kallade det, som representanterna på Stockholmsbanken visat. Jag kan icke annat än djupt beklaga, att icke herr Engberg också hade litet bättre humör, när han yttrade sig nyss, ty då är jag alldeles säker på, att hans anförande fått en annan läggning.

Jag vill nu endast i ett par punkter vända mig mot herr Engberg. Herr Engberg upprepade helt enkelt sina klagomål över, att bankerna endast sågo till sin profit och icke till det näringsliv de stödjade. Det måtte ha förbigått herr Engberg, att jag, när jag uppehöll mig vid den punkten, påpekade, att det var ett säkert och naturligt förhållande, att samtidigt som bankerna såsom affärsföretag hade skyldighet att se till, att deras intressenter finge ränta på sina pengar, så låg det i sakens natur, att de även måste stödja ett sunt affärsliv, ty annars skulle intressenterna ingen ränta få. Det är således ett mycket lyckligt förhållande även ur herr Engbergs synpunkt, att dessa två omständigheter sammanfalla. Och det är för övrigt en lycka för hela landet. Det kan även herr Engberg glädja sig åt med det längre perspektiv, han nu gav åt sitt sociala rikets tillblivelse. Jag tror nog, att herr Engberg i själ och hjärta har den uppfattningen om sitt socialekonomiska program -- hur pass klart han har det för sig, det lämnar jag därhän -- att det är lyckligt för landet, för hans parti och för honom själv, att det icke blir genomfört så snart.

Till sist vill jag endast med allra största tillfredsställelse konstatera, att jag fått ett kärt tillfälle att något litet sammandrabba med min gamle trätobroder på det vattenkraftpolitiska området, numera statsrådet Palmstierna. Jag ber emellertid att få påpeka, att statsrådet kringgick min lilla replik på ett visserligen ganska fyndigt sätt. Han låtsade, som om jag skulle hava riktat min kritik mot den regerings åtgöranden på det vattenkraftpolitiska området, som han tillhör. Det var icke förhållandet. Jag har tvärtom anledning att vara denna regering tacksam, för att den har kommit fram med ett positivt förslag på vattenlagstiftningens område. Jag vill icke säga, att regeringen har därtill varit nödvungen, men

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

det har utvecklats sig så, att det var denna regering, som kom att framlägga förslaget. Det var nog också lyckligt för saken, att förslaget slutligen kom från det hållet och att man kommit till insikt om nödvändigheten av att verkligen göra något. Att nu emellertid statsrådet Palmstierna icke vill särskilt lägga på minnet den vattenkraftsocialistiska uppfattning, för vilken han drog i härnad för omkring 10 år sedan, kan jag förstå. Jag antager, att det tillhör de ungdomssynder, han för närvarande helst vill glömma.

Vidare yttrades ej. Kammaren beslöt att hänvisa ifrågavarande propositioner till statsutskottet, varjämte desamma remitterades, i vad de anginge pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, samt, såvitt de rörde de under jordbruksdepartementet lydande ärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren nu avgivna yttrandena.

§ 2.

Vidare föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna:

nr 34, av herr *Vennerström m. fl.*;

nr 35, av herr *Vennerström*; och

nr 36, av herrar *Vennerström* och *Hage*; samt

till statsutskottet motionerna:

nr 37, av herr *Osson* i Kollungeröd *m. fl.*; och

nr 38 av herr *Olsson* i Kollungeröd.

Vid härpå skedd föredragning av motionen nr 39 av herr *Lövgren* i Nyborg, om anordnande av statsundersödda bibliotek å svenska handelsfartyg m. m., begärdes ordet av

Vid remiss
av motionen
nr 39.

Herr *Lövgren* i Nyborg, som yttrade: Herr talman! Det har under hand meddelats mig från kansliets sida, att hinder möter mot remiss av denna motion, varför jag anhåller att få uppdelas den på två motioner.

Denna anhållan bifölls av kammaren.

I enlighet härmed blev ifrågavarande motion uppdelad i två särskilda motioner, den ena med bibehållen beteckning av nummer 39 och med den ändring i rubriken att »m. m.» uteslöts, samt den andra med ordningsnumret 52 och med överskrift: om anslag till understödjande av svenska sjömans- och eldareunionernas studieverksamhet.

Härefter överlämnades motionen nr 39 till tillfälligt utskott och motionen nr 52 till statsutskottet.

Vid remiss
av motionen
nr 39.

(Forts.)

Vidare föredrogos övriga å bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 40, av herrar *Henrikson* och *Andersson* i Falkenberg;

nr 41, av herr *Berglund m. fl.*; och

nr 42, av herr *Nilsson* i Antnäs *m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 43, av herr *Lindqvist* i Kosta;

nr 44 och 45, av herr *Lovén*; och

nr 46 av herr *Wikström*;

till behandling av lagutskott motionen nr 47, av herrar *Olsson* i Kollungeröd och *Alexandersson*;

till tillfälligt utskott motionen nr 48, av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 49, av herr *Nilsson* i Antnäs *m. fl.*; och

nr 50, av herr *Olsson* i Ramsta; samt

till tillfälligt utskott motionen nr 51, av herr *Lovén*.

§ 3.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Hage m. fl.*:

nr 55, om anslag till fortsättande av inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare; och

nr 56, om anslag till påbörjande av järnvägsanläggning mellan Jörn och Arvidsjaur; samt

herr *Hage*, nr 57, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av ett reformerat stavningsätt.

Dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes riksdagens år 1919 församlade revisorers berättelse angående riksbanken.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgörömlåen beviljades:

herr <i>Carlson</i> i Alfhöjd	under	8 dagar	fr. o. m.	den	19 jan.,
› <i>Larsson</i> i Västerås	›	5	›	›	21
› <i>Gylfe</i>	›	14	›	›	20
› <i>Nilsson</i> i Bonarp	›	7	›	›	22
› <i>Borg</i>	›	3	›	›	19
› <i>Johanson</i> i Stockholm	›	6	›	›	19
› <i>Sjögren</i>	›	6	›	›	19
› <i>Andersson</i> i Eliantorp	›	9	›	›	20
› <i>Karlsson</i> i Stockholm	›	7	›	›	19
› <i>Janson</i> i Kungsör	›	8	›	›	19
› <i>Pettersson</i> i Bjälbo	›	5	›	›	18
› <i>Hagman</i>	›	5	›	›	20
› <i>Lindqvist</i> i Kosta	›	5	›	›	20
› <i>Ols-son</i> i Mora	›	5	›	›	19
› <i>Skagerberg</i>	›	8	›	›	19
› <i>Zander</i>	›	3	›	›	19

och

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.40 på natten.

In fidem
Per Cronvall.